

REVIEWS

Luminița Stelian, *Marin Ionescu-Dobrogianu (1866-1938), personalitate plurivalentă a dobrogenisticii românești* [Cuvânt înainte: prof. univ. dr. Valentin Ciorbea] (Constanța: Muntenia, 2014), 302 pp.; il. ISBN 978-973-692-368-5

Acest volum – la origine, Teză de Doctorat susținută la Universitatea „Ovidius” – reprezintă o contribuție de seamă în peisajul publicistic local și național deoarece pune în valoare personalitatea plurivalentă și complexă a unui intelectual, ofițer și patriot român a cărui viață și operă sunt dedicate Dobrogei. El este rezultatul cercetării autoarei pe parcursul mai multor ani, cercetare soldată cu o teză de doctorat care aduce în prim-plan viața și activitatea lui Marin Ionescu-Dobrogianu pe care îl așează în contextul epocii sale, o epocă de afirmare națională și de însciare a Dobrogei în contextul vieții social-politice și culturale naționale. *Cuvântul înainte* este semnat de către prof. univ. dr. Valentin Ciorbea (coordonatorul tezei).

Prima parte a monografiei este dedicată biografiei celui care este considerat întemeietorul dobrogenisticii românești. Din documente de arhivă, mai ales din dosarul militar al celui care a ajuns la gradul de colonel, autoarea extrage și prezintă principalele etape ale carierei sale militare întinsă pe o perioadă îndelungată, între 1884 și 1920. Cariera militară i-a permis autodidactului pasionat de Dobrogea, recent revenită la Patria-mamă (în urma Războiului de Independență din 1877-1878), să se documenteze pentru studiile sale prin cercetare de teren dar și prin contactul cu personalitățile vremii. După trecerea în rezervă, colonelul Ionescu-Dobrogianu se implică în viața politică locală, ca membru al Partidului Țărănesc, publică în presa vremii semnând articole în publicații dobrogene precum „Dobrogea jună”. Un aspect important al activității sale este aceea de cadru didactic. În această calitate a predat la școli și licee importante din Constanța însuflând tinerilor dragostea de țară și de pământul dobrogean. Preocupările sale au vizat și activitatea în cadrul Societății Regale de Geografie al cărei membru activ a fost. Autoarea surprinde toate aceste etape ale vieții sociale și intelectuale a colonelului Ionescu-Dobrogianu (folosea gradul când semna studii sau cărți, atât ca militar activ cât și în rezervă, ceea ce denotă, așa cum relevă autoarea, un atașament față de categoria socială a ofițerilor din care făcea parte).

Remarcăm, paginile dedicate implicării lui Marin Ionescu-Dobrogianu în viața culturală dobrogeană. În cadrul acestora, Luminița Stelian arată locul ocupat de Dobrogea în cultura românească și modul în care, printr-o operă întinsă pe patru decenii, a fost pusă în valoare de către colonelul Ionescu-Dobrogianu. Ea

arată (în cap. III: *Implicarea lui Marin Ionescu-Dobrogianu în viața culturală dobrogeană*), că activitatea sa științifică – am adăuga noi, și culturală și patriotică –, „traversează timpul în spiritul dinamicii culturale dobrogene” (p. 98). Autoarea îl consideră pe Marin Ionescu-Dobrogianu un adevărat animator cultural al vieții dobrogene de după momentul 1878, prin contribuția sa ca membru al Societății Regale de Geografie, prin înființarea de asociații culturale, editarea și colaborarea la numeroase reviste și prin susținerea unor conferințe (după modelul oamenilor de cultură ai epocii). De aceea, Gheorghe Coriolan, contemporan al lui, spunea că monumentele orașului Constanța se datorează și eforturilor acestuia.

Un loc parte în contextul vieții culturale dobrogene este ocupat de *Cercul Literar „Ovidiu”*, constituit în 1897 la inițiativa publicistului Petru Vulcan. Acesta este primul care, într-un articol publicat în revista „Ovidiu” din 1899, identifică reperele importante ale operei celui elogiât (titlu este *Membri de onoare*), temele abordate de Marin Ionescu-Dobrogianu precum și locul său în cadrul culturii dobrogene și naționale. Psiunea sa pentru cultură, știință și emancipare culturală s-a concretizat în alcătuirea, pe parcursul întregii vieți, a unei bogate biblioteci donată Liceului „Mircea” la care a predat, dar și prin sprijinirea primelor demersuri pentru crearea unei biblioteci publice în orașul de la malul Mării.

Din parcurgerea întregului volum se observă înclinarea specială și acribia autoarei în descoperirea și dezvăluirea surselor documentare de orice fel. Detectăm aici un mod de lucru caracteristic, format în anii de activitate ca bibliograf în cadrul *Serviciului de Informare Bibliografică Dobrogeană*, ani în care Luminița Stelian a identificat și consemnat informațiile legate de Dobrogea, de cei care au jucat un rol în propășirea sa culturală, așa cum a fost colonelul Marin Ionescu-Dobrogianu. Autoarea a adunat, prin studierea îndelungată, prin cercetarea surselor dar și a referințelor despre Marin Ionescu-Dobrogianu prezente în scrierile altor autori (mai ales contemporani), numeroase date, unele necunoscute până la cercetarea sa. Rezultatul este o carte care cuprinde, aproape exhaustiv, informațiile despre această personalitate a vieții publice de la cumpăna secolelor XIX-XX.

Cea de-a doua parte a acestui volum este consacrată temelor abordate de către Marin Ionescu-Dobrogianu în opera sa. Autoarea începe, așa cum era și firesc, cu cercetările de geografie istorică asupra Dobrogei, deoarece, încă din timpul vieții sale, Marin Ionescu-Dobrogianu a fost socotit drept cel mai bun cunoscător al domeniului atât din punct de vedere teoretic cât și din acela al punerii în practică a principiilor celor două științe, geografia și istoria. El este „un istoriograf în a cărui operă nu se poate trasa o limită între istorie și geografie (...), demers subscris curentului de redeşeptare națională coroborat cu progresul civilizației și societății românești de a sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea” (p. 135).

În cel de-al doilea capitol, *Marin Ionescu-Dobrogianu și viața politico-socială a Dobrogei*, autoarea identifică elementele de geopolitică și geostrategie din opera colonelului Ionescu-Dobrogianu. Ea începe cu precizarea că, cele două științe au

apărut, pe plan mondial, în paralel cu opera lui Marin Ionescu-Dobrogianu și că acesta a aplicat principii de lucru, termeni specifici și reguli caracteristice acestora. În cadrul monografiei se arată că el a urmat metoda reconstituirii faptelor istorice pe baza cercetării științifice și a cercetării de teren urmate pe încercarea de interpretare a rezultatelor obținute. Luminița Stelian aduce ca argument în afirmațiile sale după care Marin Ionescu-Dobrogianu este un cercetător complex, care a aplicat principii ale unor științe moderne, având o abordare multidisciplinară a diveselor aspecte studiate, pasaje din studiile sale în care arată că un subiect poate fi cunoscut numai prin folosirea datelor oferite de către diferite științe (p. 177). Autoarea arată că locul și rolul Dobrogei în geopolitica Statului Român era bine cunoscut de către Marin Ionescu-Dobrogianu, care afirma că pământul cuprins între Dunăre și Mare are valențe strategice multiple fiind o zonă tampon în fața expansiunii teritoriale a unor puteri vecine, dar și un teritoriu cu potențial economic și strategic ridicat, asigurat prin rețeaua de transport feroviar și maritim și mai ales prin ieșirea la Mare (p. 189).

Ultimul capitol al acestei lucrări este dedicat operei capitale a colonelului Ionescu-Dobrogianu, monumentalul tom apărută în 1904, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea. Geografia matematică, fisică, politică, economică și militară*. Autoarea începe cu prezentarea lucrărilor despre Dobrogea apărute anterior celei în discuție și pune accent pe recunoașterea de către semnatarii acestora a caracterului românesc al Dobrogei, fără a pierde din vedere specificul ei multiethnic și multicultural. Despre caracterul operei fundamentale a marelui dobrogenist, autoarea spune că este unul monografic, abordare este multidisciplinară și are un caracter științific „prin bibliografia folosită și metodologia întocmirii, prin împletirea informației științifice cu sursa informativă a anchetelor de teren” (p. 219). Prin informația oferită, modul în care ea este organizată și ideile pe care le promovează, opera majoră a lui Marin Ionescu Dobrogianu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea* este un reper de bază a studiilor dobrogene, o operă care îl plasează pe autorul ei în rândul celor mai buni specialiști în problemele dobrogene, chiar și după mai bine de un veac de la publicarea ei.

Volumul de față are un consistent capitol de concluzii în care autoarea sintetizează informațiile prezentate argumentând, în același timp, cu date care provin din diverse studii, inclusiv din opera lui Marin Ionescu-Dobrogianu, ideile care se desprind din studiul monografic dedicat acestei mari și complexe personalități a vieții culturale și științifice a Dobrogei și a României de acum un veac. Ea este însoțită de o vastă bibliografie, structurată pe arhive și documente publicate. În cadrul celei de-a doua secțiuni sunt reunite periodice, lucrări generale și lucrări speciale. Separat, în cadrul *Bibliografiei* este cuprinsă opera lui Marin Ionescu-Dobrogianu, structurată pe volume și studii și articole.

Remarcabilă, pe lângă bogata documentare, este și partea finală, dedicată *anexelor*, constând din imagini legate de viața și opera lui Marin Ionescu-Dobrogianu. O serie de fotografii ale acestui în diferite etape ale vieții, coroborate

cu momentele în care și-a publicat principalele opera, este plasată la începutul acestui volum. Toate acestea demonstrează seriozitatea acestui demers științific deloc ușor care a fost dus la final cu succes de către sânguincioasa biografă.

Prin modul de abordare, prin bogata documentare, dar și prin sintetizarea multiplelor aspecte legate de viața și opera întemeietorului dobrogenisticii, Marin Ionescu-Dobrogianu, autoarea aduce în fața cercetătorului, dar și a celui pasionat de Dobrogea, figura complexă a unui om ale cărui preocupări științifice au făcut acest teritoriu cunoscut lumii culturale și științifice românești, un om a cărui operă, în totalitatea ei, ne îndreptățește a-l considera un adevărat „părinte” al Dobrogei, alături de alte mari personalități ale vremii sale.

Angela-Anca DOBRE

Ion Valjan, *Din filigrane și surâsuri. Portrete suprapuse*. Ediție îngrijită de Micaela Gulea. Documentare și indice de Micaela Gulea, Andreea Negulescu. Cuvânt înainte de Valeriu Stoica (București: Humanitas, 2014), 570 pp.; facs. ISBN 978-973-50-4631-6

„Această carte este rezultatul unui dublu efort: unul de selecție, altul de armonizare. Micaela Gulea a identificat mai întâi domeniile principale în care s-a manifestat I. Valjan ca memorialist, om de teatru, autor dramatic, avocat și om politic. Apoi a decupat extrase din scrierile lui, din evocările contemporanilor, din comentariile istoricilor și criticilor literari, din interviuri, din articole de presă. În final s-a conturat imaginea unei personalități complexe, care s-a format în perioada României antebelice, într-un sistem de educație care purta amprenta reformei lui Spiru Haret, și-a dat adevărata măsură în perioada interbelică și a sfârșit tragic în închisorile comuniste (prin acest parcurs dezvoltându-se în mod tangențial și parțial și alte personaje care însoțesc evoluția subiectului cărții – strict exemplificativ, dintre sutele de nume prezente: Haig Acterian, Sică Alexandrescu, Valeriu Anania, Ion Anestin, Constantin Argetoianu, Tudor Arghezi, Max Auschnitt, Alexandru Averescu, Dan Berindei, Emil Botta, Gheorghe Brătianu, Vintilă Brătianu, Iancu Brezeanu, Ronald Bulfinski, George Calboreanu, Nicolae Carandino, George Călinescu, Panait Cerna, Dinu Cernescu, Alecu Constantinescu, A.C. Cuza, Sergiu Dan, Alexandru Davila, Victor Eftimiu, Harry Eliad, Mircea Eliade, Maria Filotti, Horia Furtună, C.C. Giurescu, Octavian Goga, Anton Golopenița, Adolf Hitler, Ion Ioanid, D.R. Ioanițescu, Take Ionescu, Nicolae Iorga, Manfred von Killinger, Alexandru Lahovary, Alexandru Liciu, Ion Livescu, Eugen Lovinescu, Ioan Massoff, Al. Mavrodî, Istrate Micescu, Mina Minovici, Ion Minulescu, Tudor Mușatescu, C.I. Nottara, Tit-Liviu Onișor, Emil Ottulescu, Hortensia Papadat-Bengescu, I.Gr. Periețeanu, Camil Petrescu, Gheorghe Polizu-Micșunești, C. Rădulescu-Motru, Ion I. Rășcanu, Liviu Rebreanu, Radu D. Rosetti, Ion Marin Sadoveanu, Mihail Sebastian, Zaharia

Stancu, Toma Stelian, Constantin Stere, Constantin Stravolca, Pamfil Șeicaru, Gh. Tătărescu, Ionel Teodoreanu, Caton Theodorian, Tudor Vianu, George Vraca ș.a. – n.n.). În plus, autoarea acestei selecții a însoțit fiecare capitol cu o prezentare sintetică pentru a alcătui tabloul general în care să se vadă mai clar atât omul, cât și epoca în care acesta a trăit (...) Meritul principal al selecției realizate de Micaela Gulea este tocmai acela de a contura și de a conserva în memoria noastră un model profesional și cultural de excepție” – sunt parte din aprecierile prin care Valeriu Stoica prefațează lucrarea, sub genericul *Ultimul salt mortal* (pp. 11-14).

„În esență lucrarea noastră și-a propus să fie o *reconstituire documentară*, formulă propusă de Valeriu Râpeanu, un bun cunoscător și propagator al scrierilor lui Valjan. Pentru a facilita orientarea cititorului vom preciza că lucrarea cuprinde opt secțiuni alcătuite – cu excepția secțiunilor VI și VII – din două subsecțiuni. Prima cuprinde texte ale autorului – comedii, pledoarii, articole din presă, precum și texte memorialistice politice, polemice și umoristice –, incluzând și câteva interviuri luate de ziaristi importanți, selectate dintre multele apărute de-a lungul timpului. Acestea evidențiază personalitatea, credința și valorile celui interviuat și dau seamă de popularitatea lui Valjan în epocă. În a doua subsecțiune, critici literari de ieri și de astăzi, avocați, ziaristi sau simpli martori comentează scrierile lui Valjan, readuc în actualitate experiențele sale de viață, precum și firea pasionată și efervescentă a maestrului. Secțiunea VII îl înfățișează pe Valjan în ipostaza de personaj literar, în romane semnate de Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, E. Lovinescu. Câteva admirabile portrete, create de Tudor Arghezi, completează tabloul receptării lui Valjan de către scriitori. În *Addenda* am inclus unele texte și documente inedite, aflate în fondul Ion Vasilescu-Valjan de la Biblioteca Academiei Române, precum și o enumerare a încercărilor sale, nu puține, de «comediograf» – cum îl numea G. Călinescu – mărturie a vocației și pasiunii ardente a avocatului pentru dramaturgie, pasiune din păcate subminată de lipsa chinuitoare de timp. În *Anexe* am considerat că este important să readuc în atenția specialiștilor scenele teatrelor și stagiunile în care s-au jucat comedii de succes ale lui Valjan de-a lungul timpului. La fel, lista pieselor jucate sub directoratul său la Teatrul Național din București în stagiunea 1923/1924. În sfârșit, *Reperele biografice* reprezintă o sistematizare pe criterii cronologice în folosul celor interesați (universitari, cercetători, doctoranzi sau studenți) a principalelor evenimente din viața lui Valjan, precum și a multiplelor realizări ale unei personalități complexe, de un dinamism ieșit din comun. Să mai remarcăm că fiecare dintre cele opt secțiuni din lucrarea noastră sunt susceptibile de a constitui punctul de plecare al unor dezvoltări ulterioare, realizate de specialiști interesați de problematica conținută și mai avizați decât subsemnata [I. *Din amintiri și tinerețe. Despre sine și contemporani* (pp. 21-109); II. *În luminile rampei* (pp. 109-205); III. *În tumultul vieții teatrale* (pp. 205-239); IV. *Maestrul la bară* (pp. 239-343); V. *Politică și oratorie* (pp. 343-381); *Secvențe publicistice, interviuri și polemici* (pp. 381-429); *Personaj literar în scrierile vremii* (pp. 429-471); *În infernul detenției politice* (pp. 471-503 – n.n.).

Nu voi încheia această notă fără a-mi exprima gratitudinea față de înaintași, precum și față de acele și acei – numeroși prieteni și colaboratori – fără de care această carte nu ar fi posibilă. Cronologic: Despina Valjan, fiica autorului, a realizat în anii 80 publicarea memoriilor și republicarea comediilor lui Valjan, cu sprijinul regretatului Șerban Cioculescu, căruia îi păstrăm o pioasă amintire. Acestea au fost republicate în anii 90. Valeriu Râpeanu a fost cel care și-a asumat inițiativa de a edita un scriitor uitat de marele public, din pricina lungilor ani de interdicție la publicare. Tot domnia sa a republicat pladoariile avocatului, îmbogățindu-le cu încă una. Datorită acestor apariții, precum și datorită addendelor din volume am beneficiat de la bun început de un material substanțial, care a constituit nucleul lucrării de față. M-au ajutat cu fapta și cu gândul, arătându-și interesul față de acest proiect, următoarele persoane, cărora le păstrez o vie recunoștință: Doina Jelea (...) medicul Dan Stănescu (...) Andreea Negulescu (...) Gabriela Duda (...) Ioan Opreș (...) Florica Ichim (...) avocata Mirela Chelaru (...) Attila Vizauer (...) Magda Merdinian (...). Familia mi-a sprijinit proiectul în mod substanțial: am primit importante informații cu privire la biografia mea de la decanele de vârstă Despina Valjan și Maria Feldmann, iar Victor Jînga a căutat în arhiva familiei mărturia părintelui său, coleg de celulă la Aiud cu Valjan. Nu mai puțin important a fost sprijinul material și moral al vărului meu, Dan Opreșor. Despre răbdarea înfinită a soțului meu, Stere Gulea... ce să mai spun? Să mai mărturisesc că publicarea cărții ar fi devenit mult mai dificilă fără încurajarea lui Andrei Pleșu și aportul lui Valeriu Stoica, adevărat mecena, care a sprijinit cu generozitate apariția acestui volum. *Last but no least*, un gând recunoscător față de Lidia Bodea, care și-a asumat de două ori riscurile publicării unui «nou volum»”.

Aprecierile de mai sus, făcute de Micaela Gulea, în *Notă asupra ediției* (pp. 15-17) oferă o vedere panoramică asupra volumului care îl prezintă – prin piese vădit disparate („suprapuse”), și dozate uneori discutabil, dar care crează un tablou totuși unitar și reprezentativ –, pe celebrul Valjan: „Ion Al. Vasilescu – pseudonim literar Valjan – (1881-1960), avocat, dramaturg, memorialist, publicist și om politic. A absolvit facultatea de Drept a Universității din Iași (1903), și-a luat doctoratul la Paris. A intrat în magistratură (1908-1914). Ulterior procesului Sotiriu-Cretzulescu (1915), cu care și-a început cariera de avocat, a pledat în majoritatea marilor procese penale. Autor dramatic de succes cu descendență caragialiană, apreciat de G. Călinescu, a publicat cinci comedii: *Ce știa satul...* (1921) – considerată de E. Lovinescu poate cea mai bună comedie într-un act din literatura română –, *Nodul gordian* (1920), *Lacrima* (1920), *O inspecție* (1941), *Generația de sacrificiu* (1933, 1936) – jucată cu mare succes până în zilele noastre. A fost directorul Teatrului Național din București (1923-1924) și director general al teatrelor (1923-1926). A elaborat și susținut în calitate de parlamentar noua Lege a teatrelor (cunoscută ca Legea Valjean – 1926). A colaborat la *Sburătorul*, *Vremea*, *Rampa* etc. Ca om politic, a făcut parte din Partidul Național Liberal (1922-1930), aripa liberală georgistă (1930-1932), alăturându-se, în fruntea unui grup liberal independent, Cartelului electoral Iorga-Argetoianu (1932). Ca jurist a contribuit

la redactarea Legii asanării datoriilor agricole (1932), pe care a susținut-o ca raportor în Parlament. Din 1932 a devenit membru marcant al Partidului Național Agrar al lui O. Goga, de care s-a despărțit în 1935, împotriva lui PNA cu Liga Apărării Național-Creștine a lui A.C. Cuza. A publicat texte memorialistice și evocări în reviste începând din 1921, dar a întrerupt această activitate în 1947, copleșit de arestarea fiului său, Corneliu (Nelu) Valjan; așa se explică faptul că memoriile sale se opresc la momentul Paradei Victoriei (noiembrie 1918). După 1944, a refuzat să intre în nou-înființata Uniune a Scriitorilor și să publice piese propagandistice; arestat (1950) și implicat într-un proces politic de înaltă trădare, fiind acuzat de spionaj în favoarea Marii Britanii, a fost condamnat la 15 ani de temniță grea. Este autorul singurului spectacol teatral jucat într-o închisoare comunistă din România, *Revista Pitești '59*, fapt consemnat de Ion Ioanid. A murit în detenție. Lucrări apărute postum: volumul antologic *Teatru. Generația de sacrificiu*, București, Minerva, 1985, și *Vremea*, 1998; *Cu glasul timpului. Amintiri*, București, București, Eminescu, 1987 și 1996; *Trei crime celebre*, Garamond, 1994. În 2013, Humanitas a publicat o ediție a volumului de memorii *Cu glasul timpului. Amintiri* – astfel este prezentat sintetic Valjan pe contrapagina foii de titlu.

Cartea este tipărită în condiții grafice obișnuite la nivelul Editurii Humanitas (format academic *à la française*, hârtie albă, imagini alb-negru pe hârtie velină), coperta color, exemplarul costând 52 lei. Volumul a fost publicat „cu sprijinul Stoica&Asociații – Attorneys at Law”. La pagina 7 este inserată mențiunea „În amintirea Anei-Maria Onișor, strănepoata lui Ion Valjan”, iar la pagina 6 „deviza familiei: decât să-nțing în unt și să mă uit la pământ, mai bine să-nțing în sare și să mă uit la soare”. Volumul are marele merit de a oferi o privire de perspectivă asupra personalității polyvalente a lui Ion Valjan (unul dintre actorii marcanți ai lumii interbelice, care au avut de suferit în timpul regimului socialist și care au fost recuperați în aceeași perioadă), constituindu-se, pentru cititorul obișnuit, într-o reușită prezentare monografică, iar pentru specialiști într-un bun punct de plecare pentru abordarea metodică, științifică, a prezenței lui Valjan în diferitele domenii în care și-a pus amprenta.

Pot face obiectul unui studiu recuperator sutele de articole publicate de acesta în presa generală și de profil juridic (strict exemplificativ: Ion Valjan, *Regele Carol al II-lea și conversiunea*, în „Justiția”, II, Număr festiv, iulie-august 1938, p. 11); interviurile acordate, precum și sutele de articole dedicate, unele direct lui Valjan (strict exemplificativ: Alex. Velescu, *Valjan*, în „Gazeta Tribunalului”, XIV, nr. 1, 20 ianuarie 1934, pp. 3-4), sau cele mai multe în care se vorbește despre activitățile desfășurate de această mare personalitate a lumii juridice, politice și artistice românești.

George LASCU

Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*. Traducere din limba engleză de Dan Criste (București: Meteor Publishing, 2014), 448 pp.; il., tab., h. ISBN 978-606-8469-94

Titlul original al volumului este *The Romanian Battlefield in World War I* și a apărut în 2012 la University Press of Kansas. În urma unei documentări minuțioasă în arhivele românești, cu privire la România și statele beligerante în perioada 1914-1918, precum și a operațiunilor militare de pe Frontul Românesc din 1916-1918, autorul a realizat o sinteză amplă în care prezintă deciziile strategice și tactice, însoțite de hărți amănunțite.

Lucrarea este reprezentativă ca structurare și, nu mai puțin, prin enunțurile formulate. Autorul își arată, mai întâi, recunoștința față de colegii și prietenii care l-au ajutat pe parcursul documentării și conceperii volumului. Aceste personalități, autorități științifice în domeniu față de care autorul își exprimă aprecierea sunt: Keith Hitchins, Paul Mihelson, Dennis Shiowalter, Ernest Latham jr., Jean Claude Dubois, Jacque Fehr, Karen Hellekson, Larisa Martin, Susan Schott, Michael Briggs, respectiv urmași ai unor români care au luptat pe frontul românesc, precum Dan Dimăncescu, Opry Dragalina Popa, Adrian Pandrea. Întregul demers științific de cercetare s-a datorat și subvenției primite de la Consiliul Internațional pentru Cercetare și Schimburi Interacademice, Comisia Fulbright, Ministerul Educației din SUA, Asociația Filosofică Americană și concediile de studii de la Emporia State University (Kansas) (autorul este profesor emerit de Istorie la aceasta).

Istoricul nord-american s-a născut la 4 ianuarie 1930, în Yuba City, California, într-o familie americană tipică. De la vârsta copilăriei, a înțeles că trebuie să muncească asiduu pentru a avea o carieră de succes și a-și întemeia o familie. Din perioada școlarității a manifestat interes față de investigarea trecutului. Alegerea carierei științifice, de către cercetătorul american, s-a datorat istoricilor americani Gordon Wright și Charles Jelavich. În anii '60 profesorul Torrey a venit la Iași ca bursier al Programului Fulbright pentru a studia istoria României în perioada 1914-1918. Începând cu anul 1960 s-au reluat programele de colaborare în ceea ce privește educația și cercetarea științifică dintre România și SUA. Deși istoricul era interesat să aprofundeze această temă, a participării unui stat mic din Europa la Marele Război, deseori elanul său era oprit de diferențe de natură ideologică, greu de înțeles de cineva care venea din lumea occidentală. Deși a revenit și în anii 1972, 1976, 1983 în România, pentru a aprofunda studiile sale, s-a lovit de restricțiile impuse cercetătorilor străini, de regimul comunist. Totuși nu a abandonat munca sa și a continuat să caute în arhivele românești, în biblioteci noi informații despre România și Primul Război Mondial. Învățarea limbii române și accesul la arhive i-au permis să înțeleagă mai bine teatrele de operațiuni din Balcani și din sudul Rusiei în anii războiului. Îndelungatele cercetări ale documentelor, memoriile de război ale personalităților l-au ajutat pe autor să demonstreze motivația și legitimitatea implicării României în Marele Război:

„participarea României în Primul Război Mondial a avut un amplu impact asupra tuturor forțelor beligerante. Atât Puterile Centrale, cât și Aliații au imobilizat pe Frontul Românesc importante resurse militare, în detrimentul operațiunilor desfășurate în alte părți. Mai mult – *relevă autorul în Prefață* –, promisiunile cu privire la anexarea unor teritorii, pe care Puterile Antantei le-au făcut cu reticență noului aliat pentru a-l câștiga de partea lor, au reprezentat ulterior o piedică în negocierea unui acord de pace. În ceea ce-i privește pe români, aceștia au avut de îndurat o înfrângere zdrobitoare în 1916, o probă a focului trecută cu greu pe câmpul de luptă în 1917 și impactul traumatizant al Revoluției Ruse, ceea ce i-a obligat să încheie separat o pace dezastruoasă cu puterile Centrale. Victoria finală a Antantei le-a permis să-și atingă țelurile pentru care au luptat”.

Rodul studiilor sale realizate în arhivele românești, dar și străine sunt articole și lucrări, precum: *Henri Mathias Berthelot: Soldier of France, Defender of Romania; Romania and World War I. A Collection of Studies, respectiv The Revolutionary Russian Army and Romania, 1917*. Așa cum spune subliniază autorul în *Introducere*, „Deși studiul de față se întemeiază pe câteva dintre lucrările mele anterioare, *el reprezintă o nouă sinteză* (subl.n.), acoperind subiecte noi și încorporând surse de arhivă suplimentare și materiale secundare recente. Prin urmare, nu este o istorie exhaustivă a operațiunilor militare, ci este o lucrare care – precum cred – prezintă suficiente amănunte și hărți pentru a le permite cititorilor să înțeleagă deciziile strategice și tactice, precum și urmările acestora pe câmpul de luptă. Ea caută de asemenea să înfățișeze o parte a laturii umane a războiului, făcând referire la documente personale publicate sau nepublicate” (p. 10).

Structura lucrării de față este – *Prefață* (pp. 9-11), *Abrevieri* (pp. 12-13); 17 capitole (pp. 15-333), apoi *Epilog* (pp. 334-348), *În concluzie* (pp. 349-355), respectiv, amănunțite *Note* (pp. 356-419) și *Lista selectivă a surselor* (pp. 420-432). Lucrarea este întregită de un foarte util *Index* (pp. 433-448); ea conține numeroase hărți (17), sugestive fotografii (37) și tabele (2). Autorul realizează o ilustrare reușită a participării României la Marele Război, focalizată pe prezentarea operațiunilor militare și a evenimentelor petrecute pe Frontul Românesc din perspectiva României și aliatelor sale dar și din perspectiva Puterilor Centrale. Sugestive sunt, în acest sens, titlurile capitolelor lucrării: 1. *Cum s-a ajuns la război* (pp. 15-28); 2. *Armata română și planul de război al României* (pp. 29-44); 3. *În ajunul războiului* (pp. 45-60); 4. *Invadarea Transilvaniei* (pp. 61-76); 5. *Începe războiul pe frontul dobrogean* (pp. 77-90); 6. *Manevra de la Flămânda* (pp. 91-106); 7. *Contraofensiva germană și austro-ungară din Transilvania* (pp. 107-125); 8. *Bătăliile de la frontiere* (pp. 126-150); 9. *Bătălia pentru Valahia* (Sic! – titlul original: *The Battle for Wallachia*; totuși etnonimul respectiv nu mai era uzual, după Unirea Principatelor – n.n.) (pp. 151-170); 10. *Retragerea în Moldova* (pp. 171-186); 11. *Reorganizarea armatei române (ianuarie-iunie 1917)* (pp. 187-205); 12. *Ofensiva româno-rusă: Mărăști, iulie 1917* (pp. 206-227); 13. *Ofensiva germană-austro-ungară: Mărășești, august 1917* (pp. 228-254); 14. *Ofensiva germană și austro-ungară: Oituz, august 1917* (pp. 255-274); 15. *Între*

război și pace (septembrie 1917-ianuarie 1918) (pp. 275-288); 16. *Basarabia și pacea de la Bufta (ianuarie-martie 1918)* (pp. 289-311); 17. *Pace, demobilizare, reluarea luptelor (martie-noiembrie 1918)* (pp. 312-333).

Participarea țării noastre la Marele Război, sutele de mii de sacrificii umane au avut drept rezultat reîntregirea teritorială, iar autorul evidențiază cu tărie acest lucru, așa cum scrie în ultimele fraze ale acestui important și relevant volum: „România Mare care s-a născut în urma Primului Război Mondial a fost aproape de două ori mai mare decât Vechiul Regat de dinainte de război, atât ca suprafață, cât și ca populație. Această dezvoltare a dus în schimb țării minorități nemulțumite și vecini ostili, iredentiști. Uniunea Sovietică, Bulgaria și Ungaria aveau să se răzbune în vara lui 1940. Sub amenințările succesive ale acestor state, care aveau aprobarea sau acceptarea tacită a Germaniei naziste, România a cedat Basarabia, Bucovina de Nord, Dobrogea de Sud și o mare parte a Transilvaniei. Aceste pierderi au reprezentat o treime din teritoriul și populația ei interbelică. După al Doilea Război Mondial, numai Transilvania a fost reintegrată. Cu toate acestea, *România contemporană rămâne împlinirea legitimă a visului României Mari pentru care țara a intrat în război în 1916* (subl.n.)” (p. 355).

Lucrare echilibrată și foarte documentată, cu ample comentarii, volumul profesorului Glenn E. Torrey reconstituie cu fidelitate evenimentele militare, strategice și diplomatice, dar aduce și un plus de valoare, ajutând la înțelegerea istoriei României în contextul evoluției istoriei mondiale în primele două decenii ale secolului trecut.

Cristina GÎLĂ

Cristian Vasile, *Viața intelectuală și artistică în primul deceniu al regimului Ceaușescu. 1965-1974*. Cuvânt introductiv de Vladimir Tismăneanu (București: Humanitas, 2015; ediția digitală), 232 pp. ISBN 978-973-50-4756-6

În anul 2014, a apărut la prestigioasă editură Humanitas, în seria *Istorie contemporană*, coordonată de Cristian Vasile și Vladimir Tismăneanu, volumul *Viața intelectuală și artistică în primul deceniu al regimului Ceaușescu. 1965-1974*. Un an mai târziu, în 2015, cartea a apărut și în format digital. Tomul semnat de Cristian Vasile, cercetător științific la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” din București, este ultima parte a unei trilogii dedicată vieții culturale din perioada comunistă, din care mai fac parte: *Literatura și artele în România comunistă, 1948-1953* (2010) și *Politicile culturale comuniste în timpul regimului Gheorghiu-Dej* (2011), acesta din urmă fiind distins în decembrie 2013 cu Premiul „Nicolae Bălcescu” al Academiei Române.

În ceea ce privește intervalul de timp supus cercetării, autorul subliniază că bornele cronologice reprezintă data înscăunării lui Nicolae Ceaușescu ca

secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist Român și data (auto)proclămării sale ca președinte, la 28 martie 1974, urmată imediat de adoptarea legii presei, Legea nr. 3/28 martie 1974. (p. 169).

Pe parcursul a 162 de pagini, împărțite în cinci capitole (plus cuvântul introductiv *Spre o istorie politică a artelor sub comunism*, semnat de Vladimir Tismăneanu și datat Washington DC, 7 februarie 2014, și *Introducerea autorului*) din cele 231 ale cărții (restul filelor fiind dedicate sumarului în limba engleză, notelor și *Bibliografie*), Cristian Vasile face o laborioasă cercetare a fenomenului cultural din perioada 1965-1974.

Lucrarea propriu-zisă se deschide cu un studiu dedicat muzeelor naționale de istorie și monumentale, alegerea nefiind deloc întâmplătoare, în contextul în care aceste instituții de cultură legitimau și susțineau, la nivelul maselor discursul politic, pentru că, după cum spune chiar autorul „muzeele păreau să fie arondate în principal culturii de masă și în anumite momente s-au aflat pe același palier cu formațiile artistice de amatori” (p. 23).

Cel de-al doilea capitol este dedicat mișcării artistice de amatori, de la brigăzile de agitație ale sindicatelor până la începuturile Festivalului Național „Cântarea României”, ajungându-se treptat pe parcursul a mai puțin de un deceniu, după cum observă cercetătorul, la „o absolutizare a importanței acestei mișcări odată cu raportarea la cultură ca la un fenomen de masă, ci nu de elită. (p. 49). Al treilea capitol este dedicat vieții artistice și teatrale românești, de la montarea lui Eugen Ionescu până la interzicerea *Revișorului*, de Gogol, trecând, printre altele, prin cazul Ana Novac, a cărei piesă *Ce fel de om ești tu* a fost denunțată ca fiind „dăunătoare”, împingându-o pe autoare să emigreze, pomenind de alți artiști și dramaturgi în exil dedicând pagini importante lui Aurel Baranga, „sfătuitorul puterii”, cu precizarea și regretul cercetătorului că „Deși în istoriografia română există studii relativ numeroase despre informatori, agenți ai Securității etc., fenomenul delațiunii existent în mediile intelectuale și artistice înainte de 1989 nu a fost analizat îndeajuns. Este o temă sensibilă, delicată, din mai multe motive: unii dintre cei implicați sunt în viață, nu avem încă toate piesele documentare și, nu în ultimul rând, în mai multe cazuri cele două părți (victima denunțului și denunțatorul) sunt nume importante ale culturii și vieții artistice” (p. 88).

Cel de-al patrulea capitol este dedicat literaturii, „de la realismul socialism la «diversitatea de stiluri» tratând, printre altele, teme precum depolitizarea treptată a creațiilor, relațiile culturale și literare româno-maghiare, precum și situația foștilor deținuți politici, insistând pe cazul scriitorului Alexandru Ivasiuc a căruia trecere „de la rezistența (vădită în 1956) la marxism poate fi citită ca înțelegere a necesității istorice: victima din 1956 elogiază rațiunea istorică în numele căreia viața ei fusese mutilată” (p. 127).

Ultimul capitol, *Sistemul educațional între reformare și tentativa de reideologizare* aduce în atenție, printre altele, studiile și documentarele premergătoare proiectului de lege privind reforma educației și Legea Învățământului din 13 mai

1968. Pentru a înțelege făgașul urmat de artele din primul deceniu al regimului lui Ceaușescu, autorul lucrării a prezentat, după cum justifică și în introducerea lucrării (p. 18), modul în care a funcționat aparatul de stat, relevând totodată evenimentele politice importante dintre anii 1965 și 1974.

Cristian Vasile și-a fundamentat complexul discurs istoric pe o multitudine de surse de documentare, făcând apel la legislația vremii care reglementa politica culturală, oprindu-se în mod special la actele emise de Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă și Consiliul de Miniștri.

Pentru cei care doresc să înțeleagă modul de evoluția al artelor în perioada comunistă, această carte este o lucrare esențială, un instrument de lucru indispensabil, alături de celelalte două volume ale triologiei, autorul făcând o radiografie a vieții intelectuale și artistice din perioada evocată, menită să le fie de folos celor care doresc să înțeleagă modul în care s-au elaborat politicile culturale în perioada comunistă, prin prisma măsurilor legislative menite să reglementează activitatea artelor din acele vremuri.

Mirela STÎNGĂ

Victor Nicolai, Minodora Nicolai, *Orașul Reginei. Monografie în imagini a orașului Eforie Sud* (Constanța: Editura Fundației „Andrei Șaguna”, 2014), 236 pp.; il., h. ISBN 978-973-732-197-8

Peisajul monografic dobrogean a este îmbogățit, în ultimii ani, prin publicarea lucrării *Orașul Reginei. Monografie în imagini a orașului Eforie Sud*, la Editura Fundației „Andrei Șaguna” în anul 2014 . Așa cum mărturisesc autorii încă de la început, lucrarea nu s-a dorit o cercetare exhaustivă a istoriei așezării ci, un omagiu monografic și o invitație adresată locuitorilor, în primul rând celor tineri, de a-și cunoaște și prețui orașul precum și beneficiile lacului Techirghiol, de a cărui prezență și se leagă însăși existența stațiunii. (De altfel, efortul și pasiunea celor doi autori s-a concretizat prin apariția unei alte lucrări – *Magia lacului vărgat*, publicată, recent la aceeași editură.)

Pe prima copertă a monografiei este reprezentată, în mod simbolic, legatură peste timp între vechea stațiune Carmen Sylva, așa cum s-a numit localitatea înainte de al Doilea Război Mondial și actualul Eforie Sud, iar pe partea interioară a copertei este reprodușă o fotografie a reginei Elisabeta, al cărei pseudonim artistic a fost adoptat ca nume al așezării.

Monografia este structurată în 19 capitole și ilustrată cu bogată iconografie, rezultat al pasiunii celor doi autori pentru istorie în genere și pentru istoria stațiunii în particular, concretizată printr-o bogată colecție de cărți poștale, scrisori și documente în jurul cărora s-a construit monografia.

Primul capitol numit *Regina Elisabeta* îi este dedicat reginei cu veleități artistice și cuprinde date biografice esențiale și referiri la activitatea sa literară și

de susținere a culturii. Următorul capitol, *Denumirea Carmen Sylva* – face referiri la oiconimul stațiunii numită *Movila-Techirghiol* – după numele întemeietorului, Ioan Movilă – și, din 1928, *Carmen Sylva*. Cel de-al treilea capitol, intitulat *Monografia stațiunii* (pp. 6-18) conturează cadrul istorico-geografic în care a evoluat „cea mai veche și cunoscută stațiune balneoclimaterică de pe litoralul românesc” (p. 6), dar și celelate așezări conexe lacului Techirghiol, subliniindu-se continuitatea de locuire din antichitate, până la reintegrarea Dobrogei la Țară, în urma Războiului de Independență. Este momentul metamorfozării legendei în istorie prin fondarea stațiunii balneare Movilă-Techirghiol în 1899 de către proprietarul și, deopotrivă, întreprinzătorul vizionar Ioan I. Movilă convins de calitățile medicinale speciale ale lacului Techirghiol. Evoluția stațiunii balneare este urmărită de la înființare, construcția primelor vile și a tramei stadale, a Primăriei, a școlii și bisericii, a parcurilor și grădinilor publice. O notă de autenticitate și o expresie a dinamismului stațiunii este dată prin inserarea de documente și liste privind „taxele locale dintre care mai importante pentru specificul stațiunii” erau: taxa pentru vile, cea pentru restaurante și baruri, tariful vilelor și sanatoriilor balneare. Profesorii Mrazec și Marius Sturza apreciau că „Stațiunea balneară «Carmen Sylva» este una dintre cele mai mari stațiuni din țară. Nu există în Europa o stațiune balneară care într-un timp atât de scurt să fi luat un avânt atât de impunător” (p. 14). În anii regimului comunist stațiunea a cunoscut o nouă etapă a dezvoltării, cunoscând o continuă modernizare – numele acesteia este adaptat la exigențele noului regim politic, astfel că între 1950 și 1962 localitatea a purtat numele *Vasile Roaită*, pentru ca din 1962, să poarte actualul nume – *Eforie Sud*.

Cel de-al patrulea capitol al lucrării, numit *Hărți, planuri, monografii balneare* (pp. 19-32), prezintă, așa cum arată și titlul său, hărți în facsimil ale stațiunii din diferite perioade (1922; 1960; 1989), reclame ale tipului și imagini ale unor ghiduri despre stațiunile litorale. Următoarele două capitole, *Mărturii numismatice ale orașului și Panorame și vederi generale* (pp. 32-40) prezintă mărturii numismatice, între care medalia din 1924 bătută cu ocazia aniversării a 25 de ani de la întemeierea stațiunii balneare Movilă-Techirghiol și, respectiv cărți poștale, înfățișând panorame: Panorama orașului la începutul *Marelui Război*, cea a *Parcului Mare* (1934), a *Hotelului Movilă*, precum și clădiri emblematice: *Hotelul Societății*, hotelurile *Panaït*, *Camping Cosmos*, monumente (*Statuia lui Ioan Movilă*), dar și străzi – Tudor Vladimirecu, Dezrobirii, Mărăști, Mihai Viteazul ș.a. *Transportul către Carmen Sylva* (pp. 41-43), anevoios până la construirea căii ferate și a șoselei Constanța-Movila Techirghiol, era făcut cu trăsura și cu tramcarul, așa cum este prezentat în fragmentul din lucrarea *Constanța pitorească*, a lui Ioan Adam, și mai târziu cu automobilul. Capitolul opt, intitulat *Plaja* (pp. 44-64) este construit prin comentarea numeroaselor cărți poștale înfățișând într-un limbaj cromatic pastelat pășele, oamenii, accesoriile pentru plajă (1927), salvamarul (1928; 2008). Autorii amintesc, de asemenea, de *Tabăra legionară de la Carmen Sylva*, „cea mai mare tabără legionară din țară” (p. 60).

Nu este uitată nici componenta de relaxare și petrecere a timpului liber, temă a capitolului *Distrachii* (pp. 65-79) ilustrat printr-un nou ansamblu de cărți poștale comentate, care surprind *Podul de excursie* și *Plaja de la Ghiol* (1927), sau *Excursie pe lac*, *Debarcaderul* și *Farul Tușla*, unul dintre mijloacele de relaxare cele mai apreciate ale stațiunii fiind o plimbare până la farul ridicat între 1898-1904. Desigur că nu puteau lipsi cazinourile: *Carmen Sylva*, cel mai vechi cazinou al orașului, a cărui clădire s-a păstrat până azi, „fără a avea mari modificări arhitecturale” (p. 72) și *Neptun*. Taberele de vară, unde totdeauna erau prezente „disciplina, gimnastica și activitățile culturale” (p. 77) întregesc tabloulul activităților de *leisure*. Imagini și reclame de epocă din „Revista Băilor” (1931) vorbesc despre cursele de avioane București-Carmen Sylva, atestare a dezvoltării rapide și al caracterului elitist al stațiunii.

Capitolul zece, *Clădiri, monumente, filme, activități culturale* (pp. 80-93) este dedicat instituțiilor localității – Școala, de la primul său lăcaș (1925) până la ridicarea Grupului Școlar „Carmen-Sylva”; Biserica, veritabil fundament al spiritualității pentru ambele confesiuni ale locuitorilor: ortodoxă (*Biserica „Sfântul Ioan Botezătorul”* și „*Schimbarea la Față*”) și islamică (Geamia, ridicată în 2007); Teatrul de Vară (1957) și cinematografele *Carmen Sylva* și *Cinematograful de Vară* „unul dintre cele mai mari cinematografe” ale Litoralului anului 1957. Un loc distinct este rezervat în acest capitol statuii fondatorului Ioan Movilă, al cărui monument a devenit subiectul unui documentar realizat în august 1926 la Techirghiol (pp. 89-90). Câteva pagini sunt dedicate activităților culturale ale *Stăjerilor patriei* din perioada interbelică, dar și activităților culturale postbelice. *Orașul și lacul Techirghiol în literatură* este titlul celui de-al unspezecelea capitol care însumează reflectări ale stațiunii în literatură, prin citarea unor legende sau fragmente aparținând unor autori ca Ioan Adam *Legenda Lacului Techirghiol*, Al. Mitru (*În țara legendelor-Tekir-bey*), Gala Galaction (în *Antologia Dobrogei*, 1928), Camil Petrescu (*Patul lui Procust*). Capitolul al doisprezecelea – *Localuri și activități economice interbelice* (pp. 110-120) – conturează imaginea unei vieți economice dinamice. Rând pe rând sunt ilustrate și prezentate abatorul, farmacia și locații meșteșugărești și comerciale, comertul estival, cariera de piatră, pensiuni, restaurante și dar ocupații specifice și uneori pitorești, ca aceea de sacagiu sau, cea de extragere a nămolului tămăduitor din lacul Techirghiol.

Un capitol special, numit *Vile din Carmen Sylva* (pp. 121-206), surprinde într-o succesiune consistentă de imagini comentate cele mai importante construcții, dispoziția acestora pe străzi și modul în care se învecinau, dar și numeroase anunțuri publicitare extrase din „Revista băilor” (1929;1930;1931). Există clădiri cu destinație utilitară sau rezonanță istorică: *Gara*, inaugurată în 1927 (p. 121), *Sanatoriul Militar „Regele Mihai P’*, *Stabilimentul Băilor Reci* (p. 125), *Băile Movilă (1899)* care, grație dotărilor și personalului medical excepțional au cunoscut la începutul secolului al XX-lea un renume internațional. *Vilele Reschomski* și *Ștefănescu*, în care au rezidat comandamentele român și german în timpul celui de-al Doilea Război Mondial (p. 160), *Sanatoriul Militar Maritim*,

construit în 1929 pentru băi reci, devenit ulterior tabără de elevi, *Vila Jandarmeriei Române* (p. 186), *Vila dr. Zeana*, devenită după naționalizare *Vila Vraja Mării* (p. 194) și inclusă în serviciul de protocol al nomenclaturii comuniste, *Vila Centrală* devenită din 1941 *Primăria Carmen Sylva*, *Vila Dr. Slobozeanu*, pasionat arheolog care „sub îndrumarea prof. V. Pârvan, înființează la parterul vilei proprii un impresionant muzeu cu piese arheologice” (p. 131) desoperite în perimetrul stațiunii. Alte vile au avut un rol turistic încă de la inaugurare sau, foste proprietăți private, au căpătat cu timpul destinații turistice. Numit *Parcuri*, capitolul al paisprezecelea (pp. 217-209), prezintă succint *Parcul Mare*, ai căror copaci plantați în 1922 există și astăzi, *Parcul Oltenia*, prezentat în imagini comparative 1935 și 2008, la fel ca și *Parcul Cinema* (1936 și 2007). Într-o stațiune balneară, Sanatoriul deține un rol central. *Sanatoriul pentru Combaterea Tuberculozei la Copii* face subiectul unui mic capitol în care se prezintă istoricul întemeierii, vizita din 1936 a Reginei Maria și personalul de elită.

Personalitățile istorice, politice și culturale a căror viață și activitate au marcat evoluția stațiunii sunt omagiate în capitolul *Fii orașului* (pp. 212-231) printr-un curriculum vitae ad honorem: *Ion Movilă*, prin al cărui act fondator s-a născut așezarea, *Victor Calimescu*, director al Sanatoriului C.T.C., *Dr. Horia Slobozeanu*, primării Grigore Cristu, prof. dr. Gheorghiu (rectorul Universității din București), care în perioada 1930-1940 a reușit să modernizeze stațiunea și a „pus interesele orașului înaintea celor personale” (p. 218), *dr. Gh. Popescu-Craiova*. Tot fii ai orașului sunt considerați cei a căror viață s-a intersectat, pentru o vreme cu cea a stațiunii, chiar dacă nu au avut o contribuție directă la evoluția acesteia – *Horia Agarici*, eroul-aviator din iunie 1941, preotul *Vasile Georgescu*, membru al mișcării armate anticomuniste din Dobrogea, cărora li se adaugă preoți, prefecți și artiști. *Fotografii cu locuitori din Carmen Sylva (p.232-233)*, constituie un alt capitol, al șatesprezecelea, în care autorii realizează o „radiografie” vieții sociale sub forma unui album al familiilor surprinse în diferite ipostaze ale vieții cotidiene. Capitolul al optsprezecelea, *Ațiuni ale Societății Anonime Movilă Tekirghiol*, prezintă acțiuni și taloane de acțiuni (1929-1941), emise de *Societatea Anonimă pe acțiuni Movilă-Tekirghiol*, devenită proprietara deplină a stațiunii din martie 1920. Componenta finală a monografiei este rezervată *Bibliografiei* (p. 235) – alcătuită din lucrări generale, periodice, articole, respectiv documente deținute de Serviciul Județean Constanța al Arhivelor Naționale Constanța. *Fond Primăria Carmen Sylva* (1928-1950).

Lucrarea prezentată reprezintă, dincolo de istoria unei stațiuni, o „fotografie” a unei epoci descrisă într-un stil plăcut îngrijit și viu. Întâmplări și istorisiri din trecut, documente inedite, ilustrații și mărturii-document ale locuitorilor, constituie o valoroasă sursă de informare istoriografică, logic structurată și judicios aranjată în pagină, cu informații actualizate și bogate. (Deși ea nu are un aparat critic riguros, informațiile bibliografice sunt însă consemnate în paranteze după fiecare referire. (Efortul, dăruirea și pasiunea au transformat

munca celor doi autori într-un volum prețios, o lucrare utilă și valoroasă, ce se încadrează cu succes dobrogenisticii de azi.

Eugenia CRĂCIUN

Ion I. Solcanu, *Ioan Hudiță: istoric, om politic și autor de jurnal* [Cuvânt înainte: acad. Dan Berindei] (București: Editura Enciclopedică, 2015), 642 pp.; il. ISBN 978-973-45-0713-9

Specialist în istoria artei medievale, doctor în Istorie al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în 1982, cu teza *Elemente laice locale în pictura religioasă din Moldova, secolele XV-XVI*, universitarul ieșean, în același timp cunoscut om politic post-decembrist, Ion I. Solcanu surprinde prin lucrarea de față, lărgind și mai mult orizontul preocupărilor sale științifice, între care se prenumără școala românească din perioada interbelică, sau personalități culturale și politice ale societății românești. Cartea de față este „o complexă biografie a unei vieți încurcate, cea a profesorului Ioan Hudiță. Consătean cu cel evocat, Ioan Solcanu a scris lucrarea cu mult suflet și acest lucru se simte nu numai din conținutul ei, cât mai ales din stăruința și minuția demersului său (...) cu multă stăruință, a reușit să reconstituie o viață, să reînsuflească pe eroul său (...) este vorba de o biografie detaliată, în care în temeiul unei largi informații, în mare parte inedită, de arhivă, inclusiv arhiva Securității, profesorul Solcanu a reconstituit viața unui om, dar în contextul epocii respective (...) lucrarea este o reconstituire foarte importantă dincolo de persoana eroului cărții, contribuind la înțelegerea unei epoci (...) domnul Ion Solcanu meritând toate elogiile pentru pasiunea și efortul său”. Toate aprecierile aparțin acad. Dan Berindei, fiind exprimate în *Cuvântul înainte* al venerabilul istoric român, în același timp ginerele și cel care „destinul a vrut” să fie „cel căruia i-a revenit moștenirea și valorificarea Jurnalului său politic, una dintre cele mai importante mărturii privind timpurile vieții sale. Am editat până astăzi [iunie 2015] în 28 volume însemnările sale dintre 1938 și 1946, urmând ca în viitorul apropiat să predau cel de-al 19-lea volum, cuprinzând anul 1947, cel din urmă al seriei”.

Arhitectura cărții este deosebit de elaborată (poate, pe alocuri, supra-segmentată) și are meritul că oferă posibilitatea unei orientări rapide și precise în volumul semnificativ de date, nume, evenimente care se succed și creează un tablou dintre cele mai sugestive pentru epoca pe care o recompun prin piese, unghiuri și nuanțe – de cele mai multe ori inedite.

Astfel, cartea (format academic puțin redus, font de dimensiune relativ mare, hârtie albă, calitate uzuală a tiparului, opțiuni tehnoredacționale în afara normelor Academiei) este împărțită în patru părți, fiecare parte fiind subîmpărțită în mai multe capitole (între două și patru), care, la rândul lor sunt împărțite în

subcapitole, iar acestea în paragrafe tematice, după cum urmează: Partea întâi – *Ascendenți, studii, profesor și cercetător în domeniul istoriei* (pp. 23-163), având capitolele: I. *Originile* (23-61); II. *Studiile* (pp. 61-79); III. *Ioan Hudiță profesor și cercetător la Iași și București* (pp. 79-163). Partea a doua – *Orizont politic* (pp. 163-341), având capitolele: I. *Deputat țărănist-lupist și manist – în Parlamentul României (1932-1937; 1946-1947)* (pp. 163-203); II. *Ioan Hudiță, colaborator apropiat al lui Iuliu Maniu* (pp. 203-265); III. *Ioan Hudiță, ministru al Agriculturii și Domeniilor în guvernele Sănătescu II și Rădescu* (pp. 265-311); IV. *Profesorul Hudiță împotriva bolșevizării României* (pp. 311-341). Partea a treia – *Ioan Hudiță sub teroarea comunistă* (pp. 341-443), având capitolele: I. *Arestat și deținut între octombrie 1947-decembrie 1955, fără a fi judecat și condamnat* (pp. 341-373); II. *Profesorul Ioan Hudiță sub ochiul vigilent al Securității între două detenții (ianuarie 1956-decembrie 1961)* (pp. 373-393); III. *Arestat a doua oară și deținut tot fără a fi judecat și condamnat (2 decembrie 1961-9 iulie 1962)* (pp. 393-443). Partea a patra – *Ioan Hudiță, autor al „Jurnalului politic”* (pp. 443-521), având capitolele: I. *Jurnal sau memorii* (443-463); II. *Jurnalul politic, frescă a societății românești* (pp. 463-521). Lucrarea se încheie cu o scurtă *Încheiere* (pp. 521-527), un util *Indice* (pp. 527-555), *Lista ilustrațiilor și anexelor* (pp. 555-558) și *Anexe* (pp. 561-642). Lucrarea nu are bibliografie.

Așa cum se poate lesne constata din parcurgerea sumarului, autorul reconstituie viața și activitatea lui Ioan Hudiță, plecând, după cum o mărturisește, de la *Jurnalul* acestuia, și aducând o contribuție documentară originală, prin materialele găsite în arhivele Securității. Urmând un criteriu preponderent cronologic în tratarea evenimentelor, profesorul Solcanu reușește să fixeze convingător elemente de fapt care lămuresc multe probleme controversate sau mai puțin știute, reprezentând o contribuție remarcabilă.

Ilustrat în ipostazele de istoric, profesor, om politic, memorialist, în contextul epocii sale, Ioan Hudiță intră în contact cu marile personalități și evenimente de la sfârșitul lumii vechi și începutul lumii noi (eroul monografiei fiind un actor marcant în ambele ipostaze), împrejurarea în care, firul cronologic și narativ al lucrării aduce în fața cititorului oameni și destine ale timpului – Petre Andrei, Gh. Anghelescu, mareșalul Ion Antonescu, Mihai (Ică) Antonescu, Constantin Argetoianu, Alexandru Averescu, Constantin Balmuș, Mihai Băcescu, Nicolae Bănescu, Ilie Bărbulescu, Alexandru Bârlădeanu, Dan Berindei, Ioana Berindei, Burton Y. Berry, Emil Bodnăraș, Petre Bogdan, Jean Paul Boncor, Mihai Borcea, Dumitru Borșan, Ioan (Iancu) Borșan, Alexandru Bratu, Traian Bratu, Constantin (Dinu) Brătianu, Gheorghe I. Brătianu, Paul Bujor, James F. Byrnes, Nicolae Carandino, regele Carol al II-lea, Armand Călinescu, Gheorghe Călinescu, M. Haralambie Cărlănescu, Mihai N. Cărlănescu, Neville Chamberlain, Winston Churchill, Corneliu Zelea Codreanu, Miron Constantinescu, Petre Constantinescu-Iași, Corneliu Coposu, Eugen Cristescu, Dumitru Dămăceanu, Alexandru Ioan Cuza, Virgil Economu, Anthony Eden, Mark Ethridge, Teohari Georgescu, Valeriu Rică Georgescu, Mihail Ghelmegeanu, Gheorghe

Gheorghiu-Dej, Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, dr. Petru Groza, Dimitrie Gusti, Pantelimon Halippa, Adolf Hitler, Adrian Holman, Tudor Ionescu, Iorgu Iordan, sir Archibald John Clark Kerr, Gheorghe T. Kirileanu, Ilie Lazăr, John Helier Le Rougetel, Aurel Lecuția, Maksim Litvinov, Vasile Luca, Elena-Lușica Lupescu, Mihai Lupescu, dr. Nicolae Lupu, Virgil Madgearu, Titu Maiorescu, Iuliu Maniu, Constantin Marinescu, regele Mihai I, Ion Mihalache, Ilie Minea, Viaceslav Mihailovici Molotov, Dimitre Negel, Alexandru Nicolski, Grigore Niculescu-Buzești, Andrei Oșetea, Zigu Ornea, Alexandru Paleologu, Ottulescu Emil, Petru P. Panaitescu, Cezar Papacostea, Victor Papacostea, Constantin I. Parhon, Nicolae Pascu, Ana Pauker, Lucrețiu Pătrășcanu, Nicolae Penescu, Constantin-Titel Petrescu, Ion Petrovici, Al. Phillipide, Gheorghe Pintilie, Dionisie Pippidi, Ghiță Pop, Mihai Popovici, Mihail Ralea, Nicolae Rădescu, Lothar Rădăceanu, Mihai Răutu, Mihail Romniceanu, Franklin Delano Roosevelt, Alexandru Rosetti-Bălănescu, Mihail Sadoveanu, Teofil Sauciu-Săveanu, Leontin Sălăjan, Constantin Sănătescu, Cortland Van Rensselaer Schuyler, Charles Seignobos, Alexandra Sidorovici-Brucan, dr. Virgil Solomon, Iosif Vissarionovici Stalin, Constantin Stere, Donald F. Stevenson, Pamfil Șeicaru, Ioan D. Ștefănescu, prințul Barbu Știrbei, Orest Trafali, Gheorghe Tătărescu, Nicolae Tătărescu, Ernest Urdăreanu, Al. Vaida-Voevod, Constantin (Piki) Z. Vasiliu, Vladislav Petrovici Vinogradov, Andrei Ianuarevici Vișinski, Ștefan Voitec, Gheorghe Zane, Romulus Zăroni, Ștefan Zeletin ș.a. – cei mai mulți dintre aceștia fiind prezenți cu zeci de referințe, în cele mai diferite situații de viață, așa cum au avut ele loc, în curgerea istoriei, reprezentând o sursă documentară de maximă importanță, întărind anumite convingeri, desțelenind zone necunoscute, devenind în multe situații repere istoriografice pentru înțelegerea unor fenomene.

În același timp, în cazul unor subiecte, tratarea acestora nu lămurește rezonabil problematica prin interpretările oferite, chestiunile rămânând pendinte până la momentul unei substanțiale demonstrații documentare, într-un sens sau în altul. Mă gândesc aici, cu titlu strict exemplificativ, din multe aspecte care pot face obiectul unor observații, la paragraful IV.4. (pp. 433-443) *A fost sau nu profesorul Hudiță colaborator al Securității?* Răspunsul ambiguu (în esență, „a fost, dar n-a fost”) la întrebarea voluntar formulată nu lămurește pe deplin cititorul, din cauză că factologia – onest redată – ar putea părea că nu fundamentează solid opiniile exprimate de autor. Mai mult, apariția unor nume precum Corneliu Coposu – într-o postură destul de clară – ar trebui să conducă la eliminarea unui dublu-standard de apreciere remanent în societatea românească, și spre tratarea unitară, obiectivă și detașată a relațiilor născute și derulate într-un context istoric dat, fără încercările de justificare care funcționează în general (în toate cazurile în care numele sau anumite prejudecăți de toate tipurile protejează persoana în cauza), dar și fără culpabilizările care funcționează în general și în particular, în alte cazuri, tot în funcție de numele care face obiectul analizei sau prejudecățile care-l însoțesc.

Abordată într-un registru critic mai degrabă empatic (subiectul apărând mereu în lumină favorabilă), monografia oferită de către domnul profesor Solcanu reprezintă o realizare dintre cele mai relevante ale istoriografiei românești de astăzi, care evidențiază pe fond efortul recuperator derulat de academicianul Dan Berindei, și reiterează sintetic o mulțime de repere de la care cercetarea poate avansa în următorii ani și care, până atunci, pot fi și trebuie integrate cunoașterii din domeniu în cele mai variate subiecte.

George LASCU

Bucovineni în Parlamentul României Întregite, vol. I: *Sesiunea 1919–1920*. Cuvânt-înainte de Ion Agrigoroaiei. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de Rodica Iațencu și Marian Olaru. Indice de nume de Rodica Iațencu (București: Editura Academiei Române. Colecția *Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii* 38. Seria *Documente* 1, 2015), 300 pp.; il. ISBN 978-973-27-2473-6

La Editura Academiei Române a apărut, recent, lucrarea *Bucovineni în Parlamentul României Întregite*, vol. I: *Sesiunea 1919-1920*, alcătuită de dr. Rodica Iațencu și dr. Marian Olaru, cercetători științifici la Institutul „Bucovina” al Academiei Române. Autorii au contribuții importante privitoare la istoria Bucovinei (evoluția mișcării naționale a românilor bucovineni, procesul integrării provinciei în spațiul românesc, istoria învățământului, mișcarea de rezistență anticomunistă ș.a.), publicate în reviste de specialitate (în special în „Analele Bucovinei”), precum și în volume de autor sau colective, cu participări la diferite manifestări științifice interne și internaționale.

Acest volum de documente, după cum se precizează în *Notă asupra ediției*, „reunește intervențiile oamenilor politici bucovineni (discursuri, comunicări, interpelări, petiții, memorii) susținute în Parlamentul României Întregite în sesiunea 1919-1920 și pe cele ale parlamentarilor care au reprezentat județul Suceava-Regat, întrucât unele dintre acestea au dezbătut și probleme care priveau Bucovina” (p. 57). Documentele au fost preluate din „Monitorul Oficial”. Dezbaterile Adunării Deputaților și Dezbaterile Constituantei – Senatul, anii 1919 și 1920.

În *Cuvântul-înainte* cu care se deschide volumul, prof. univ. dr. Ion Agrigoroaiei apreciază efortul autorilor, „realizat cu pasiune și competență”, de a întocmi un „volum-document” și subliniază importanța dezbaterilor parlamentare ca „izvor de cea mai mare importanță pentru istoria vieții politice a țării, pentru confruntările de opinii, pentru formularea concepțiilor, a doctrinelor social-economice și, nu în ultimul rând, pentru elaborarea legislației într-o etapă sau alta” (p. 11). Prin publicarea intervențiilor parlamentarilor bucovineni, cititorilor le este pus la dispoziție un important corpus de documente referitoare

la problemelor care preocupau viața parlamentară, în general, și pe parlamentarii din Bucovina, în special, în anii de început ai perioadei interbelice. De asemenea, în acest volum sunt publicate și „documente mai puțin cunoscute sau care lipseau din câmpul cercetării de specialitate (...). Avem în vedere aici rapoartele și expunerile de motive ce însoțeau decretele-legi și proiectele de lege de însemnătate pentru Bucovina, programul de guvernare prezentat de premierul Al. Vaida-Voevod în Parlament, discursuri ș.a.” (p. 11).

Pentru a înlesni înțelegerea tematicii documentelor, autorii au întocmit un amplu studiu introductiv (*Bucovineni în Parlamentul României Întregite. Sesiunea 1919-1920*) care prezintă izvoarele și istoriografia, pentru ca apoi să trateze chestiuni ce țin de problemele integrării provinciei, alegerile parlamentare din noiembrie 1919, validarea alegerilor parlamentare pentru județele Bucovinei și județul Suceava-Regat, în urma cărora în Parlament populația provinciei a fost reprezentată de 39 de parlamentari (26 deputați și 13 senatori). Dintre aceștia, 27 de parlamentari reprezentau Partidul Democrat al Unirii (20 de mandate în Adunarea Deputaților și 7 în Senat), 10 erau independenți (6 deputați și 4 senatori) și 2 erau senatori de drept (un ales al Universității din Cernăuți și mitropolitul Bucovinei).

Autorii publică discursurile deputaților: Vasile Bodnărescu, Ion Zelea Codreanu, Toader Crețu, Ștefan C. Ioan, Vasile Lițu, Florea Lupu, Vasile Marcu, Aurel Morariu, Aurelian Moldovan, Ion Nistor, Iorgu G. Toma, Vasile Tomegea, Vasile Ungureanu, precum și pe cele ale senatorilor: Nistor Andronicescu, Nicolae Carabioschi, Nicolae Cotlarciuc, Ion C. Grădișteanu, Alexandru Hurmuzachi, Teofil Lupu, Vladimir Repta, George Wassilko. Acestea sunt însoțite de utile note și comentarii, precum și de rezumate, publicate în limbile română și germană. În privința tematicii abordate, este de precizat faptul că discursurile deputaților bucovineni s-au referit la problemele economice ale provinciei (atribuțiile Comisiei de Lichidare de la Viena, retragerea coroanelor și unificarea valutei naționale, situația Căilor Ferate și înființarea unui Oficiu de Exploatare la Cernăuți, Legea de reformă agrară pentru Basarabia, pe marginea căreia au fost depuse amendamente, tratatele comerciale ale României cu statele vecine), la distrugerile și despăgubirile de război și la acțiunile generalului Eduard Fischer și Aurel Onciul în Bucovina. În Senat, bucovinenii au dezbătut probleme legate de legislație și unificare (legislație pentru clasa țărănească, unificarea bisericească, funcționarea Poștei și a Telegrafului), probleme sociale (despăgubirile de război, problema orfanilor și a văduvelor de război, repatrierea prizonierilor de război ardeleni și bucovineni din Siberia), economice (contrabanda și furturile pe Calea Ferată, regularizarea cursurilor de apă, refacerea rețelei de drumuri), diverse (constituirea grupului parlamentar român pentru Uniunea Interparlamentară de la Geneva, remanierea guvernamentală, modificarea regulamentului Senatului).

Diferite ca întindere și valoare documentară, discursurile parlamentarilor bucovineni, așa cum afirmă autorii „s-au concentrat pe expunerea problemelor

provinciei din perspectiva realizării și consolidării procesului de unificare a României întregite. Documentele introduse pe această cale în circuitul științific contribuie la sporirea cunoașterii istorice privind anii de început ai perioadei interbelice, precum și la înțelegerea fenomenelor cu care s-a confruntat Bucovina în primii ani de după război” (p. 57).

În secțiunea *Documente*, autorii publică: 1. *Documente privitoare la unirea Bucovinei cu Regatul României* (1.1. Legea fundamentală provizorie asupra Puterilor Țării Bucovinei, 12 noiembrie 1918; 1.2. Declarația de unire a Bucovinei cu România, 15/28 noiembrie 1918; 1.3. Decret-lege nr. 3744 relativ la unirea Bucovinei cu Regatul României, 18 decembrie 1918; 1.4. Lege asupra unirii Bucovinei cu Vechiul Regat al României, 18 decembrie 1918; 1.5. Decret-lege nr. 3745, 18 decembrie 1918; 1.6. Telegrama prezentată de Erast Mandicevski în primul Parlament al României Întregite din partea Bucovinei, 25 noiembrie 1919; 1.7. Ratificarea actelor unirii Bucovinei cu Regatul României, 26–29 decembrie 1919; 1.8. Discursul senatorului Iuliu Coroianu despre problemele unirii Transilvaniei, Basarabiei, Bucovinei, Crișanei și Maramureșului cu Regatul României, 28 decembrie 1919; 1.9. Discursul președintelui Senatului, Paul Bujor, cu ocazia ratificării actelor de unire a provinciilor românești cu Regatul României, 31 decembrie 1919); 2. *Mesajul regal rostit la deschiderea lucrărilor primului Parlament al României Întregite (20 noiembrie 1919)*; 3. *Decrete și proiecte de lege* (3.1. Decrete-legi privind reforma electorală – 3.1.1. Decret-lege nr. 3402 privind reforma electorală din 14 noiembrie 1918; 3.1.2. Decret-lege electoral pentru Bucovina nr. 3620 din 24 august 1919; 3.1.3. Decret-lege nr. 4234 din 6 octombrie 1919; 3.2. Decret-lege nr. 4091 din 12 septembrie 1919 privind înființarea universităților românești în Cluj și în Cernăuți; 3.3. Raport și proiect de lege privind unificarea bisericească, 5 februarie 1920; 3.4. Proiect de lege referitor la mărirea veniturilor județului Suceava, martie 1920; 3.5. Proiect de lege pentru înființarea și instituirea pe lângă Ministerul Justiției a unei Comisii preparatoare pentru legislație și pe lângă Ministerul de Interne a unei Comisii preparatoare pentru legislația administrativă, 3 martie 1920; 3.6. Proiecte de lege pentru reforma agrară din Bucovina – 3.6.1. Decretul-lege agrară nr. 3871 din 6 septembrie 1919; 3.6.2. Proiect de lege pentru reforma agrară din Bucovina, 1921); 4. *Listă guverne (1919-1920)* (4.1. Guvernul Arthur Văitoianu, 27 septembrie 1919 – 30 noiembrie 1919; 4.2. Guvernul Alexandru Vaida-Voevod, 1 decembrie 1919-13 martie 1920; 4.3. Guvernul Alexandru Averescu, 13 martie 1920-17 decembrie 1921); 5. *Programe de guvernare* (5.1. Declarația guvernului Alexandru Vaida-Voevod, 1 decembrie 1919-13 martie 1920; 5.2. Declarația guvernului Alexandru Averescu, 13 martie 1920-17 decembrie 1921); 6. *Ratificarea tratatelor de pace semnate cu Austria, Germania și Ungaria (29 iulie-14 august 1920)* (6.1. Tratatul de Pace cu Austria (Saint-Germain en Laye, 10 septembrie 1919)-29 iulie 1920; 6.2. Tratatul de Pace cu Germania (Versailles, 28 iunie 1919)-14 august 1920; 6.3. Tratatul de Pace cu Ungaria (Trianon, 4 iunie 1920)-14 august 1920).

Există o legătură între intervențiile parlamentarilor bucovineni și documentele reproduse în partea a doua a volumului care reflectă, cum afirma Ion Agrigoroaiei, „într-o anumită măsură, ce s-a propus și ce s-a realizat (cât s-a realizat) într-un timp atât de scurt, în reglementarea situației din Bucovina, în direcția, explicită sau implicită, a integrării în statul național unitar” (p. 12).

În sumarul lucrării se regăsește un *Indice de nume*, precum și lista lucrărilor apărute în colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii”, colecție fondată în anul 1996, lucrarea de față fiind a 38-a apărută în această colecție a Institutului „Bucovina”.

Prin reproducerea intervențiilor parlamentarilor bucovineni (13 deputați și 8 senatori) din sesiunea noiembrie 1919-martie 1920 (intervențiile oamenilor politici bucovineni din următoarele legislaturi parlamentare vor fi publicate, cum ne informează autorii, în volume separate ale colecției de documente *Bucovineni în Parlamentul României Întregite*) este adus în circuitul științific „un impresionant fond de informații, de date și fapte, de atitudini și controverse; astfel, ne putem forma o imagine mai bine conturată asupra problemelor care preocupau viața parlamentară, în general, și pe parlamentarii din Bucovina, în special, la început de drum în România Întregită” (p. 10). Studiul introductiv, notele și comentariile care însoțesc discursurile parlamentare, lista lucrărilor publicate în *Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii”*, precum și *Indicele* de nume întregesc imaginea acestui valoros volum, necesar tuturor celor interesați de istoria Bucovinei, provincie intrată „pe făgașul firesc al întregirii” în anul 1918.

Mădălina-Florentina DARIE

Adrian Cârlescu, Sorin Marcel Colesniuc, *O istorie a orașului Cernavodă* (Slobozia: Star-Trip, 2015), 296 pp. + 30 pp. il. ISBN 978-606-8171-93-7

Acest volum dedicat Cernavodei are doi autori – un istoric-arheolog și un ziarist. Partea I este semnată de către cercetătorul științific dr. Sorin Marcel Colesniuc; ea este formată din două capitole – 1. *Preistoria și Antichitatea* (pp. 10-37), 2. *Perioada modernă și perioada medievală (până la unirea Dobrogei cu statul modern român)* (pp. 38-78). Autorul, care este și un cunoscut și apreciat arheolog, trece în revistă culturile din Antichitate care s-au derulat pe teritoriul Dobrogei, mai precis în arealul Cernavodei de azi, referindu-se, bineînțeles, mai pe larg la cele două vestite statuete embleme ale culturii neolitice Hamangia, descoperite în 1956 în cimitirul neolitic din situl arheologic al localității; insistă, de asemenea, pe descrierea culturilor Cernavoda I, III și II, din zona Dealului Sofia. Un spațiu generos este acordat descrierii cetății Axiopolis (pp. 28-31): „Denumirea de Axiopolis cuprinde, în realitate, trei cetăți de epoci diferite, care au fost destul de puțin cercetate până în prezent. Denumirea aparține, în primul rând, în ordine cronologică, așezării geto-dace aflate la intersecția văii Carasu cu fluviul Dunărea”

(p. 28). În capitolul 2, autorul vorbește despre faptul că în secolul X „Dobrogea a fost *reintegrată* (subl.n.). Imperiului Bizantin”, despre valurile de apărare dintre Cernavoda și Constanța, despre dinastia Asăneștilor și despotatul lui Dobrotici, despre faptul că „Mircea cel Bătrân stăpânește Dobrogea”, dar și că o pierde în favoarea Imperiului Otoman (p. 43), despre expedițiile domnitorilor români în Dobrogea; despre Cernavoda în perioada otomană – prezența orașului pe harta lui Constantin Cantacuzino, la 1700, descrierea orașului în scrisorile secuiului Mikes Kelemen, din anul 1738, despre geograful Iosif Moesiodax din Cernavodă (asupra căruia a scris un articol N. Iorga: marele nostru istoric „îl consideră mai curând român dunărean, decât bulgar”, p. 52).

De asemenea, autorul relatează că „domnii munteni au susținut biserica din Cernavoda”, așa cum este consemnat într-un document emis de Aldexandru Ipsilante în anul 1777 (p. 52); relevă câteva mărturii istorice relative la ideea construirii unui canal de la Cernavoda la Constanța, în primele decenii ale secolului al XIX-lea, precum și, pe larg (pp. 55-65), relatări ale călătorilor străini despre oraș și cele ale lui Ion Ionescu de la Brad, din anul 1850. Începuturile modernizării orașului datează din anii '50 ai secolului al XIX-lea, când se construiește calea ferată Cernavoda-Constanța. Tot în această parte a lucrării este menționat, pe o pagină, preotul Dimitrie Chirescu, care era și învățător.

Partea a II-a, scrisă de ziaristul Adrian Cârlescu, este mai vastă (pp. 79-285), fiind alcătuită din șase capitole, după cum urmează – 3. *Anexarea Dobrogei* (pp. 81-103), 4. *De la 1879 până la 1900* (pp. 104-133), 5. *De la 1900 până la primul Război Mondial* pp. 134-180), 6. *Perioada interbelică* (pp. 181-230), 7. *Perioada comunistă* (pp. 231-268), 8. *Perioada actuală* pp. 269-285). Acest segment al cărții este foarte bogat în referiri la istoria orașului după „unirea” (cum spune, pe bună dreptate, domnul Colesniuc) – și nu după „anexarea” Dobrogei, cum în mod eronat (nu cred că și tendențios) își intitulează primul capitol autorul său, domnul Adrian Cârlescu. Este adevărat, autorul nu are o pregătire istorică însușită într-o facultate de profil; totuși, această sintagmă, greșită din punct de vedere al evoluției istoriei noastre naționale, este de acceptat în țara noastră, cu atât mai mult în Dobrogea. Dincolo de această inadverdență (autorul se exprimă de altfel, un limbaj propriu, ușor lejer, de tip jurnalistic), trebuie să remarc faptul că paginile dedicate istoriei Cernavodei de după 1878 sunt vii, pline de informații, multe inedite, bazate pe diverse surse documentare, inclusiv arhivistice. Iată câteva din subtitluri, creionate, unele, cum spunem, în stil mai degrabă jurnalistic decât al unui istoric: *Locul unde s-a născut versul liber, Mocanii ardeleni prospectează „Țara libertății”, Marea colonizare: și câinii au devenit proprietari, Leon Butter, justițiarul care stârpișe bățăile, furturile, răpirlile și crimele, 2.235 de locuitori, în anul 1898, 1907: Moștenirea lui Atanase Rădulescu, Nicolae Chirescu: modernizarea orașului, Militari face prăpăd, Purec ia actele la... puricat, Recensământul din 1912: 5.733 de locuitori la Cernavoda, „Reacțiunea” din jurul Băncii Mercur, „Căderea” Columbiei, Cimentul – motorul economic al orașului, Declinul familiei Ceacănica, Venirea rușilor, Ana Pauker și cu Dej/Bagă spaima în burgheji, Oastea de sclavi ridică orașul nou, Samarineanu a murit la Canal; Pușchilă a proiectat stadionul Faru,*

Ceaușescu readuce Cernavoda pe harta industrială a țării, Polii de putere de la Revoluția din Decembrie, Căldura ieftină. În Cernavoda și casele sunt branșate la rețeaua termică ș.a. Cartea este vie mai ales prin personajele care o populează – insistându-se în special asupra unor primari care au făcut adevărată „istorie” la Cernavoda (precum: Gheorghe Calfa, primul primar, după 1878, Memet Efendi, Atanase Rădulescu, Nicolae D. Chirescu, Teohari Milițari, Ioan Purec, Radu Iordăchescu, Gheorghe Lefter, Gheorghe Hânsă –, meritul deosebit al autorului fiind că a perseverat, prin minuțioase căutări documentare, în a le scoate din negura uitării și a le readuce în memoria celor de astăzi; de asemenea, instituțiile industriale (Fabrica de Ciment, Fabrica de Șuruburi, rafinării), de sănătate, sucursalele unor bănci, școlile și bisericile, farmaciile ș.a. - sunt arătate, la unele cu multe amănunte, în evoluția lor.

Valoarea acestei relativ întinse monografii este sporită prin numeroasele și deosebit de interesantele fotografii (15 file, nenumerotate, plasate la finele textului scris). Unele dintre ele sunt inedite – sau foarte rar expuse în cărți –, cum sunt cele dedicate edililor orașului, apoi imagini de la inaugurarea, în 1895, a Podului „Regele Carol I” (în care apar, alături de Suveran și alte oficilități, și personalități cernavodene, ca preotul Dimitrie Chirescu și farmacistul Atanase Rădulescu), de la „Lagărul Columbia” ș.a. În ansamblul ei, se poate spune că această monografie este o contribuție esențială la cunoașterea orașului străjuit de Podul „Anghel Saligny” și Centrala Nucleară, sporind tezaurul documentar al dobrogenisticii contemporane.

Carmen ȚILIVEA

Virgil Coman, *Aromânii și meglenoromânii din Banat (1945-1951. Demografie, societate, izvoare*. Postfață: Prof. univ. dr. Stoica Lascu (București: Editura Etnologică. Colecția de *Istorie*, 2016), 212 pp.; il. ISBN 978-606-8830-03-2

Destinul a făcut ca lucrarea de față să fi apărut, din nenorocire, post-mortem, colegul și prietenul nostru – și al atâtor constănțeni – dându-și obștescul sfârșit în chiar ziua când, la 5 august 2016, i se comunica de către editor că volumul tocmai ieșise de sub tipar. Nu a mai apucat să-l vadă, așa cum își văzuse, cu bucurie, celelalte zece volume – atât de multe pentru o viață de om!

Virgil și-a pus semnătura pe nu mai puțin de 11 cărți (și zeci de articole și studii).

Unic autor – lucrarea de față.

Coautor – cu Doina Păuleanu: *Catedrala „Sf. Apostoli Petru și Pavel” Constanța. 1883-2008*, Editura Arhiepiscopiei, Constanța, 2008; *Moscheea Regală „Carol I” Constanța 1910-2010. Köstence “I. Carol” Kraliyet Camii 1910-2010. „Carol I” Royal Mosque Constanta 1910-2010*, Ex Ponto, Constanța, 2010; cu Carmen

Dobrotă și Claudiu Turcitu: *Dobrogea – între medieval și modern 1406-1918*. Album elaborat de... Ex Ponto, Constanța, 2008; cu Nicoleta Grigore – *Schimbul de populație româno-bulgar. Implicațiile asupra românilor evacuați. Documente (1940-1948)* (Arhivele Naționale. Serviciul Județean Constanța), Ex Ponto, Constanța, 2010; cu Corina Apostoleanu: *Prefecții județului Constanța (1878-1949 și 1990 – până în prezent). Mărturii fotodocumentare*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2011; cu Constantin Cheramidoglu (coord.) și Nicoleta Grigore, Mihaela Oboroceanu, Mihaela Pîrvan, Angela Pop: *Constanța – mărturii documentare vol. I: Regulamente ale administrației locale (1879-1949)*. Ediție de documente elaborată de... (Arhivele Naționale. Serviciul Județean Constanța), Ex Ponto, Constanța, 2012; (și coord.), cu Stoica Lascu, Constantin Cheramidoglu, Marian Moșneagu, Vasile Reghintovschi, Angela Pop, Radu Cornescu: *Campania militară a României din 1913. O istorie în imagini, documente și mărturii de epocă. Romania's military campaign in 1913. A history in images, documents and epoch testimonials*, Editura Etnologică, București, 2013.

Coordonator – *Dobrogea – model de conviețuire multiethnică și multiculturală*, Editura Muntenia, Constanța, 2008; *Dobrogea în Arhivele românești (1597–1989)*. Profesorului Stoica Lascu la 60 de ani, Editura Etnologică, București, 2013; cu Ahmet Yenikale: *Dobrogea în izvoare cartografice otomane (sec. XVI–XIX). Osmanlı Kartografya Kaynaklarında Dobruca (XVI.–XIX.yy)*. [Önsöz. Prefață: Ali Bozçalışkan Consul General al Republicii Turcia la Constanța] Düzenleyen. Ediție: de... Koordinator. Coordonator [și] ... Osmanlı Türkçesinden aktaran. Translitație din turco–osmană în turcă, Editura Etnologică, București, 2015.

Volumul este structurat potrivit uzanțelor științifice – *Introducere* (pp. 5-8) și două părți: Partea I *Demografie, societate*, cu cinci capitole – Capitolul I *Situația aromânilor și meglenoromnilor din Dobrogea de Sud (Cadrilater) în urma semnării Tratatului de la Craiova din 7 septembrie 1940* (pp. 11-25); Capitolul II *O nouă opțiune: reîmproprietărea în Banat* (pp. 26-34); Capitolul III *Așezarea aromânilor în Banat* (pp. 35-43); Capitolul IV *Așezarea meglenoromânilor în Banat* (pp. 44-51); Capitolul V *Aromânii și meglenoromânii din Banat pe drumul către dislocarea în Bărăgan* (pp. 52-64). Partea a doua – *Izvoare* (pp. 65-167: 30 de documente din arhivele județelor Tulcea și Timiș, respectiv Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității). Urmează, apoi, *Bibliografie* (pp. 168-174), *Indice antroponimic* (pp. 175-184), *Indice toponimic* (185-190), *Abstract* (191-193), *Zusammenfassung* (pp. 194-196), *Postfață* (pp. 197-207), *Ilustrații* (pp. 208-209).

Nu cred că este omagiu mai potrivit în prezentarea acestui volum decât redarea, aproape în întregime a *Introducerii* regretatului istoric și arhivist constănțean, unde se regăesc sintetizate concepțiile sale asupra problematicei respective: „În cadrul complexului proces al mișcărilor de populație din România de la jumătatea secolului al XX-lea au fost antrenate și unele familii de aromâni și meglenoromâni, care au ales Banatul ca destinație de statornicire în perioada 1945-1947. Dar, nu peste multă vreme, mai exact în dimineața de 18 iunie 1951, începând cu ora 02.30, aproape în totalitate, ele au fost dislocate în Bărăgan,

alături de unii cetățenii străini, de persoane care colaboraseră cu armatele germane în timpul războiului, de etnici germani, de «titoiști» și de basarabeni” (p. 5). „Din dorința de a avea o imagine de ansamblu, am considerat că se impune elaborarea unui volum care să abordeze într-un mod unitar problematica aromânilor și meglenoromânilor din Banat (1945-1951), pe care l-am structurat în două părți, în cea dintâi fiind cuprinse unele informații și analize, pe baza surselor identificate până în prezent, iar în cea de-a doua o serie de repere arhivistice editate și inedite.

Practic, în cadrul acestui demers am avut în vedere, în primul rând, unele studii elaborate de noi și publicate în ultimul deceniu, care au constituit, în bună măsură, fundamentul lucrării. Ne referim, în mod special, la trei dintre ele: *Mișcări de populație în ținutul dintre Dunăre și Marea Neagră. Meglenoromânii între 1940-1948; Unele considerații privind stabilirea unui grup de meglenoromâni din Dobrogea în Banat în perioada 1946-1947; Mărturii documentare privind așezarea unor familii de aromâni din Dobrogea în Banat în perioada 1946-1947.*

Pentru o mai bună înțelegere a subiectului, respectând cronologia evenimentelor și logica istorică am prezentat, pe larg, în primul capitol, situația aromânilor și meglenoromânilor din Dobrogea de Sud (Cadrilater) după semnarea Tratatului de la Craiova din 7 septembrie 1940, punând în valoare, pe larg, informațiile privind procesul birocratic-legislativ ce i-a urmat schimbului de populație româno-bulgar, publicate în studiul *Mărturii documentare privind situația evacuaților din Dobrogea de Sud reîmproprietăriți în județele Constanța și Tulcea (1940-1948).*

Contextul politic intern și internațional de după 23 august 1944, legislația agrară nou-adoptată, dar și principalele cauze ale deplasării în Banat a unor familii de aromâni și meglenoromâni pentru a fi reîmproprietărite au fost tratate în capitolul al doilea.

Următorul capitol l-am dedicat așezării aromânilor în Banat, pornind de la datele cuprinse în unele documente identificate până în prezent, care descriu, în bună măsură, greutățile întâmpinate de la venirea în această regiune până la fixarea în centrele unde au fost repartizați.

Firească, în capitolul patru, am prezentat împrejurările în care unele familii de meglenoromâni au părăsit Dobrogea pentru a se stabili în Banat și demersurile inițiate în acest sens, tot pe baza unor mărturii arhivistice.

În cel din urmă capitol am avut în vedere încheierea procesului de reîmproprietărire a aromânilor și meglenoromânilor așezați în Banat, expunând o situație pe localități, dar și în ceea ce privește ocupația, originea socială și apartenența politică a acestora, iar în final am prezentat o statistică orientativă a familiilor dislocate în Bărăgan, în dimineața de 18 iunie 1951.

Din dorința de a oferi posibilitatea celor interesați să aibă o imagine completă asupra problematicii abordate de noi, cât și pentru a da consistență lucrării, am inclus principalele izvoare arhivistice care au stat la baza elaborării acesteia. La transcrierea lor, am îndreptat greșelile vădite de corectură, păstrând, pe cât posibil, limbajul de epocă” (pp. 6-8).

Lucrarea beneficiază și de o *Postfață*, a d-lui Stoica Lascu – fost profesor al autorului (și al meu) –, în care, printre altele, se arată: „Mărturiile arhivistice din cuprinsul acestui corpus documentar aduc completări informaționale prețioase – și nu mai puțin sugestive prin nume, apartenențe și filiațiuni politice, ideologice și comportamentale într-o perioadă când se naștea o lume nouă – pentru istoria românilor balcanici; respectiv, a acelor dintre ei stabiliți, în primele decenii ale secolului al XX-lea, în «Țară» (cum percepeau ei România încă din a doua jumătate a veacului al XIX-lea – Secolul Naționalităților).

Este vorba despre aromâni/macedoromâni și meglendoromâni.

Sau, cum sunt denumiți, în mod eronat, în documentele de față – «macedoneni coloniști», «coloniștii macedoneni», pentru românii balcanici împrăștiți.

Era o denumire inexactă, ei înșiși neautodefinindu-se ca atare (ci aromâni sau megleniți), dar la care apelau deseori presa și alte componente din societatea românească – foarte răspândit este apelativul «români macedoneni» –, pornind de la considerentul că mulți dintre acești frați de ai lor din Balcani proveneau din Macedonia istorică (în fapt, «macedoneni» ca atare sunt slavii/bulgarii din zonă)” (p. 197). Autorul arată, de asemenea, „Nu lipsite de interes sunt, în contextul substanței volumului de față, tot pentru mai buna informație a coetnicilor noștri, a tuturor celor interesați, și notațiile ultimelor două recensăminte naționale; respectiv, numărul persoanelor care s-au declarat aromâni/macedoromâni și meglendoromâni (sunt evidențiate județele cu un număr mai semnificativ de subiecți declarați)”; respectiv, la Recensământul din 18 martie 2002 s-au declarat aromâni/macedoromâni și meglendoromâni 25.943 persoane în întreaga țară (16.300 în jud. Constanța și 3.550 în jud. Tulcea), iar la cel din 20 octombrie 2011 – 20.600 persoane (13.173 în jud. Constanța și 2.081 în jud. Tulcea).

Volumul lui Virgil Coman este esențial pentru istoria din secolul trecut a congenerilor noștri, aromâni și meglendoromâni (aceștia din urmă, pe linie maternă ai celui dispărut atât de intempestiv) – rămânând ca un veritabil testament atât pentru aceștia, cât și pentru urmașii slujitori ai muzei Clio.

Mihai PARIS

Zaharia Potârniche, *Amintiri din Europolis*, vol. II *Adio suveniruri tulcene! (1938-1942)*. Prefață de Silvia Zabarcencu (București: Editura Favorit, 2016), 480 pp.; il., facs. ISBN 978-606-8804-12-5

Zaharia Potârniche s-a născut la 18 septembrie 1922 în Galați, însă locurile în care a crescut, a evoluat, a învățat au rămas poate mai presus decât locul nașterii. Tatăl său, Roman Potârniche, a fost șeful Uzinei Electrice din Sulina zeci de ani – uzină patronată de comandorul Adam Jijie, cei doi cunoscându-se pe crucișătorul „Elisabeta”. A urmat cursurile Gimnaziului „Marele Voievod

Mihai” din Sulina, pentru ca în anul 1938 tânărul Zaharia Potârniche să vină la Tulcea, la liceu. Aici, a absolvit Liceul „Principele Carol” (azi Colegiul Dobrogean „Spiru Haret”), promoția 1941-1942. Examenul de Bacalaureat l-a susținut la Galați, acolo trebuind să se prezinte absolvenții școlilor secundare tulcene. În 1947 a absolvit Facultatea de Silvicultură din București și a fost repartizat la Bacău, unde a lucrat ca inginer-șef la Centrul de Industrializarea Lemnului până în anul 1952. Între 1952 și 1985 a fost șef serviciu, inginer la Institutul de Proiectare și Cercetare a Lemnului din București. În ceea ce privește activitatea literară, Zaharia Potârniche (fost președinte la mai multe cenacluri literare), a publicat mai multe volume de versuri și proză – 1979: *Trepte de August*, 1980: *Copaci de lumină*, 1983: *Drumul spre Arcadia*, 2011: *Noi și neantul*, 2012: *Cântec de mandolină*, 2013: *Îndreptări stilistic relevate în cuget*, 2015 – între cele două volume autobiografice amintite, publică amintiri, note, eseuri, note de cinefil ale anilor 1985-1986, sub titlul *Sposedania unui copil al Dunării*.

Volumul *Adio suveniruri tulcene!* are 480 de pagini și numeroase imagini din arhiva personală, de familie sau cu caracter istorico-documentar, unele inedite ori din alte surse publicate.

Însuși titlul sau subtitlul ales este cât se poate de sugestiv, gândit cu multă sensibilitate, toate amintirile autorului, încă vii, fiind evocate sub cupola timpului ireversibil. Coperta cărții are în fundal ansamblul Coloanelor turcești de la Tulcea, coloane care s-au aflat de-o parte și de alta a fostei străzi Ștefan cel Mare (din care azi se mai păstrează o mică parte sub numele de Strada 7 Noiembrie) și pe care scriitorul le are în fața ochilor ca în 1965, ultima oară când a pășit la Tulcea, pentru ca după puțin timp monumentul emblematic al orașului să fie deklasat și demolat. De altfel, momentul este evocat în carte, atunci fiind demolate Măcelăriile (Halele Comonale) din apropierea vechilor Coloane: „și aș vorbi de coloanele din centrul comercial tulcean, care își mai duceau existența prin 1965, când am trecut eu și Stella pe acolo și când se punea la cale înnoirea orașului cu stereotipele blocuri care să rezolve problema aflului de populație din mediul rural. (...) Atunci am asistat chiar noi la demolarea halei de carne, iar Coloanele își așteptau soarta de a fi și ele date la pământ” (p. 270). Pe copertă apar și două fotografii din colecția autorului, datate 1939 și 1941, cu bunii colegi și prieteni peste timp din clasele a VI-a, respectiv a VIII-a de liceu (amintim câteva nume: Ioan Leonte, inginer și general în retragere; Virgil Nicolae, profesor la fostul Institutul Pedagogic din Constanța; Radu Valente, medic militar; sublocotenentul Remus Cocu; ofițerul Vasile Udrea).

Cele douăsprezece capitole bine conturate și legate între ele. Romanul-document-memorialistic reprezintă povestea tânărului Zaharia Potârniche aflat la cea mai frumoasă vârstă, cea a adolescenței, cu toate trăirile, cu necazurile și bucuriile vieții, dar bine ancorat în realitatea acelor timpuri. De fapt, continuă cele evocate în paginile vol. I, iar ca raportare cronologică sunt povestite faptele aproximativ de pe la 1935 până la 1948, când Zaharia Potârniche a absolvit facultatea. Este un roman autobiografic, dar și istoric, de dragoste și monografic

în același timp. Scriitorul urmărește cu minuțiozitate destinul celor despre care vorbește (membrii familiei, foști colegi, camarazi, primele iubiri cu zborul lor frânt), informându-ne cu privire la galeria personajelor până la sfârșitul vieții acestora, sigur, atât cât a putut ști. Și toate sunt evocate cu nostalgie, cu o lejeritate care se simte, dar mai ales cu o sensibilitate deosebită și cu o intensitate pe măsură.

În primul capitol al cărții autorul îl evocă pe Daniel Dumitrescu, căpitanul secund al pasagerului „Giurgiu”, care i-a devenit cumnat. Zaharia avea doar șapte ani atunci când l-a cunoscut pe Daniel la Sulina, în anul 1929. În același an familia Potârniche s-a mutat pe strada Alexandru Lahovari, la nr. 27, într-o casă mai mare, foarte aproape de Palatul Comisiunii Europene a Dunării. Din păcate, destinul căpitanului Dumitrescu a fost curmat la numai 32 de ani, în 1941, la începutul războiului, un destin tragic care l-a marcat pe sensibilul Zaharia Potârniche. În acest capitol apar și descrieri ale Galațiului, amintiri din anii 1935-1938 (clădiri, grădini publice etc.), anul din urmă fiind cel în care autorul a venit la Tulcea, la liceu.

Digresiunile autorului, trecerile dintr-un loc în altul, dintr-un moment în altul, povestind o întâmplare apoi evocând un personaj de pildă, toate dau savoare lecturii. Evocările sunt simple, firești, dar cu o finețe a cuvintelor deosebită, demonstrând un real talent de prozator. Și dacă ne întrebăm cum a scris autorul la o vârstă atât de înaintată? Ei bine, folosind paginile de jurnal, caiete scrise în toți acești ani și ne-o mărturisește autorul însuși chiar în acest volum: „Continui să răsfoiesc paginile jurnalului meu, cu toate gândurile și suvenirurile acelor ani, și mâna dreaptă îmi tremură încât nu mai e în stare să mânuie condeiul, fiindcă continuă să vină mai departe din adâncurile mele conștiente sau abisale chipuri noi și atât de vechi” (p. 108).

Capitolul al II-lea se intitulează *Virgil*. Evocarea bunului coleg și prieten de la Tulcea, din primele zile de liceu, Virgil Nicolae, începe cu o pagină de jurnal scrisă de către autor în aprilie 1983, când eroul acestui capitol s-a stins din viață. Apoi urmează amintirile, povestirea începând din toamna anului 1938. Portretele sunt redată cu detalii pe care autorul și le amintește, evocări curate, dar în același timp profunde și emoționante. Totodată, autorul surprinde aspecte din perioada războiului, descrie străzi (Banatului, Sfinții Împărați – azi, Nicolae Bălcescu, Monumentului – azi, Gloriei) ori familii cu care destinul eroilor cărții s-a intersectat.

În unul dintre cele mai frumoase capitole, *Liceenii*, descrierile colegilor din primii ani de liceu sunt vii, pline de umor, au parfumul acela adolescentin, la fel ca și descrierile profesorilor, cu poreclele lor atribuite: „Mârâilă” (profesorul de Limba Română Marin Angelescu), „Pipă” (profesorul de Limba Germană Ignat Iavorschi), „Scorțosul” îi spuneau profesorului de Științele Naturii Alexandru Calafateanu etc. Viitoarea profesoară Virginia Dima este de asemenea evocată, autorul amintindu-și-o încă de la Sulina, copilă fiind în curtea casei părintești. Precizia, detaliile, redarea spuselor celor evocați uimește în această carte. Sunt povestite momente care țin în prezent de istoria acestei școli, a Colegiului

Dobrogean „Spiru Haret”, sunt descrise clasele, atelierelor așa cum erau în anii interbelici, sunt amintite spectacolele susținute de elevi pe scena Cinematografului „Sculptety”, dar și colegii din prima clasă de liceu, precum și cei puțini rămași până la absolvire.

De fapt, întregul volum se conturează ca o micromonografie a Tulcei acelor ani: biserici, străzi, cinematografe, prăvălii, fotografii tulceni (atelierul lui Iacobeles din anii 1938-1939 din Tulcea sau Teișanu din Sulina) care surprindeau trecătorii instantaneu, iar fotografia putea fi sau nu revendicată de către client, trăsuri, crâmpie de viață socială, personalități, momente istorice grele, precum rebeliunea legionară ori abdicarea regelui Carol al II-lea.

Cel de-al IV-lea capitol, *Boțovii*, impresionează de asemenea prin redarea adevărului istoric cu drama celor prinși în vârtoarea istoriei înseși, fără voia lor. Este vorba despre familia Boțovilor de pe strada Milcov, o familie de bulgari la care liceanul Zaharia Potârniche a stat în gazdă într-o casă frumoasă ridicată la sfârșitul secolului al XIX-lea, dar părăsită de către proprietari în toamna lui 1940 când, după pierderea Cadrilaterului, bulgarii au fost nevoiți să se retragă din Dobrogea. Este capitolul în care autorul vorbește cu tâlc și cu duioșie despre prima sa iubire, Nuți Teodorof, nepoata domnișoarei Tinca. Pe gingașa Nuți nu a mai revăzut-o niciodată, după plecarea ei la Siliștra împreună cu familia. Noua gazdă i-a devenit familia Orcula de pe strada Traian, iar alte episoade de viață sunt descrise în capitolul *Necruțător – Războiul*. Aici, autorul evocă întâlnirea cu noul coleg și prieten Remus Cocu, în clasa a șaptea de liceu. Remus s-a înscris în rândurile legionarilor (nu și autorul), secvențe politico-istorice relevante fiindu-ne dezvăluite nouă cititorilor. Însă planurile de viitor și visurile celor doi prieteni s-au spulberat în primăvara anului 1945, așadar cu puțin timp înainte de sfârșitul războiului, când, pe peronul Gării Sinaia, sublocotenentul Remus Cocu a fost împușcat de un subofițer sovietic. Acest episod trist este povestit în capitolul X al cărții, intitulat *Boșevicul ucigaș*. De asemenea, autorul evocă bombardamentul aviației sovietice din iunie 1941 asupra orașului-port Sulina, pe când el se afla refugiat la Mahmudia, împreună cu mama sa. Este emoționant momentul despărțirii de cumnatul Daniel, urmat de paginile în care autorul relatează împrejurările-document în care căpitanul Dumitrescu și-a pierdut viața, pe remorcherul „Mântuirea”, al cărui comandant era, scufundat de armata sovietică chiar la începutul războiului. A urmat apoi refugiul în localitatea Casimcea, unde Zaharia a cunoscut-o pe tânăra Silvia Chiricuța, refugiată împreună cu familia. Însă și de această dată destinul s-a împotrivit; spune autorul la un moment dat în carte: „Am fost și am rămas cel mai trist tânăr al epocii mele”.

Nostalgii legate de orașul Tulcea continuă și în cel de-al VII-lea capitol, *La Tulcea, în refugiu*, mai exact descrieri ale orașului acelor anilor: străzi – Carol I (azi, Gării), Regina Elisabeta (azi, Corneliu Gavriloș), biserici, despre industria orașului, hoteluri, cinematografe, alte clădiri, coloanele, farmacii, cafenele, biblioteca, librăriile, cofetăriile, restaurantele de atunci etc. Sunt evocați anii de licean cu farmecul vârstei lor: „Dar noi elevii, cei mai mari din clasele superioare,

eram mari biliardari, însă nu aveam permisiunea forurilor școlare de a ne petrece timpul în cafenele. Era însă la Tulcea o mică și modestă cafenea, care avea pentru noi un biliard, într-o cameră, la etaj, unde se intra pe o scară de lemn trasă prin plafon, de unde se ridica un oblon și aveau acces numai cei conduși de patron. Era pe la începutul străzii Babadag, alături de o mică bodegă” (p. 271). Iarna anilor 1941-1942 o petrece cu mama sa la Tulcea, urmând apoi examenul de Bacalaureat, din vara anului 1942, susținut la Galați. Următorul capitol începe cu revenirea la Sulina a tânărului Zaharia Potârniche, după Examenul de Bacalaureat. Pentru scurt timp a fost chiar învățător la Școala Primară din Sulina (unde a învățat), a lucrat și casier la CED, timp în care s-a pregătit pentru examenul de la Politehnică, susținut în vara anului 1943. Totodată, descrie evenimentele anului 1943, orașul ruinat și multe alte aspecte surprinde autorul din negura acelor ani.

Perioada studenției este cuprinsă în ultimele patru capitole ale romanului-document. Capitolul al XI-lea începe cu vara anului 1946, pe când autorul era student în anul III. Atunci a cunoscut-o pe Stella Ghimuș, „floarea mea de lumină”, ca verișoară a lui Eugen Comșa, viitorul mare arheolog, pe atunci student la Facultatea de Istorie din București. În acea vară de foamete autorul a făcut practica studentescă la Ocolul Silvic de la Niculițel, iar în toamna aceluiași an Zaharia a părăsit casa părintească de la Sulina. S-a întors la București, unde a revăzut-o pe Stella. Au urmat iarna cumplită a anilor 1946-1947, practica studentescă a anului 1947, îmbolnăvirea de gripa spaniolă, lucrul la Proiectul de Diplomă, stabilizarea din 1947 și căsătoria cu Stella din decembrie 1947. Șirul evenimentelor și evocările se opresc în luna ianuarie a anului 1948, când tânăr absolvent fiind și proaspăt căsătorit a fost repartizat la marginea țării, la Falcău-Rădăuți.

Volumul se încheie cu un capitol scris la sugestia d-nei prof. Mititelu-Răileanu Emilia, o *Efigie pentru posteritate. Profesorul de matematică și astronomie Adam Răileanu (1894-1955). Corolar*. Acest capitol se vrea a fi un omagiu adus profesorului Adam Răileanu de către elevul său – memorialistul nonagenar de astăzi Zaharia Potârniche.

Lăcrămioara MANEA

xxx *Dobrogea. Locuri și oameni. Dobruja. Places and people.* [Coordonatori/Coordinators: Alexandra Mărășoiu, Oana Ilie, Laura Lăptoiu. Texte/Texts: Oana Ilie, Alexandra Mărășoiu, Laura Lăptoiu. Selecție foto/Selection of photos: Cornel-Constantin Ilie. Scanare foto/Scanning of photos: Ionuța Drăgoiescu. Traducere/Translation: Alexandra Mărășoiu] (București/Bucharest: Editat de Muzeul Național de Istorie a României. Edited by the National History Museum of Romania, 2016), 164 pp.; il., h. ISBN 978-973-0-22882-3

Volumul de față, bilingv, este realizat în cadrul proiectului *Imago Romaniae. O fereastră a istoriei deschisă spre o țară și oamenii ei, așa cum au fost acestea o dată...*, inițiat și coordonat de dr. Ernest Oberländer-Târnoveanu, director general al Muzeului Național de Istorie a României (MNIR). Sumarul cuprinde: *Cuvânt înainte/Foreword* (pp. 6-9, semnat de coordonatorul proiectului, *Cronologie/Chronology* (pp. 10-19), *Locurile.../The Places...* (pp. 20-119), *Oamenii.../The People...* (pp. 120-162), *Bibliografie/Bibliography* (p. 163). În cuprinsul seriei au mai apărut alte patru albume – *Stațiunile balneoclimaterice românești. Sfârșitul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea, Orașele Moldovei, Orașele Transilvaniei, Orașele Țării Românești.*

Cuvânt înainte, intitulat *Dobrogea. O sinteză românească într-un spațiu multicultural/Dobruja. A Romanian Synthesis in a Multicultural Space*, esențializează originalitatea ținutului dintre Dunăre și Mare, „Un teritoriu mic ca întindere, dar mare ca istorie”, Dobrogea reprezentând „unul dintre puternicele focare de civilizație danubiano-pontică”, spațiul său, dintre Dunărea de Jos și Marea Neagră, „este parte organică a etnogenezei românești” (p. 6). De asemenea, se reliefează că în Dobrogea (= *Scythia Minor*), romanii introduc o civilizație nouă, o nouă ordine politică, dar, mai cu seamă, se creează premisele apariției creștinismului, iar „În primele șapte-opt veacuri, Dobrogea și-a manifestat în mod imperativ atributele referitoare la omogenizarea limbii, obiceiurile, credința în spiritualitatea românească” (p. 6). Desigur, Evul Mediu „surprinde prezențe de sorginte bizantină, precum și italienești, care modifică evoluția istorică a regiunii”, dovedesc o permanență românească medievală în Dobrogea, beneficiară a tuturor valorilor culturale și de civilizație orientală, mediteraneeană, bizantină, italică.

Coordonatorul volumului accentuează, de asemenea, faptul că, „În pofida particularității sale istorice, patrimoniul istoric dobrogean este indisolubil legat de celelalte provincii românești, intra și extracarpatic. Puternicele influențe dobrogene s-au propagat sub multiple aspecte în structura administrativă a Țărilor Române (Moldova și Muntenia), ajungându-se la conturarea unei sinteze românești” (p. 6). Tot o realitate este faptul că, „De-a lungul secolelor, între hotarele Dobrogei, se conturează un întreg mozaic etnic, alături de români, turci și tătari, precum: greci, bulgari, armeni, lipoveni, ucraineni, germani, italieni, evrei etc., al căror rol în dezvoltarea societății a fost esențial” (p. 8).

Albumul *Dobrogea. Locuri și oameni. Dobruja. Places and people* dorește să surprindă – prin intermediul ilustrațiilor de epocă – istoria acestei entități unice, accentuând perioada cuprinsă între mijlocul secolului al XIX-lea și anii '30 ai celui următor. Capitolul dedicat *locurilor*, cel mai consistent, prezintă, prin intermediul hărților, cărților poștale și fotografiilor – din colecțiile MNIR –, cele mai importante localități ale Dobrogei, în perioada sfârșitul secolului al XIX-lea și primele patru decenii ale secolului al XX-lea (în ordinea alfabetică): Babadag, Balcic, Bazargic, Cernavodă, Constanța, Mangalia, Medgidia, Silistra, Sulina, Tulcea, Turtucaia (pp. 20-119). Ilustrațiile, majoritatea color, sunt de o excelentă calitate. Capitolul dedicat *oamenilor* redă aproape toate etniile locuitoare ale Dobrogei, în diferite ipostaze. Anterior ilustrațiilor sunt cuprinse excelente hărți tematice și mai multe informații statistice, ale diferitelor recensăminte dobrogene (pp. 120-160).

Lucrarea are calități științifice și estetice, indubitabile, fapt ce o recomandă atât cercetătorilor, cât și tuturor celor interesați de istoria noastră.

Claudin-Alexandru VITANOS

*

**

Florin Anghel, Mioara Anton (coord.), *Vecinătăți și ziduri. Români și ruși (secolele XVI-XXI)*. Lucrările Sesiunii a XVII-a a Comisiei Mixte a Istoricilor din România și Federația Rusă, Constanța, septembrie 2012. [Cuvânt înainte/ВСТУПИТЕЛЬНОЕ СЛОВО: Ioan-Aurel Pop, Konstantin N. Nikiforov] (Academia Română. Academia de Științe a Federației Ruse. Universitatea Ovidius din Constanța) (Iârgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2013), 332 pp. ISBN 978-606-537-173-6

Deși în perioada post-decembristă relațiile politice dintre România și Rusia nu au fost – și nu sunt, încă – la nivelul pe care îl reclamă geopolitica și o lungă tradiție de istorie comună, legăturile științifice nu au cunoscut, din fericire, aceeași nedorită – pe fond – dizarmonie. Mărturie, în acest sens, stau și lucrările Comisiei Bilaterale a Istoricilor Români și Ruși – sesiunea a XVII-a având loc la Universitatea „Ovidius” din Constanța, în septembrie 2012. Ale cărei lucrări formează substanța volumului de față: „Studiile din volumul de față pun în lumină importanța Comisiei bilaterale a istoricilor din România și Rusia, pe fondul valorii inestimabile a dialogului din lumea științifică actuală. Din vechime se știe că muzele vorbesc cu mare folos atunci când armele tac – arată în Cuvânt înainte *cei doi co-președinți ai Comisiei, profesorii Ioan-Aurel Pop și Konstantin V. Nikiforov* –, dar, mai mult, prin dialogul acesta se poate prelungi la infinit tăcerea armelor. Istoricii români și ruși vin cu un mesaj al colaborării și înțelegerii, într-o lume agitată și

încă divizată. Din fericire, mesajul nostru vorbit din timpul lucrărilor sesiunii de la Constanța se eternizează prin cuvânt scris (tipărit), lăsând viitorului mărturia sentimentelor noastre de bună credință în abordarea trecutului. Iar dialogul, chiar și atunci când se face prin replici contradictorii, este de preferat monologului, fiindcă numai prin dialog se rezolvă crizele și se ajunge la concordiile între națiuni” (p. 15).

Este de menționat că orașul Constanța a mai fost gazda a două astfel de reuniuni – înainte de 1989 (lucrări desfășurate la Muzeul de Istorie Națională și Arheologie: 22-26 aprilie 1980) și, respectiv, în 2004 – lucrările acestora din urmă fiind concretizate într-un volum – Florin Constantiniu, Marian Cojoc (coord.), *Comisia Bilaterală a Istoricilor din România și Federația Rusă. Двухсторонне Комиссия Историков Российской Федерация и Румынии*. Sesiunea a IX-a. 9-ого Обслуживание. Constanța octombrie 2004 [Cuvânt înainte: Dr. Florin Constantiniu Membru corespondent al Academiei Române] (Academia Română. Academia de Științe a Rusiei. Румынская Академия. Российская Академия Наук. Centrul de Studii și Cercetări ale Istoriei și Civilizației Zonei Mării Negre–sec. XIX-XXI). Coordonatori: Dr. ... membru corespondent al Academiei Române, Prof.univ.dr. ... (Constanța: Editura Muntenia, 2005), 276 pp.; il.; în cuprinsul volumului sunt prezenți: Ovidiu Cristea, Florin Constantiniu, Dan Berindei, Florin Anghel, Marian Cojoc, Mioara Anton, Gavriil Preda; I.E. Semenova, L.I. Milov, V.Ia. Grosul, V.N. Vinogradov, T.A. Pokivailova, A.A. Iazkova, T.V. Volokitina, A.S. Stikalin.

Volumul de față este deschis de către Șerban Papacostea, membru corespondent al Academiei Române: *Comisia bilaterală a istoricilor români și sovietici, un nou început: octombrie 1990* (pp. 21-25), care concluzionează: „vizita delegației române, în octombrie 1990, a pus bazele reluării contractului între istoricii români și sovietici, respectiv ruși, pe temeiul respectării adevărului istoric. Comisia comună româno-rusă a istoricilor și-a desfășurat în continuare activitatea și o desfășoară astăzi încă. E de dorit, în interesul ambelor istoriografii, ca aceste rezultate să fie consolidate în același spirit” (p. 25).

Și, în adevăr, prin substanța studiilor din cele două teme – *Crize în Europa Răsăriteană și de Sud-Est: cauze, evoluții, consecințe. Secolele XVIII-XX* (pp. 29-219), respectiv *De la nașterea medievală la nașterea contemporană în Europa Răsăriteană și de Sud-Est* (pp. 223-332) –, reuniunea de la Constanța a contribuit, și ea, substanțial, la îmbogățirea „ambelor istoriografii”, în spiritul adevărului istoric. Cele 12 titluri la Tema I – Ovidiu Cristea, *În umbra „Revoluției militare” a secolului al XVI-lea: Mihai Viteazul și „războiul cel lung”* (pp. 29-44); Ileana Căzan, *Proiectul „grecesc” și expansiunea Rusiei în Balcani în secolul al XVIII-lea* (pp. 45-54); В.Я. Гросул, *Букарестский мир 1812 г. и формирование новой Юго-Западной границы России* [Vladislav I. Grosul, *Pacea de la București din 1812 și modificarea frontierei de sud-vest a Rusiei*] (pp. 55-90); Василий Каширин, *Планирование и подготовка экспедиции русских войск в румынскую Добруджу осенью 1916 года* [Vasilii B. Kașirin, *Colaborarea trupelor ruse și române în timpul campaniei militare toamna lui 1916. Noi informații din*

arhivele rusești] (pp. 91-119); Daniel Citirigă, *Diplomația franceză și problema unirii Basarabiei cu România* (pp. 121-128); Florin Anghel, *Provocările istorice ale vecinătății: teme de conflict între România și Rusia Sovietică la negocierile de la Varșovia (septembrie-octombrie 1921)* (pp. 129-140); Vasile Buga, *Controverse româno-sovietice în timpul crizei din Orientul Apropiat* (pp. 141-152); А. Стыкалин, *Кризис в советско-румынских отношениях августа 1968 г. и его влияние на контакты граждан двух стран (по материалам архивов Москвы и Кишинева России)* [Aleksandr S. Stykalin, *Criza româno-sovietică din august 1968 și influența acesteia asupra relațiilor cetățenilor din cele două țări (informații din arhivele din Moscova și Chișinău)*] (pp. 153-169); Simion Gheorghiu, *Ceaușescu vs Gorbaciov: perestroika și criza din relațiile româno-sovietice* (pp. 171-175); Константин Никифоров, *Валканская политика России в конце XX-начале XXI вв.* [Konstantin N. Nikiforov, *Criza româno-sovietică din august 1968 și influența acesteia asupra relațiilor cetățenilor din cele două țări (informații din arhivele din Moscova și Chișinău)*] (pp. 177-189); Cosmin Popa, *Drumul scurt de la modernizare la dispariție: țările comuniste în comerțul internațional de bunuri și energie ('60-'80)* (pp. 191-208); Marius-George Cojocaru, *NATO-Rusia: parteneriat dincolo de neîncredere* (pp. 209-219). Respectiv, cele 11 studii la Tema II – Ioan-Aurel Pop, *Națiuni și confesiuni în Transilvania secolului al XVI-lea: între acceptare și excludere* (pp. 223-230); Н.А. Соболева, *К вопросу о политике русского правительства в отношении присоединенного в XVI в. Казанского Края (по материалам казанской эмблематики)* [Nadejda A. Soboleva, *Politica guvernului rus față de ținutul Kazanului în secolele XVII-XVIII (pe baza materialelor emblematice din Kazan)*] (pp. 231-244); Ovidiu Olar, *Ecoul reformei liturgice a patriarhului Nikon al Moscovei în Țările române (un manuscris de la începutul secolului al XVIII-lea)* (pp. 245-252); Кирилл Кочегаров, *Политика молдавского господаря Г. Дуки на землях Правобережной Украины в начале 1680-х гг. Процессы государственно-национального развития в Восточной Европе* [Kiril A. Kocegarov, *Politica domnitorului moldovean Gheorghe Duca față de Rusia și Ucraina în anii 80 ai secolului al XVII-lea în contextul proceselor de dezvoltare națională din Europa Răsăriteană*] (pp. 253-262); Олег Неменский, *О некоторых особенностях становления протонациональных дискурсов в восточно-христианских культурах* [Oleg Nemensky, *Some Remarks on the Peculiarities of Formation of Proto-National Discourses on Eastern Christian Cultures*] (pp. 263- 270; 271-278); Mădălina Lasca, *„Ce se întâmplă în Rusia e grozav!” Imaginea Rusiei în presa dobrogeană de limbă română la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX* (pp. 279-286); Н.Г. ГОЛАНТ, *Легенда о мартовской старухе и попытка создания национальной мифологии в произведениях Г. Асаки и М. Зминеку* [Natalia G. Golant, *Particularitățile legendei românești despre „baba din martie” și încercările de creare a unei „mitologii naționale” în lucrările lui Gh. Asachi și M. Eminescu*] (pp. 287-310); Adriana Cîteia, *Influența filosofiei ruse în cultura românească interbelică* (pp. 311-316); Mioara Anton, *Constituirea națiunii socialiste. Integrarea sau asimilarea minorităților?* (pp. 317-326); E.S. Uzeneva, *Transformările cultural-lingvistice în lumea globalizării: Staroverii Dobrogei* (pp. 327-332).

Maria Cica, *Aromânii. Povești de suflet* [/Prefață/Adrian Majuru: *Mărturisire din sufletul aromânesc*] (Constanța: Editura Muntenia, 2013), 436 pp.; il. ISBN 978-973-692-355-5

Volumul de față (are și o dedicație: *Lui Nicu Dușu, un mecena aromân contemporan*) este semnat de o tânără jurnalistă (afirmată în media din Constanța; își desfășoară activitatea acum la TVR), afirmată mai ales prin numeroase reportaje dedicate universului socio-uman al spațiului balcanic și, cu precădere al aromânilor (din Țară și din statele balcanice). Așa cum arată prefațatorul Adrian Majuru, „Pentru români, Balcanii cu suflet aromânesc este o imagine care se așteaptă să fie descoperită; o lume pe care nu o credeau să existe în diversitatea ei emoțională, culturală, dar mai ales profesională. Oierii aromâni nu transhumau, ci *călătoreau și construiau* (subl.n.), preț de generații, manufacturi, iar într-un final fabrici, pentru producerea cașcavalului și a brânzeturilor. Oierii își articulau foarte bine viitorul prin copiii lor: unul rămânea pentru afacerea familiei, iar ceilalți plecau pentru a completa necesitățile de viitor și de generație ale familiei, neamului, comunității. Îmbrățișau profesii liberale aplicate cadrului social unde familia își dezvoltă afacerea: avocatura pentru a se apăra și construi; finanțe pentru a dezvolta și diversifica profilul afacerii; medicina pentru a proteja și salva comunitatea, neamul; artele liberale pentru că spiritului liber îi este necesară păstrarea unor valori tradiționale în contextul diferit al fiecărei generații”. La rândul ei, având sentimentul că era, „poate ultima persoană care auzea acele povești”, sensibilă autoare a încercat să le redea pe acestea „cu întreaga emoție pe care am simțit-o când mi le-au spus ei mie. Nu a fost atât de ușor pe cât am crezut la început. Am scris – *arată ea în Argument* – și rescris fiecare povestire de mai multe ori, încercând să ajung la forma ei cea mai simplă. Am încheiat un mic univers aromânesc, precum viața unei fâlcări, dar care sper să fie relevant pentru marele neam al aromânilor de peste tot în lume” (p. 7)”.

Volumul este structurat tematic. Partea de început este închinată comunei natale – Cogeaalac (pp. 9-77), cu subcapitolele tematice *Cogeaalac – hoară armânească*, *Cogeaalac – un nume special*, *Locuitorii antichității*, *Perioada otomană*, *Nemți și aromâni* (pp. 22-46), *Din jurnalul unui călător elvețian* [Eugène Pittard, la 1900], *Nicolae Iorga călătorind prin Cogeaalac* [în 1905], *Mocani și macedoneni*, *Cogeaalacul copilăriei mele*, *Primarul machidon al Cogeaalacului* [Gheorghe Alexa, din 2012], *Zburăști armânești?*

Urmează, apoi, consistența istorio-documentară a lucrării, sub forma diferitelor „povești” – Papu *Costa Cica* („Papu Costa Cica se trezea în fiecare dimineață la ora cinci ca să asculte, cu radioul dat la maximum, știrile de la Europa Liberă. Aștepta vestea că au căzut comuniștii. A murit în 1983”, p. 79), Pita, Peturi și-târhană („*Peturile și târhanălu* sunt paste făinoase preparate după o rețetă și într-o formă specifică doar aromânilor. Se fac din făină, ouă și lapte, se usucă la soare și se păstrează în casă pe tot timpul iernii”, p. 99), Orili, Maea și-papu (cei doi bunici „s-au născut în Grecia [în fapt, la vremea nașterii lor, în Imperiul Otoman

– n.n.], în Papadia, sat fârșerotesc din munții Caimaciulan, din vechea Macedonia. Satul a fost înființat de celebrul celnic Zega, după ce a plecat din Albania cu *fâlcărilor a lui di fârșeroț*”, 104), *O fârșeroată de viță veche* [Sofica Dușu; n. Belu], Ună soie di oamiñi avdzăt („om avdzăt a fost și Chendra Dușu, celnic din Selia, *boară di munti* înființată în Macedonia grecească, în anul 1814, de către fârșeroții din Albania. Era proprietar de caravane, avea cele mai multe *mulări* (catări) din Selia”, p. 141), *Un mecena aromân contemporan* [Nicolae Dușu], *O poveste de iubire* [Olimpia /n. Buțu/ și Hristu Mutiș], *O viață de supraviețuitor* [Gogu/George Cușu], *Un destin de partizan* [Hristu Pariza], *Povestea unei mari dureri*, *O familie di mucañi* [Gheorghe Hârșeu], *Cum s-au luat ai mei* („Căsătoria părinților mei, amândoi fârșeroți, mi se pare un bun exemplu atât în ce privește implicarea neamului în destinele a doi tineri, cât și în mostra de «democrație» ce începuse să prindă, în sensul că tata și mama au fost liberi să decidă dacă se vor sau nu, după ce li s-a facilitat o întrevedere de circa 10 minute. Povestea căsătoriei părinților mei este una de dragoste la prima vedere în cel mai clasic stil aromânesc”, p. 232), *Când viața bate telenovela* („Acțiunea acestei povești machidonești de dragoste începe prin anul 1947”, protagoniști: Nacu Preșa și Bia Belu), *Amintiri din Paticina* („În Paticina /în Grecia de Nord – n.n./ nu erau prăvălii sau dughene. Oamenii se aprovizionau cu cele necesare gospodăriei de la negustorii greci /nota bene: în așezarea respectivă, printre localnicii fârșeroți nu se aflau și comercianți... – n.n./ dintr-o localitate vecină, Osovo, astăzi Panaghița. Când lipsea capul familiei, femeile își trimiteau băieții mai mari să facă cumpărăturile, dar fără să le dea bani să plătească. Ai noștri se înțeleseseră cu grecii ca plata să o facă bărbații când se întoreceau acasă, chiar și după câteva luni. Grecii nu-și făceau probleme că vor rămâne cu marfa neachitată, iar *râmăni* nu puneau la îndoială corectitudinea grecilor”, p. 252), Tu Caliacra, Unâ bană cu oili... („*Străpăpu a meu* din partea mamei, Mihali Tașula, s-a născut în Papadia, hoară fârșerotească din munții Caimaciulan, din nordul Greciei. Avea zece mii de oi /*Sic!*/ și era *chibăelu a loclui*, adică primul gospodar. A avut doi băieți și două fete: Nașu, Vasili, Lexa și Yianula, cea din urmă fiind *măea* mea. Construiseră pentru familia lui o casă mare, din piatră, cu etaj, iar pentru comunitatea fârșeroților din Papadia, o biserică. Satul a fost părăsit definitiv în anul 1938, când toți locuitorii lui au emigrat în Cadrilater. În timpul celui de-al doilea război mondial, nemții au bombardat zona și toate casele au fost distruse. Doar biserica a rămas întregă și există și azi. După ce a venit în România, familia Tașula s-a stabilit în satul Palazu Mic, din județul Constanța, care a devenit o importantă comunitate fârșerotească. Și aici el a avut cele mai multe oi din regiune. Chiar și după ce comuniștii au colectivizat averile a reușit să păstreze vreo 200 de animale”, p. 259), *Primul aromân din elita sportului* (Gheorghe Parteca, „aromân grâmustean din satul Ceamurlia [de Jos], județul Tulcea, campion republican la atletism în 1952, la proba de 1500 de metri”, p. 261) *Toma Caragiu – aromânul* („De câte ori vroiam să facem un secret din ceva, apelam la dialect... mi-a confirmat, tot râzând, Ion Caramitru, alt mare actor de origine aromână. Eu nu vorbeam dialectul atât de bine ca el, a continuat directorul

Teatrului Național. Eu sunt născut în București, intrat în școli pe aici. Mi-am pierdut bunicii devreme și n-am prea avut șansa să vorbesc din copilărie. Dar am învățat și știu, am putut să vorbesc cu Toma. Nu o dată s-a întâmplat să-mi dea telefon și să mă cheme acasă la el să mâncăm brânză de oaie, primită de undeva din Dobrogea, cu vin roșu, și să discutăm de ale vieții și ale lumii... Toma vorbea cel mai pur dialect aromân posibil. Familia lui avea un cult pentru asta, la ei în casă se vorbea numai în dialect. Matilda îl și preda la Universitate, cu asta s-a ocupat toată viața”, p. 272), *Românismul ca tradiție de familie* („Numitorul comun al celor trei aromâni care au reușit în viața politică din România /Dimitrie Bolitineanu, Ion Caramitru, Puiu Hașotti; dar, sunt mult mai numeroși, dacă s-ar efectua un inventar... – n.n./ a fost sentimentul apartenenței la neamul românesc și dorința de afirmare a identității aromânilor, în acest spirit. Într-o convorbire relativă la acest subiect, cu frații Ionel și Puiu Hașotti, am înțeles că dincolo de toate argumentele științifice pe care le susțin ca adevărați profesioniști, credința unității vlahilor sud și nord dunăreni le-a fost insuflată din copilărie, prin educația primită de la părinți și de la bunici”, pp. 288-289), *Doru di isnafi* („Emil Hagi este aromân dinspre tată. S-a născut în 1955 la Câmpulung Muscel, un oraș frumos, dar inexistent pe o hartă aromânească. Totuși, Emil Hagi a reușit să atragă interesul aromânilor din țara noastră pentru această localitate, organizând aici un festival musceleano-armânesc. În memoria tatrului său, născut în Macedonia veche, el a construit la Câmpulung o casă de piatră, cu etaj, după modelul celei pe care au avut-o bunicii lui în munții din Selia, Grecia. Păstrează în ea cu sfințenie toate obiectele care i-au rămas de la tatăl lui, printre care multe *armânești*. Colecția lui cuprinde multe cărți, discuri de vinil cu cântece și poezii, lucruri casnice, îmbrăcăminte. Piesa de rezistență este costumul de mireasă a bunicii sale, ună *șăgune* superbă din mătase bleumarin, brodată minunat. Emi Hagi povestește cu multă mândrie cum una din verișoarele sale a îmbrăcat acest costum în anul 1951 pentru a-i întâmpina pe regina Frederica și regele Paul al Greciei [1947-1964], care veniseră în vacanța de iarnă la Selia, la schi. Regele și regina au onorat cu prezența lor casa familiei Hagi, unde au avut parte de o minunată primire în stil *armănesc*”, p. 298), *Ambiție armânească* („L-am cunoscut pe Dumitru Racu, Mitra, cum i se spune, în 2008, într-un birou la Primăria Constanța, unde se afla în vizită la fiul său, avocatul Constantin Racu, directorul Direcției Administrative din cadrul acestei instituții”), *Di-tu Americii* („Aromânii plecau în America cel puțin câte doi, trei dintr-o familie – frați, veri, unchi, alăturându-se altor grupuri din comunitate. O dată ajunși peste ocean, se duceau să muncească în zonele unde se stabiliseră deja *armânii a noști*, ajunși înaintea lor. Banii pe care-i strângeau îi trimiteau acasă, la familie. În America, aromânii stăteau, în medie, șase-șapte ani. Despre cei care stăteau mai puțin se spunea că *nu para lu vrea lucrălu*. Când un tânăr se lăsa ispitit prea mult de distracții și începea să-și cheltuiască banii, însoțitorii îl trimiteau imediat acasă sau *dâmândau* (dădeau veste) părinților să-l cheme urgent pe rebel și să-l însoare ca *să s-așteară*. Erau, însă, și dintre cei care uitau să se mai întoarcă

acasă”, p. 320), *Cu vlahii din Grecia, Căsătoriile de altădată, Nunta la fărșeroți, Cânticu fărșirotesc* (pp. 394-433).

„Poveștile” nu sunt însă fabulații; ele reprezintă mărturii dintr-o lume revolută, a vlahilor balcanici stabiliți în Țară – mai întâi în sudul Dobrogei (Cadrilater), apoi transmuțați, în 1940, în județele Constanța și Tulcea –, în care coexistă tradițiile cu modernitatea, cu toate avatarurile ei individuale și sociale, într-un context istoric dat. Autoarea a izbutit – și se cade a i se mulțumi pentru inițiativă și efort intelectual și ideatic – să lase generațiilor urmașilor vechilor aromâni/români balcanici mărturii din bagajul identitar al acestora. Este, acest important volum etnocultural și identitar aromânesc, una din cărțile cele mai importante, pe tematica dată, din ultimii zeci de ani. O carte despre oameni, fapte și situații contextual-istorice ce dimensionează universul lingvistic și etno-cultural pan-românesc prin componenta sa balcanică – aromâni. „Faptul că *zburasți armâneasți* te identifică, în prezent, ca aromân, pretutindeni în Balcani, unde asimilarea, mai mult sau mai puțin forțată, dat o nouă dimensiune faptului de a vorbi în aromână. La noi în țară *nu le-a împus nimeni aromânilor să nu-și mai vorbească limba maternă* (subl.n.), dar mulți dintre ai noștri au renunțat la ea de bunăvoie și nesiliți de nimeni. Am înțeles că într-o perioadă unora le era chiar rușine *să zburască armâneasți că arădeau muncații di el'i că săntul ciobații*. Prin anii '70-'80 ai perioadei comuniste s-a abordat o nouă modă printre machidonii de la noi din țară, și anume aceea de a vorbi numai românește, inclusiv în cadrul familial cu *păpu* și cu *maea*. Mai ales tinerii care ajungeau să urmeze o facultate adevărată rapid la această metodă. Unii dintre acești intelectuali *armâni* se căsătoreau tot cu *armânce*, dar își învățau și nevestele să vorbească numai românește, ca să-și confirme astfel statutul de «doamnă» în cadrul neamului. Dădea bine – *își exprimă părerile (ce pot fi ușor nuanțate) onesta autoare* – la imagine să vorbești doar românește!” (pp. 73-74).

Vasile Ciobanu, *Germanii din România în anii 1918-1919* (Sibiu-Hermannstadt: Editura Honterus, 2013), 318 pp. ISBN 978-606-8573-11-3

Autorul volumului, cercetător și cadru didactic la Sibiu ilustrează acea parte a slujitorilor lui Clio aflați la vârsta deplinei maturități științifice (n. 13 decembrie 1947) care s-au remarcat prin profunzimea documentării, aflată la temeinicia și seriozitatea actului științific; specializat în istoria sașilor transilvăneni (acest domeniu de cercetare l-a determinat a-și însuși nu mai puțin temeinic limba germană), el și-a susținut în anul 1999 o foarte documentată Teză de Doctorat, cu titlul *Contribuții la cunoașterea istoriei sașilor transilvăneni. 1918-1944* (apărută la Editura Transsylvanica, Sibiu, 2004 / 470 pp./). Coautor al altor volume, recent a făcut să apară și tomul *Identitatea culturală a germanilor din România în perioada*

interbelică, Editura Muzeului Național al Literaturii Române (Colecția AULA MAGNA), București, 2013 /248 pp./.

Cartea cu titlul *Germanii din România în anii 1918-1919*, este concepută în ton cu rigurozitatea cu care profesorul și cercetătorul sibian ne-a obișnuit, zecile de studii stând și ele mărturie în acest sens. Ea are patru capitole – I. *Sașii în anii 1918-1919* (pp. 17-131); II. *Șvabii bănățeni în anii 1918-1919* (pp. 133-181); III. *Germanii din Bucovina și Basarabia și unirea acestor ținuturi cu România* (pp. 183-214); IV. *Primii pași spre constituirea minorității germane din România* (pp. 215-237). Fiecare din ele este amănunțit subîmpărțit tematic. De asemenea – *Concluzii* (pp. 38-244), *Zusammenfassung* (pp. 245-255) (acest rezumat în limba germană cred că trebuia a fi mai întins, cel puțin triplate numărul de pagini, dat fiind tematica respectivă), *Anexe* (pp. 257-279), *Hărți, ilustrații* (280-291), *Bibliografie selectivă* (pp. 293-304), *Indice de antroponime* (pp. 305-312), *Indice de toponime* (pp. 312-317).

Bazată pe o bogată bibliografie, pe noi surse arhivistice, lucrarea constituie un veritabil studiu de caz, restrângerea tematică respectivă la un moment crucial din istoria României (și al Europei) – anul 1918 – ilustrând atitudinea germanilor (sașii și șvabii) din provinciile românești aflate sub stăpâniri imperiale străine (Transilvania și Banat, Bucovina și Basarabia) și, în principal, actele Marii Uniri din 1918. Punctând, în primele pagini, *Semnificația temei*, autorul proiectează, totodată, traiectul acestor comunități în cadrul României Mari în contextul european interbelic favorabil regimurilor totalitare: „Desconsiderarea principiului democratic al ascultării opiniilor și voinței exprimate de fiecare grup de germani în parte s-a produs și pentru germanii deveniți cetățeni ai Statului Român, în anii în care sistemul democratic era combătut oficial în marile state europene care ajunseseră la sisteme autoritare, la dictaturi ale căror efecte astăzi ne sunt cunoscute. În acei ani treizeci ai veacului trecut, acest sistem a avut câștig de cauză și printre germanii din România, după ce, din 1933, fusese instituit în Germania” (pp. 10-11). Pe larg, sunt „decriptate” și analizate actele publice ale sașilor transilvăneni în contextul evenimentelor din toamna anului 1918 și din 1919, respectiv ale șvabilor bănățeni, adeviziunea celor din Bucureștil „la unirea Transilvaniei cu România”, hotărârile adunărilor de aderare la actul istoric de al Alba Iulia. „Elita conducătoare a germanilor din România în anii 1918-1919 a înțeles să se adapteze la noul context politic pentru a obține cele mai bune rezultate în apărarea intereselor conaționalilor. De aici, interesul pentru recunoașterea întregii Bucovine și a întregului Banat la România. Astfel, comunitățile de germani din aceste ținuturi rămâneau împreună și puteau forma o minoritate germană puternică, autoestimată la cca un milion de locuitori, care să poată impune statului satisfacerea cererilor sale” (p. 243). Autorul relevă, în context, importanța „elitelor” acestor comunități că „au înțeles schimbările inevitabile care se produceau și faptul afirmat uneori, că grupurile lor nu puteau influența decisiv mersul istoriei. Drept urmare, ei au îndemnat la adaptarea lor la acest mers, chiar dacă erau necesare compromisuri” (p. 239).

Până la marcarea, sărbătorească, a Marii Uniri din 1918 mai sunt câțiva ani. Este răstimpul în care vor apărea, negreșit, diverse lucrări circumstanțiate – în mod direct sau colateral – Primului Război Mondial, sfârșitului acestuia, totodată final al Secolului Naționalităților. Iar pentru noi, românii – fericit deznodământ în făurirea Statului Național Unitar, în recuprinderea provinciilor românești în același areal statal. Iar această carte aduce și ea, dintr-o perspectivă particulară, o lămurire în plus la procesul complex al epopeii finalizate prin Actul Unirii de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918. Rămâne meritul autorului de a fi putut proiecta, cu mijloacele cercetării științifice, o imagine dintre cele mai credibile a anilor 1918-1919 – anume, circumstanțiată existenței, frământărilor și aspirațiilor germanilor din România.

Marusia Cîrstea, *Relații economice româno-britanice (1919-1939). Studii și documente* [Argument: Gh. Buzatu] (Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2013), 350 pp.; tabele. ISBN 978-606-537-153-8

Autoarea prezentului volum documentar este specialistă afirmată în ultimii ani în istoria bilaterală a relațiilor româno-britanice și, mai ales, a relațiilor internaționale din perioada dintre cele două războaie mondiale. Așa cum arată regretatul profesor Gheorghe Buzatu, în *Argument*, „După o istorie generală a relațiilor anglo-române dintre 1919 și 1939 (2004), aprofundată mai apoi cu studiul consacrat prin excelență aspectelor politico-militare (2009)”, autoarea „ne prezintă, de data aceasta, cel de-al treilea volum special acoperind aceeași perioadă și, în mod concret, aceleași coordonate ale raporturilor bilaterale între București și Londra, tratate cu acuratețe și profesionalism, în contextul larg al evoluției/involuției Europei dintre cele două războaie mondiale, acum, bineînțeles – după cum desprinde și din titlul monografiei – dintr-o perspectivă predominant economică” (p. 7).

Lucrarea este împărțită în trei capitole (subîmpărțite tematic) – I. *Europa în perioada interbelică* (pp. 9-26): *Noua hartă a Europei, Europa între destabilizare și securitate colectivă, Economia europeană, Crizele politice din 1936-1939*; II. *Aspecte privind evoluția relațiilor româno-britanice (1920-1939): Politica externă a Marii Britanii* („În Marea Britanie, obsedate de amintirea primului război mondial, elitele și populația rămân, până în 1938, atașate de principiile dezarmării, ale păcii și securității colective. Pacea părea a fi cel mai important obiectiv național. Guvernele britanice sperau că menținerea echilibrului puterii în Europa este principala garanție împotriva izbucnirii unui nou război. Mulți britanici erau convinși că primul război mondial s-a extins asupra popoarelor din Vestul Europei datorită unui sistem rigid de alianțe și a unor planuri militare imobile. Prin urmare, majoritatea guvernelor au refuzat să oblige țara la sacrificii pentru a menține *statu-quo*-ul și, în special, să-și asume recunoașterea sau garantarea granițelor Europei de Est. Această atitudine avea să marcheze politica Marii Britanii până în 1939. Cei mai

mulți politicieni țineau cont de importanța pe care o avea Europa pentru Marea Britanie, dar foarte puțini considerau Marea Britanie un stat european deplin interesat în colaborarea cu celelalte state – mai ales cele nou apărute după primul război mondial. Interesele ei erau mai degrabă globale decât doar continentale. Se aprecia că păstrarea imperiului este esențială pentru Marea Britanie să rămână o mare putere mondială”, p. 27) *Politica externă a României* („Pentru România, înconjurată pe două treimi din frontierele sale de state dușmane, se pune încă de la început problema apărării noilor teritorii unite cu țara. Guvernanții români au căutat rezolvarea acestei probleme, din punct de vedere extern, prin menținerea alianței cu Franța, sprijinul Marii Britanii și prin realizarea unui sistem de alianțe cu Polonia, Cehoslovacia și Iugoslavia”, p. 33), *Vizite oficiale românești la nivel înalt în Marea Britanie* (pp. 27-50); III. *Relații economice româno-britanice* (pp. 51-83): *Dezvoltarea economiei românești în perioada 1920-1938* („numeroși oameni politici (Take Ionescu, Nicolae Titulescu ș.a.) și economiști (Virgil Madgearu, Mihail Manoilescu, Ion Răducanu ș.a.) din țara noastră susțineau că relațiile economice/comerciale cu Marea Britanie trebuiau să reprezinte – în acea perioadă – o preocupare specială pentru statul român. În primul deceniu postbelic schimburile comerciale bilaterale au cunoscut o revigorare semnificativă, Marea Britanie ajungând să reprezinte (cu maximum de 13,84% din totalul importului, în 1921) un important partener economic al României”, p. 57), *Legături economice româno-britanice. 1920-1933, Relații economice româno-engleze. 1934-1939* (După criza din 1929-1933, „statul a adaptat diverse modalități de subvenționare a exportului – mai ales de produse agricole (și parțial de benzină) – astfel încât produsele agricole românești să poată traversa barierele tarifare tot mai ridicate de care se izbeau pe piețele Europei occidentale, iar apoi să poată trece de impedimentul limitărilor cantitative (al contingentărilor) la care erau supuse pe aceleași piețe. În plus, din motive de «legitimă apărare» economică, statul român a fost nevoit să introducă, la rândul său, diverse restricții la import (control valutar al schimburilor cu străinătatea, contingentarea importului etc.)”. Relațiile economice cu Marea Britanie sunt tot mai dinamice, consolidându-se schimburile bilaterale: „până în 1938, comerțul româno-britanic se menține în limite echilibrate (către Anglia se îndreptau în jur de 10% din exporturile României, iar 11% din importurile acesteia proveneau din Marea Britanie”, p. 65).

Lucrarea beneficiază de o bogată *Bibliografie* (referințele cele mai relevante în problematica respectivă) (pp. 85-91) și *Indice de persoane* (pp. 347-350). Cele trei capitole se constituie într-o foarte utilă sinteză tematică (aceasta – în fapt, întreg volumul – se cere, cred, a fi tradusă în limba engleză, spre a se ajunge la cunoștința mediilor academice interesate), cititorul fiind pus în temă și a înțelege, astfel, mai adecvat istoricește, conținutul documentelor și contextul elaborării lor. *Lista documentelor* (pp. 93-98) și, mai ales, secțiunea *Documente* (pp. 99-346) – constituie osatura volumului, o contribuție esențială, realizată la cel mai înalt nivel științific, cu rigoarea și acuratețea necesare, la cunoașterea unor segmente esențiale din istoria interbelică a relațiilor româno-britanice.

Lăcrămioara Manea, *Circulația cărții vechi românești (manuscrisă și tipărită) în spațiul nord-dobrogean*. Prefață de Prof. univ. dr. Mihai Mitu (Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea. Biblioteca Istro-Pontică. Seria *Patrimoniu* 8) (Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2013), 474 pp.; il., facs., tabele. ISBN 978-606-654-080-3

Istoria culturii, a spiritualității românești în Dobrogea Otomană este un segment nu îndeajuns de cercetat în țara noastră (cercetări viitoare sunt de așteptat în a se releva, pe baza izvoarelor istorice, și dimensiunile culturale turco-tătare, bulgare, elene și a altor etnii care au conviețuit, de-a lungul secolelor, în spațiul dintre Dunăre și Marea Neagră). De aceea, Teza de Doctorat a autoarei, tipărit sub foram prezentului volum, prezintă o importanță atât de specială și este cu atât mai binevenită: „În secolele trecute, cărți de slujbă tipărite în cele trei mari provincii românești au circulat intens și în ținutul dobrogean, fiind aduse unele de către ciobanii ardeleni, așa-zișii mocani, care veneau cu turmele lor la iernat în Dobrogea – arată în *Cuvânt de binecuvântare*, †Visarion, Episcopul Tulcii – în și care afieroseau bisericilor și mănăstirilor de aici cărți de zidire sufletească spre pomenirea lor veșnică” (p. 10). La rândul său, prof. univ. dr. Mihai Mitu (coordonatorul tezei), arată că, având la îndemână această carte, se poate spune, „cu tărie”, că „Dobrogea de nord, practic aproape numai Tulcea și împrejurările, este tot atât de vrednică de a fi în rândul tuturor regiunilor românești. Oamenii de aici, ce-i drept, mai târziu ca în alte părți, abia din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, s-au zbatut, asemenea altora, să iasă din întunericul la care-i condamnă asuprirea străină, au năzuit spre știința de carte, au cumpărat cărți și au răspândit lumina cărții, atâta cât a fost, păstrând-o în liniștea locașurilor de cult, cultivând-o, apărând-o, sporind-o după puteri”, respectiv că „În cele opt capitole ale lucrării, dispuse într-o ordine logică, într-o succesiune perfectă, într-o expunere clară, bine argumentată, autoarea, bibliolog înainte de toate, se dovedește a fi în egală măsură un istoric și un filolog, în cea mai bună tradiție a științelor umaniste de la noi” (p. 12).

Lucrarea este coerent și profesional structurată – *Cuvânt de binecuvântare*, † Visarion, Episcopul Tulcii (pp. 9-10); *Prefață* (pp. 11-13) prof. univ. dr. Mihai Mitu; *Introducere. Locul studiului de față în preocupările generale de cercetare a patrimoniului național* (pp. 15-20). Respectiv, opt capitole – cap. I *Spiritualitatea nord-dobrogeană. Cadrul istoric* (pp. 21-32); cap. II *Cartea veche românească în Dobrogea de nord. Istoricul cercetării* (pp. 33-40); cap. III *Localități nord-dobrogeane în care se păstrează fonduri de carte veche românească. Istoricul și situația actuală a colecțiilor* (pp. 41-292), respectiv: Instituții laice (Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea, Casa Corpului Didactic Tulcea), instituții religioase (Mănăstirea Celic Dere, Mănăstirea Cocos, Biserica „Sfinții Împărați” din Tulcea), colecții particulare; cap. IV *Contribuții la Bibliografia Românească Veche* (pp. 293-316); cap. V *Manuscrise românești și slavone în colecții tulcene*

(pp. 317-337); cap. VI *Considerații cu privire la circulația cărții vechi românești în spațiul nord-dobrogean* (pp. 338-360); cap. VII *Valoarea informativă a însemnărilor din punct de vedere istoric, geografic, social și cultural* (pp. 361-371); cap. VIII *Valoarea însemnărilor pentru istoria lexicului românesc* (pp. 372-383). De asemenea, volumul este întregit, într-o fericită armonie, cu *Concluzii* (pp. 384-387), *Lista ilustrațiilor* (pp. 388-391), *Ilustrații* (pp. 392-418), *Abrevieri* (pp. 419-424), *Bibliografie* (pp. 425-435), *Abstract* (pp. 436-441), *Indexuri* (pp. 443-473). De asemenea, sunt de semnalat cele câteva *Îndreptări și completări, adăugiri la Bibliografia Veche Românească* (pp. 293-316), acribia și știința de carte a autorei relevându-se, și în această parte a scrupuloase sale cercetări, ca atare.

Așa cum arată sânguincioasa autoare în *Introducere*, „În volumul de față ne-am oprit numai asupra instituțiilor laice și religioase tulcene posesoare de cărți vechi românești, manuscrise și tipărite. În total au fost identificate și descrise 175 de ediții în 214 exemplare, 39 de volume fiind dublete, triplete sau chiar mai multe exemplare ale unei lucrări în cadrul unor colecții. Astfel, la Mănăstirea Cocoș se păstrează 8 exemplare din *Octiobul* de la Buda, imprimat în anul 1811. În ceea ce privește edițiile, din cele 175, 38 se regăsesc în patrimoniul mai multor instituții, fapt care explică circulația și frecvența anumitor cărți de cult în spațiul nord-dobrogean. Din *Viețile Sfinților pe luna lui Septemvrie* (Neamț, 1807) am aflat exemplare atât la I.C.E.M. Tulcea, cât și la Celic Dere și Cocoș. Sigur, nu putem afirma că am cuprins toate cărțile vechi românești din județul Tulcea. Cu certitudine se vor descoperi noi exemplare, cel puțin în colecții particulare, de care nu avem cunoștință în prezent” (p. 19).

Este o carte scrisă nu din obligație profesională, este un proiect științific în care autoarea, o veritabilă și talentată profesionistă (istoric și filolog deopotrivă), a pus mult suflet în materializarea lui – se vede că este captivată de trecutul vechilor români dobrogeni, de istoria Dobrogei, a spiritualității românești dintre Dunăre și Mare în secolele trecute. A rezultat un volum esențial în cercetarea și cunoașterea culturii românești din perioada otomană a Dobrogei noastre.

Lelia Postolache, *Bisericile orașului Tulcea și slujitorii lor*. Memorie și cunoaștere locală. Lucrarea apare cu binecuvântarea Prea Sfințitului Părinte Visarion, Episcopul Tulcii (Biblioteca Județeană „Panait Cerna” Tulcea) (Slobozia: Editura Metamorfoși, 2013), 504 pp.; il., facs. ISBN 978-606-93463-4-1

Volumul profesoarei de Limba și Literatura Franceză (și director al Bibliotecii Județene „Panait Cerna” Tulcea – iunie-decembrie 1989, 1984-2000; plecat prin demisie –, bibliograf din 2008 la Centrul Metodic și de Informare Comunitară) se constituie, este de spus din capul locului, în cea mai temeinică cercetare documentară asupra subiectului enunțat în titlu și, nu mai puțin, într-o

contribuție dintre cele mai însemnate la istoria, în general, a Bisericii Ortodoxe Române – și, secvențial, a slujitorilor ei – în partea de nord a Dobrogei (cu precădere, firește, a orașului de la Gurile Dunării). Nu doar că este somptuos și masiv, bogat ilustrat – inclusiv color –, parcurgerea lui introduce cititorul din zilele noastre într-o lume aproape deloc cunoscută, până la cercetarea de față – a spiritualității și istoriei dobrogene de-a lungul a circa 150 de ani. Bisericile și slujitorii lor în spațiul României de la Mare își găsesc – pentru o parte a nordului acesteia –, prin tomul de față, o binemeritată reconstituire istorică, la capătul unei îndelungate și plină de acribie documentare – arhivistică în primul rând.

Așa cum arată, în chiar debutul volumului (*Cuvânt de binecuvântare*, p. 5), Prea Sfințitul Visarion, Episcopul Tulcii, „Neobosita cercetătoare în vechi izvoade bisericești și profane, prof. Lelia Postolache s-a aplecat cu migală și dăruire asupra trecutului vieții bisericești nord-dobrogene. Dovadă sunt nenumăratele studii și articole pe care cu competență și acrivie științifică le-a publicate de-a lungul vremii și care au scos din uitare nume și fapte din vechime și pe care le-a prezentat generației de astăzi ca îndemn și model de cinstire a înaintașilor. De ani de zile, depunând o muncă laborioasă și asiduă, ea s-a ocupat și de istoria lăcașurilor de cult din orașul Tulcea și aplecându-se asupra izvoarelor scrise și nescrise a dăltuit în slovă trecutul acestora scoțând în relief importanța lor în viața social-culturală, misionar-spirituală și ecumenică a vechii urbe așezate la gurile Dunării”. La rândul ei, semnatara acestui atât de important op, relevă, în *Cuvântul autorului*, specificul muncii de documentare, greutățile întâmpinate (am fost martor, cu ani în urmă, când, amândoi fiind la sala de studiu de la Arhivele Județene Tulcea, distinsa și sensibilă intelectuală a urbei tulgene de azi, și numai puțin tenacea cercetătoare se „bătea” pentru a i se aduce dosarele cutărei primării sau parohii, aflate în stare fizică de extremă deteriorare): „Identificarea descendenților unor preoți care s-au născut și au slujit în județul Tulcea în vremea stăpânirii otomane precum și relaționarea cu urmașii unor preoți din vremurile noastre au avut ca rezultat valorificarea unor acte, documente și fotografii inedite. Acestora li se adaugă informațiile prețioase provenite din registrele de stare civilă și, în anumite cazuri, din matricolele bisericilor, care au ajutat esențial la mai buna cunoaștere a familiilor personalului clerical, a datei morții unor preoți, preotese, cântăreți bisericești, atât români cât și aparținători celorlalte etnii precum și din alte locuri din țară. Timpul nu a permis extinderea procesului de relaționare cu descendenți ai multor preoți din vechime sau din vremurile noastre, urmași care domiciliază în diverse colțuri ale țării sau în străinătate și care ne-ar putea da un ajutor prețios în reconstituirea istoriei Bisericii dobrogene și a biografiei oamenilor de valoare pe care i-a dat acest colț de țară” (p. 7).

Volumul este conceput potrivit rigorilor științifice, iar structura adaptată în acord cu tematica cercetată – I. *Istoricul bisericilor orașului Tulcea* (pp. 11-208); aici sunt: Catedrala Episcopală „Sf. Nicolae”, respectiv 12 biserici parohiale, cu hramurile – „Acoperământul Maicii Domnului”, „Adormirea Maicii Domnului și Sf. Dimitrie”, „Buna Vestire”, „Intrarea Maicii Domnului în Biserică și Sf.

Antonie cel Mare”, „Schimbarea la Față”, „Sf. Gheorghe”, „Sf. Grigorie Luminătorul”, „Sf. Ilie Testiveanul”, „Sf. Împărați Constantin și Elena”, „Sf. M.Mc. Mina”, „Sf. Treime și Sf. Iachint de Vicina”, „Sf. Trei Ierarhi”; capelele „Înălțarea Domnului și Sf. Lazăr”, „Sf. Evanghelist Luca”, „Sf. Nectarie”, „Sf. Apostoli Petru și Pavel”, respectiv Capela Militară „Nașterea Maicii Domnului”. Înadrul capitolului sunt inserate *Repere în istoria bisericilor orașului Tulcea, Cronologie, Tabel nominal cu personalul clerical al bisericilor orașului Tulcea la data de 31.12.2012.*

Urmează, apoi, II. *Biobibliografii ale slujitorilor bisericilor orașului* (pp. 211-352); cu enumerarea a numeroși prelați, până la cei care slujesc în zilele noastre, între care cei trecuți la viața veșnică – Alexandru Anghel (1902-1987), Mihail Avramescu (1909-1984), Emanoil Șt. Bogatu (1877-?), Paul Georgescu (?-1985), Nicolae Gheorghiu (1854-1914; protoiereu al județului), Ioan Grigorescu (1871-?), Nicolae Gh. Ionescu (1921-2004), Theodor Kentridis (?-1977), Zenovie T. Livovschi (1858-1933), Oprea Maraloi (1894-1987), Nicolae M. Moruzov (1838-1927), Ghenadie Niculescu (1874-1942, protoiereu (și episcop de Buzău/), Nicolae Papadima (1875-?), Ioan Gh. Popa (1909-1989), Zaharia Popescu (1854-1934), Gheorghe Rășcanu (1840-1896, protoiereu), Gheorghe B. Spănu (1913-1984), Ieremia Trofimescu (1830-?), Dumitru Țară (1905-1978). Deosebit de bogat în mărturii documentare inedite este și – III. „*Ungureni*” *din Sarinasuf – peste 140 de ani de slujire în biserici tulcene* (pp. 353-365), pagini în care se scot la lumină familii de transilvăneni care au dat viață românească în această veche așezare nord-dobrogeană. Capitolul IV. *Slujitorii bisericilor orașului în actele de stare civilă ale primăriei Tulcea (1879-1904)* (pp. 369-410), bogat ilustrat, cu atestări arhivistice ale slujitorilor de la bisericile „Acoperământul Maicii Domnului”, „Buna Vestire”, „Schimbarea la Față”, „Sf. Gheorghe”, „Sf. Împărați Constantin și Elena”, „Sf. Nicolae”.

Lucrarea are, de asemenea, utile enumerări ale lucrărilor de finalizare de studii universitare și de Doctorat, ale unor clerici tulceni (fără, însă, a se preciza – la cele mai multe –, data și locul susținerii, coordonatorii): V. *Indice de lucrări de licență* (pp. 411-415). *Indice de lucrări de doctorat* (415), respectiv – VI. *Documente și fotografii* (pp. 419-465), VII. *Preoți care au slujit în bisericile orașului (Iconografie)* (pp. 469-471), VIII. *Publicații periodice religioase și cărți publicate (2000-2012)* (pp. 475-486), IX. *Bibliografia publicației „Îndrumător pastoral” a Episcopiei Tulcii (2009-2012)* (pp. 479-486), X. *Index de nume (preoți)* (pp. 489-492), *Bibliografie* (pp. 493-501) (bogată și științific segmentată), respectiv *Despre autoare* (p. 502).

Temeinic documentat, prin cercetarea plină de vrednicie, și silnică, a arhivelor și apelul la nu mai puțin prețioase mărturii de istorie orală, scris cu pasiune și devoțiune pentru viața și strădaniilor slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române – volumul de față este un prețios juvaer al Istoriografiei dobrogene de azi.

„*Historia Urbana*” (Academia Română. Comisia de Istorie a Orașelor din România), Tomul XXI, 2013, 342 pp.; il., pl., schițe; Tomul XXII, 2014, 386 pp.; il., pl., h., schițe. ISSN 1221-650X

De mai mulți ani, în peisajul istoriografic român se singularizează un periodic – anual – cu o tematică specioasă; organ al profund profesioniștii – și chiar „elitiste”, prin calitatea întregii activități și a colaboratorilor, impunându-se și în recunoaștere de către asociațiile de profil din străinătate – *Comisia de Istorie a Orașelor din România*, anuarul „*Historia Urbana*” dă măsura calității de nivel internațional a istoriografiei noastre postdecembriste.

Numărul pe 2013 se deschide cu un material-sinteză semnat de președintele Comisiei, Paul Nidermaier, membru corespondent al Academiei Române: *Comisia de Istorie a Orașelor din România la 20 de ani* (pp. 5-14), în care se contextualizează, între altele, momentul înființării acesteia: „având în vedere schimburile pe plan politic de după 1989, era firesc să se acorde o atenție sporită legăturilor noastre politice și sociale vechi cu alte zone; de asemenea, legăturilor dintre obștile localităților importante și orașelor sau uniunilor comerciale din Europa Centrală. Este firesc ca o cunoaștere a unor asemenea legături trebuia să fie o preocupare mai importantă a istoriografiei – comparativ cu situația din perioada comunistă. Legăturile s-au focalizat în jurul orașelor, al acelor localități, care, din punct de vedere economic și demografic dar și al raporturilor de forță, aveau o pondere importantă atât la dezvoltarea generală cât și în lupta antiotomană. De aici a pornit, în mare parte prin subconștient, o anumită înclinație spre această ramură a istoriei, concretizată prin înființarea *Comisiei de Istorie a Orașelor din România*. Ca urmare a demersurilor întreprinse, Biroul Prezidiului Academiei Române a hotărât în ședința sa din 25.07.1991 înființarea Comisiei. Pentru această fondare s-au trimis, în prealabil, patru circulare informative cu caracter organizatoric la instituții și personalități care aveau tangențe instituționale sau preocupări de cercetare în acest domeniu. Ședința festivă de fundare a avut loc în 8.05.1992 la Sibiu” (p. 6). De asemenea, profesorul Vasile Ciobanu, redactor-șef al revistei, detaliază istoricul acesteia în „*Historia Urbana*” *la 20 de ani de la apariție* (pp. 15-19), consemnând, între altele: „Apreciem că în cel de-al doilea deceniu al existenței sale, revista *Historia Urbana* a publicat lucrări științifice care au adus reale contribuții și este o satisfacție să constatăm că revista a fost acceptată în baze de date internaționale și este astfel vizibilă, că este tot mai cunoscută și mai folosită în lucrări științifice, că articolele sunt utilizate și citate în lucrări de licență, de mastrat și doctorat. Uneori, importanța activității CIOR și a revistei în activitatea istoriografică din ultimele două decenii au fost recunoscute în mod explicit și aceasta nu poate decât să ne determine să continuăm, să perfecționăm întreaga noastră activitate. În același timp, suntem conștienți de imperativul unor schimbări în munca redacției pentru menținerea la standardele din prezent și pentru perfecționare. Trebuie să pregătim din timp numere tematice cu subiecte mai puțin cercetate, trebuie să publicăm noi

materiale metodologice, trebuie să venim cu mai multe recenzii și prezentări de cărți, trebuie să ne îngrijim de mai buna distribuire a revistei, trebuie să atragem mai mulți autori din alte țări, să avem legături cu reviste similare” (p. 19).

Volumul pe anul 2013 (342 pp.) este structurat astfel: Tema *Istoriografia orașelor din spațiul românesc* – Teodor-Octavian Gheorghiu, *Istoria orașelor din România în cadrul cercetării universitare românești: doctorate, masterate, discipline didactice, cercetare studențească* (pp. 22-30); Nicolae Lascu, *Istoria orașelor din România la Școala de Arhitectură din București* (pp. 31-36); Ionel Câdea, *Nicolae Iorga și Constantin Giurescu, istorici ai orașului Brăila* (pp.37-45); Maria Stoica, *Contribuția revistei Analele Brăilei, seria nouă, la istoriografia orașului Brăila* (pp. 47-93); Costin Croitoru, *Scripta Historica et Archaeologica Galatiensis. Despre contribuțiile istoriografice din ultimele două decenii* (pp. 55-60), Ion Zainea, Gabriel Moisa, *Istoriografia postdecembristă cu privire la municipiul Oradea: teme, direcții de cercetare, realizări* (pp. 61-70); Anda-Lucia Spănu, *Cercetări de istorie urbană în centre europene. Cu specială privire la imaginile istorice ale orașelor (din România)* (pp. 71-81); Gabriel-Felician Croitoru, *Un oraș musulman pe pământ creștin: Giurgiu în relatările călătorilor străini* (pp. 83-99); Gabriela Olasz, *Istoriografia așezărilor secuiești* (pp. 101-108); Vasile Ciobanu, *Cercetări din ultimele două decenii cu privire la istoria orașelor din România în secolul XX* (pp. 109-118). Tema *Topografie urbană/Urban Topography* – Orsolya Mészáros, *Archaeology and Urban Topography – Past and Future Challenges and Tasks of Archaeological and Historical Research Today. Case Study from the Danube Bend, Hungary* (pp. 119-137); Edit Sárosi, *The Development of a Market Town and Its Market Places in the Habsburgian Great Plain. Kecskemét. A Case Study* (pp. 139-161); Dan Dumitru Iacob, *Piețele orașului Iași în secolele XVIII-XIX. „Medeanul de la Sfântul Spiridon”* (pp. 163-211); Carmen Oprescu, *Grădina publică „Merci” și bulevardul „Pardon” în viața cotidiană a orașului Câmpulung Muscel* (pp. 213-233). Tema *Orașul și puterea politică* – Laurențiu Rădvan, *Considerations on the Townpeople’ Attitudes and reactions to the Central Power: The Case of the Romanian Principalities* (pp. 235-344); Maria Crîngaci Țiplic, *Influența privilegiilor comerciale asupra evoluției spațiului urban din orașele săsești ale Transilvaniei (secolele XIV-XVI)* (pp. 245-260). Tema *Modernizare urbană* – Michael Wiczorek, *Name und ursprung – anfänge der stadtentwicklung des heutigen Timișoara* (pp. 261-270), Toader Popescu, *Căile ferate și planificarea urbană în București (1769-1919)* (pp. 271-290). De asemenea, conține rubricile *Recenzii. Note bibliografice/Book Reviews* (pp. 291-311), respectiv *Viața științifică/The Scientific Life* (pp. 313-337); în cadrul acesteia din urmă, este de semnalat foarte utilul și edificatorul *Sumarul sumarelor revistei „Historia Urbana”, tom. I-XX/1993-2012* (pp. 315-337).

Conținutul tomului XXII/2014 este nu mai puțin bogat și valoros. Tema *Arhitectură și urbanism/Architecture and Town Planning* – Răzvan Voinea, *Translating Garden City in Bucharest: Social Housing Reform and the Planning of Disconnected Allotments (1906-1918)* (pp. 5-24); Irina Calotă, *Problematika locuințelor în legislația urbană bucureșteană din prima jumătate a secolului XX* (pp. 25-46); Liliana Roșu, *Programul Cazinoului în dezvoltarea urbană a Băilor Herculane* (pp. 47-61); Carmen Oprescu, *Construcții școlare determinante pentru modernizarea orașului Câmpulung* (pp.

63-83). Tema: *Dezvoltare urbană* – Laurențiu Rădvan, *Mănăstiri și orașe în Țările Române. Evoluții în secolele XIV-XVII* (pp. 85-116); Daniel Dumitran, *Societatea urbană în Transilvania premodernă. O tipologie a orașelor* (pp. 117-135); Corneliu Pintilescu, „*Orașul Stalin*” (Brașov) în anii 1950-1960: un model de dezvoltare industrială și urbană în România comunistă (pp. 137-153). Tema *Peisaj și habitat urban și rural* – Renate Graf, *Spuren des Abbaus der keramischen Rohstoffe im Einzugsgebiet des Junikower Baches (Die Stadt Posen/Polen) basierend auf kartographischen Überlieferungen aus dem 18. bis 20. Jahrhundert* (155-168); Diana Belci, *Precara relație cu peisajul sau cum se metamorfozează satele bănățene din zona Făgetului. Studiu de caz: Crivina de Sus* (pp. 189-207). Tema *Disciplină socială în spațiul urban* – Julia Derzsi, *Despre prerogativele disciplinare ale breslelor din Transilvania în secolul al XVI-lea. Breslele din Sibiu și Brașov* (pp. 209-240); Tünde Mária Márton, *Disciplină socială în centrul protopopiatului reformat Sic (secolul al XVII-lea)* (pp. 241-256); Tamás Sárándi, *Încercări de remediere a problemelor sociale și de aprovizionare publică din Satu Mare în toamna anului 1940* (pp. 257-274). Tema *Case și monumente* – Liviu Cîmpeanu, *Date despre monumente și ansambluri arhitectonice brașovene în cele mai vechi cronici săsești de la Brașov (secolul al XVI-lea)* (pp. 275-292); Dan Dumitru Iacob, *Casele din Iași ale Ruxandrei Balș, fostă Bașotă. Inventarul acareturilor din 1875* (pp. 293-308); Nicolae Teșculă, *Turnul cu ceas din Sighișoara. Monument și muzeu* (pp. 309-317). Tema *Personalitățile orașelor* – Zsófia Szirtes, *Der Hermannstädter gesandete Simon Baubner in Wien (1707)* (pp. 319-340), Stephanie Danneberg, *Der Kronstädter händler Diamandi Manole (1833-1899)* (341-353). De asemenea, rubricile *Recenzii. Note bibliografice/ Book Reviews* (pp. 355-376), respectiv *Viața științifică/ The Scientific Life* (pp. 377-379).

După cum lesne se poate observa, în cuprinsul anuarului „*Historia Urbana*” se regăsesc – într-un cadru și la parametri științifici „clasici” și „tradiționali”, din perspectiva armăturii științifice, fără concesii conjuncturale – o multitudine de teme specifice (și, de asemenea de relevat, numărul tot mai mare de tineri istorici care, datorită seriozității documentării, sunt acceptați colaboratori ai revistei). Ceea ce este important, însă – și demn de a fi subliniat – constă în conținutul realmente științific al fiecărei lucrări, bazat pe surse documentare – de arhivă, memorialistice și din presa vremii. Din ce în ce mai rare sunt publicațiunile de istorie realizate la acest nivel științific superior. „*Historia Urbana*” onorează în cel mai înalt grad tradiția și dimensiunea europeană a Istoriografiei noastre de azi.

Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, *Istoria Transilvaniei* (Academia Română. Centrul de Studii Transilvane) (Cluj-Napoca: Editura Eikon, 2013), 380 pp.; il., facs., h. ISBN 978-973-757-845-7

Noua sinteză a istoriei Transilvaniei, apărut sub semnătura a doi prestigioși istorici de la Cluj-Napoca fructifică, la un nivel științific superior, rezultatele cercetării istorice române și, depotrivă, străine; se resimțea nevoia unei abordări, în spiritul tradiției științifice și naționale românești într-o epocă în care

diletantismul și partizanatul maculează, deseori, adevărul istoric. „În anumite cercuri politice, se știe vag că Transilvania a fost mult timp un obiect de dispută între Ungaria și România, că minoritățile maghiară și germană au suferit mult sub comunism (1945-1989), mai ales în ultimii ani ai regimului Ceaușescu. Firește, se mai aud și astăzi anumite voci iredentiste ungare – *arată cei doi autori în Considerații generale* –, dar justificările lor rămân învăluite în incertitudini și nostalgii, iar finalitatea lor este destul de neclară” (p. 5). Este vorba despre acea parte a spațiului etnopolitic și teritorial românesc care este, „într-un anumit sens”, cum arată autorii, „o Europă în miniatură, cuprinzând deopotrivă grupurile etnice și lingvistice de bază (romanic, germanic și slav, plus cel fino-ugric) și principalele religii și confesiuni (ortodoxă, catolică, iudaică, culte protestante și neoprotestante etc.) care dau personalitate continentului însuși. În această lume transilvană s-au împletit în Evul Mediu modele spirituale de viață răsăriteană (ortodoxă) și apuseană (catolică), pentru ca timpurile moderne să aducă, alături de ele, o importantă componentă protestantă, una iudaică, alta neoprotestantă etc. Toate aceste modele au fost, pentru perioade mai lungi sau mai scurte de timp, în pericol, s-au aflat în rivalitate și în dispută, și-au periclitat reciproc existența, dar au funcționat până la urmă concomitent și s-au influențat reciproc, conferind unicitate lumii transilvane, cunoscute, de aceea, în anumite cercuri, drept o lume a *toleranței*. „Toleranța” transilvană a însemnat, în funcție de realitate, dar și de interpretarea fiecăruia, acceptare și respingere în același timp, primire și excludere, egalizare și segregare, dând societății o formă și o funcționare sui-generis. Cartea aceasta își propune să arate cum s-a putut produce acest lucru de-a lungul timpului, care au fost prioritățile și cum au evoluat lucrurile deopotrivă în context local, regional, național și european” (p. 7).

Volumul este compartimentat în 19 capitole tematice, cele mai multe fiind subsegmentate – I. *Lumea antică traco-dacică* (pp. 9-25); II. *Sigilul Romei* (pp. 27-40): „Poporul român s-a format, prin urmare, ca orice popor romanic, din două elemente etnice fundamentale, anume elementul băștinaș (traco-daco-geții) și elementul cuceritor (romanii) din sinteza cărora esența latină sau romanitatea a ieșit învingătoare. S-a mai adăugat un al treilea element etnic, cel migrator (slavii), care nu a putut modifica aspectul romanic al românilor. Este imposibil de spus astăzi care a fost, din punct de vedere biologic, proporția fiecărui element în alcătuirea românilor ca popor (și nici nu este important acest lucru), dar ceea ce este sigur este faptul că, în plan spiritual și lingvistic, romanitatea a ieșit învingătoare” (p. 39); III. *Lumea Evului Mediu* (pp. 41-90); IV. *Domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania (1599-1601)* (pp. 91-97): „Unirea nu a durat, fiindcă nu numai nobilii maghiari, dar și polonii, Habsburgii și otomanii erau împotriva lui Mihai și fiindcă refacerea Daciei în spirit modern și în frunte cu un prinț român nu beneficia deocamdată de instituțiile și de condițiile necesare. De aceea, domnul unificator a fost asasinat pe la spate, la ordinul generalului imperial Gheorghe Basta, cu concursul nobilimii, lângă Turda, la 19 august 1601. Mihai Viteazul nu a acționat în spirit național modern când a unit cele trei țări și nu a urmărit să

creeze România, dar a făcut o bază solidă pentru România de mai târziu. În Transilvania, el a luat măsuri favorabile românilor, măsuri care urmau să asigure egalitatea acestora cu celelalte națiuni, și a înființat anumite instituții comune celor trei țări” (pp. 94-95); V.*Secolul al XVII-lea: Aspecte generale* (pp. 99-101); VI.*Spiritualitatea modernă timpurie a stărilor (secolele ale XVI-lea și al XVII-lea)* (pp. 103-110); VII.*Cultura și educația românilor la cumpăna dintre medieval și modern – între orizonturile bizantin, latin și protestant* (pp. 111-120); VIII.*Cultura modernă a secolului al XVII-lea* (pp. 121-124); IX.*Noi orizonturi politice: Regimul habsburgic* (pp. 125-167); X.*Transilvania în jurul anului 1800: La cumpăna dintre secole, la cumpăna dintre lumi* (pp. 169-178); XI.*Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania* (pp. 179-193); XII.*Structuri administrative și realități socioeconomice în Transilvania între 1849 și 1914* (pp. 195-230); XIII.*Regimul neoabsolutist* (pp. 231-245); XIV.*Epoca liberală* (pp. 247-264); XV.*Dualismul austro-ungar (1867-1914)* (pp. 265-286); XVI.*Cultura transilvăneană între Revoluția pașoptistă și Unirea din 1918* (pp. 287-309); XVII.*Transilvania în anii Primului Război Mondial* (pp. 311-326); XVIII.*Unirea Transilvaniei cu România* (pp. 327-338); XIX.*Transilvania după 1920* (pp. 339-348): „Unirea Transilvaniei cu România în 1918 – după ce anterior, în același an, se uniseră Basarabia și Bucovina – este parte a unui proces european de transformare a vechiului continent, petrecut la finele Primului Război Mondial. Prin acest proces, harta politică a Europei Centrale și Răsăritene s-a modificat substanțial, în funcție de mai mulți factori. Unul dintre aceștia a fost voința unor popoare de a-și făuri, după exemplul aplicat de mai multe secole în Europa Occidentală, state naționale, iar altul a fost interesul marilor puteri învingătoare la finele conflagrației mondiale. Între aceștia și pe lângă aceștia, se mai pot detecta o varietate de motive și împrejurări care au contribuit la noua configurație a zonei. S-au format astfel state noi, s-au mărit substanțial altele, iar unele s-au redus sub aspect teritorial și demografic, de obicei la limitele etnice ale unei singure națiuni” (pp. 339-340). „Evoluția distinctă a Transilvaniei istorice, cu propria sa autonomie teritorială, cu un regim bazat pe puterea politică a elitelor maghiare, săsești și secuiești, a intrat în declin încă din prima parte a secolului al XIX-lea și a fost complet desființat prin pactul dualist austro-ungar din 1867. Până în 1918, puterea în provincie au deținut-o vechii stăpâni moșteniți din Evul Mediu, în ciuda faptului că românii reprezentau circa două treimi din populație. Aplicarea principiului autodeterminării popoarelor și urmările Primului Război Mondial au condus la intrarea Transilvaniei între fruntariile Regatului României. De-atunci, adică de aproape un secol – cu o parțială întrerupere în anii celui de-al Doilea Război Mondial (1940-1944), când în urma Dictatului germano-italian de la Viena, România a cedat Ungariei 43.492 km pătrați, cu 2.667.008 locuitori, dintre care mai mult de jumătate erau români, și cu câteva luni (noiembrie 1944-martie 1945) de administrație militară sovietică –, Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul fac parte din România. Nu credem că trebuie să ne mai întrebăm astăzi dacă acest lucru este bun sau rău, ci trebuie să-l luăm ca pe un dat istoric, ca pe o realitate, consfințită juridic și de Tratatul de pace din 1947” (pp. 342-343).

Este o carte științifică ce se adresează deopotrivă specialiștilor și publicului larg – cu pagini aerisit tehnoredactate, bogat ilustrată, cu extrase din surse istorice și documente din cele mai credibile, cu o narație simplă, ce captivează cititorul, cu îndrumări metodologice și exprimarea unor tranșante și ferme convingeri național-istorice, în cadrele adevărului științific. În perspectiva marcării Centenarului Marii Uniri – prezentul volum este de referință în cunoașterea, mai ales de către tinerele generații, a istoriei noastre naționale. O relevantă *Bibliografie selectivă* (pp. 349-360) și atât de utilii *Indici* (pp. 361-376) întregesc o lucrare monografică de primă referință, în problematica dată, a Istoriografiei noastre de azi.

Cornel Sigmirean, *Elevi din Transilvania la Academia Militară de Honvezi „Ludovika” din Budapesta* (Sibiu: Editura Astra Museum, 2013), 152 pp. ISBN 978-606-8520-67-4 ISBN 978-606-8520-67-4

Dedicată *Istoricului și profesorului Liviu Maior*, lucrarea de față, deși redusă ca dimensiuni (152 pp.) – în fapt, un studiu de caz cu valoare afectiv-memorială pentru istoria modernă a românilor transilvăneni, în contextul istoric dat –, devoalează oameni și fapte din arealul Transilvaniei din perioada Dualismului. Autorul și-a focalizat cercetarea pe o temă specioasă, dar cu relevanță pentru dimensiunea intelectuală și militară a românilor transilvăneni: „Fără a avea renumele academiilor de la Viena, Academia Militară «Ludovika» din Budapesta a stat la baza formării a mii de ofițeri, din care peste 580 din Transilvania, maghiari, germani, români, evrei, sârbi, ruteni și de alte naționalități. Cei mai mulți au urmat după încheierea studiilor o carieră militară, ca ofițeri ai armatei austro-ungare, iar după război, cei care au supraviețuit, s-au integrat în armatele naționale ale statelor succesore ale fostului Imperiu dunărean. Indiferent însă ce carieră au urmat după terminarea studiilor – arată autorul în *Cuvânt înainte* –, prin nivelul intelectual dobândit, ei se încadrează categoriei sociale a intelectualității” (p. 8).

Lucrarea are următoarele capitole (nenumerate) – *Academiile militare din Austro-Ungaria* (pp. 9-18); *Academia Militară „Ludovika” de la Budapesta* (pp. 19-27); *Elevi din Transilvania la Academia Militară „Ludovika”* (pp. 28-34); *Viața unui elev în Academia Militară „Ludovika”* (pp. 35-40). De asemenea, două anexe – Anexa I. *Scrisorile lui Ovidius Pop către canonicul Ioan Micu Moldovan* (pp.40-51); Anexa 2. *Lista elevilor de la Academia Militară „Ludovika”* (pp. 52-126). Este, așadar, o lucrare „de nișă”, pentru problematica dată – alăturându-se celor două volume, ce au precedat-o – Liviu Maior, *Românii în armata habsburgică. Soldați și ofițeri uitați* (Editura Enciclopedică, București, 2004, 216 pp.), respectiv István Deák, *Beyond Nationalism. A Social and Political History of the Habsburg Officer Corps, 1848-1918*, Oxford University Press, New York, Oxford, 1990, 300 pp. (tradusă în limba română – *Mai presus de naționalism. O istorie politică și socială a corpului de ofițeri*

habsburgi 1848-1918 Academia Română. Centrul de studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2009, 216 pp.).

Viața de zi cu zi a „studenților” militari, viitoare cadre de elită, numărul numele lor (*recte*, cei de etnie română), corespondența unora dintre ei, evidențierea carierelor celor mai reprezentativi „academiști”, conținutul programelor de studii, diverse tabele cu repartizarea etnică, cu mediile sociale de proveniență, originea geografică ș.a. sunt relevate, în sinteză, în paginile volumului. Autorul arată că „regimentele de graniță au devenit o importantă bază de selecție pentru mulți ofițeri români și secuî, care au urmat studii la academiile militare. Dintre români, la Academia Militară de la Wiener Neustadt între anii 1807-1919 au studiat 100 de români” (p. 14: se dau și numele respective); de asemenea, la Academia Militară de Inginerie au studiat, în perioada 1814-1919, un număr de 46 de români, iar la Academia de Medicină Militară Josephinum, în perioada 1857-1873 au studiat 9 români din Transilvania. Între românii care au urmat aceste înalte școli militare, câțiva „au realizat cariere remarcabile, ajungând până la gradul de general sau feldmareșal” – cum au fost Leonida Pop (înnobilat cu titlul de baron), Traian Doda, Alexandru Guran, Mihail Trapșia, Teodor Cavaler de Saracin, Nicolae Cena, David Urs ș.a. (pp. 17-18). Importantă, pentru tema abordată, este, de asemenea, *Lista elevilor de la Academia Militară „Ludovika”* (pp. 52-126): sunt enumerate 580 de nume (cu locul și data nașterii).

Nu mai puțin semnificative sunt scrisorile din *Anexa I*, emanate de la elevii de la această instituție militară. Iată o mostră, sugestivă – inclusiv din punct de vedere lexical – pentru vremurile respective: „Iubite unchiule! Măine (30 a.l.c) mare bucurie va respira totă făptura și nefăptura din Ludovica; fiindcă ce dintâi academiști au prima eșire liberă în oraș. Pregătiri peste pregătiri, vizitații peste vizitații, porunci și îndrumări peste îndrumări cum să umblăm, să ne purtăm în oraș. Fiindcă spitalul academei geme de bolnavi din vina lor – dintre cădeți, fiindcă numai ei au avut până acum eșire în oraș – însuși generalul și căpitanii ne-au spus verde și franc unde și cum să umblăm. Veșmintele cele nouă încă nu sunt gata. Căputul cel mare spun că va fi frumos în tocmai ca la stelvert vater: vom vedea, până atunci nu cred, fiindcă și în cătănie multă paradă e numai pe hârtie. De acasă încă n-am primit nici măcar o epistolă; de la frați, de la toți am primit câte ceva vești. Studiile cu mult sunt mai grele ca în gimanziu și altcum pretind dela școlari, ca în gimanziu. Nu te întrebă că avut-ai timp ori ba, fără: üljöm csak le sau setzen Sie sich și punctum. În serviciu sunt cu toții forte stricți; dar când vine câte unul întră noi, e forte afabil. La ori ce nu-i bine i zice: civil tempo! Costul e tot așa bun ca la început. Alte noutăți nu știu, fiindcă prin oraș nu ne-au lăsat să umblăm. Sum până acum tot așa sănătos și tot așa bine prospiciez. Totă Sâmbăta ne scăldăm. Serut mâna fiu ascult. Budapesta 28 oct. 1898 Ovidius Pop. Noi salutăm numai de la locotenent în sus. Precând ceilalți toți cadeții salută și stelvertreterilor” (p. 45).

Prin volumul de față, autorul deschide o fereastră către o lume mai puțin cercetată – ori, mai degrabă, mai puțin relevantă publicului larg; conceput cu

profesionalism și rigoare documentară, el se constituie într-o contribuție originală, cu caracter științific, la cunoașterea complexității istoriei românilor transilvăneni din cadrul Monarhiei Austro-Ungare. El se încheie cu *Index de nume* (pp. 127-134) și *Index de localități* (pp. 135-138); de asemenea, rezumate în limbile maghiară, germană și engleză (pp. 139-150).

Ștefan Aftodor, *Boierimea în Țara Românească. Aspecte politice și social-economice (1601-1654): de la epopeea lui Mihai Viteazul la epoca lui Matei Basarab*, (Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei. Colecția *Teze de Doctorat. Istorie* 32, 2014), 624 pp. + 1 pl.; il., grafice. ISBN 978-606-654-102-2

Autorul lucrării de față, profesorul brăilean Ștefan Aftodor, aflat în plină maturitate (n. 8 februarie 1978) este un reușit „product” științific al Specializării Istorie din Constanța – aici a urmat cursurile și a susținut Licența, în 2001, cu titlul *Politica domnilor Moldovei față de orașele cetăți porturi Chilia și Cetatea Alba* (coord.: lect. univ. dr. Daniel Flaut); aici a urmat și cursurile de Masterat, finalizate, în 2003, cu Disertația *Politica pontică a Veneției (secolele XIII-XV)* (coord.: Șerban Papacostea, m.c. al Academiei Române); și tot aici și-a susținut și Doctoratul, în 2012, cu teza având titlul volumului de față (membrii Comisiei de Doctorat: cercetător științific Ovidiu Cristea – președinte, Șerban Papacostea – coordonator științific, prof. univ. Petronel Zahariuc, prof. univ. dr. Ileana Căzan, cercetător științific Gheorghe Lazăr). După cum se poate vedea, consecvența tematică a cercetării sale este remarcabilă (atitudine științifică nu foarte răspândită printre confrății mai tineri ai săi), ceea ce, firește, contribuie la forjarea unei „acoperiri” bibliografice cât mai exhaustive, pentru respectivul domeniu de cercetare, și a unei viziuni coerent-temeinice asupra Istoriei. (Dar nu numai: în calitate de președinte – din anul 2011 – al Filialei Brăila a Societății de Științe Istorice din România, dânsul este deja inițiatorul unor manifestări științifice cu caracter metodico-didactic istoric și a exprimării unor atitudini publice ferme în apărarea disciplinei Istorie.)

Volumul de față – respectiv, Teza de Doctorat – apare la prestigioasa editură brăileană Istros, inclus fiind în seria *Colecția teze de Doctorat. Istorie*, bogata „colecție” (apariția de față poartă nr. 32) reprezentând un veritabil tezaur științific editorial al istoriografiei noastre de azi. Așa cum autorul relevă în mod onest, „Lucrarea de față se regăsește în mare măsură în teza de doctorat susținută de mine în cadrul Institutului de Istorie «Nicolae Iorga», în iunie 2012. Modificările pe care le-am adus au fost influențate într-o anumită măsură de observațiile membrilor comisiei, însă fără a schimba în mod substanțial conținutul tezei. Practic, față de teza de doctorat, am introdus un capitol nou (cel de-al doilea), iar domeniile boierești le-am prezentat aici într-o formă cumva simplificată” (p. 11).

Amplul volum este structurat în acord cu uzanțele științifice: are *Cuvânt înainte* (pp. 11-12) și *Introducere – Izvoare și metoda de lucru* (pp. 13-16), iar corpul

propriu-zis este segmentat în două părți – *Partea I* (cinci capitole) (pp. 17-239), respectiv *Partea a II-a* (pp. 241-542), cu două mari capitole. Primele cinci capitolele sunt – I: *Boierimea în Țara Românească: clarificări preliminare* (pp. 19-64); II: *Condiționări externe în acțiunile boierimii din Țara Românească: de la instaurarea supremației otomane în Europa Centrală la sfârșitul războiului de 30 de ani* (pp. 65-99); III: *Mihai Viteazul și boierii: concepții asupra exercitării puterii în stat la sfârșitul secolului al XVI-lea* (pp. 101-124); IV: *Oscilațiile raporturilor de putere domnie-boierime de la sfârșitul domniei lui Mihai Viteazul la preluarea domniei de către Matei Basarab* (pp. 125-184); V: *Echilibrul puterilor în timpul domniei lui Matei Basarab (1632-1654)* (pp. 185-239); iar ultimele două – VI: *Dregătorii levantini în Țara Românească. Fenomenul de „împământanire” în prima jumătate a secolului al XVII-lea* (pp. 243-301); VII: *Din evoluția domeniului boieresc în Țara Românească: între „legătura lui Mihai Viteazul” și reforma fiscală a lui Matei Basarab* (pp. 303-549). Lucrarea are, de asemenea, *Concluzii* (543-549), *Listă de abrevieri*, un *Abstract* (pp. 551-555), *Bibliografie selectivă* (pp. 557-589, *Indice onomastic și toponimic* 591-623), respectiv 2 *Anexe*.

Așa cum menționează (*În loc de prefață*, pp. 9-10) cunoscutul medievist prof. univ. dr. Ionel Căndea, „cercetarea elitelor noastre, indiferent de timpul la care ele se raportează, reprezintă într-adevăr o prioritate a istoriografiei noastre” (p. 10), prioritate dată de lipsa unor preocupări științifice sistematice în istoriografie, aspect de care era conștient tânărul doctorand, el confruntându-se, la începutul elaborării tezei, cu o sumă de chestiuni cu caracter metodic și istoriografic. Deschiderea sa, însă, spre „ascultarea” opiniilor specialiștilor cu zeci de ani de trudă și experiență în cercetarea istoriei medievale, disponibilitatea în „ajustarea” unor proprii păreri de învățacel au dus la punerea în operă a unei consistente realizări istoriografice contemporane. (Autorul ține să „precizeze”, de altfel – în aceeași notă a onestității intelectuale –, că „domnul academician Papacostea a respins ideea studierii boierimii în modul propus de mine, tocmai că experiența sa de cercetător a subliniat greutatea realizării unui demers de anvergură pentru o temă atât de complexă. De aceea, toate minusurile posibile din această carte mi le asum neîndoielnic”, p. 12.)

Firește că un astfel de demers științific trebuie a se baza, dincolo de „metoda de lucru” – explicitată ca atare de autor, fapt deosebit de rar în astfel de întreprinderi (și cu atât mai de relevant) –, pe o solidă documentare; și aceasta este, în adevăr, remarcabilă (nu se înțelege de ce, în atari condițiuni, probul autor ovidiano-brăilean slujitor al muzei Clio – dar nu numai el – folosește sintagma *Bibliografie selectivă*; este o delimitare care, cred, nu-și are rostul într-o lucrare științifică, indiferent de etajul cercetării), stadiul cercetării temei fiind pe larg relevant: „Atât în partea introductivă cât și în deschiderea mai multor capitole am prezentat stadiul cercetării istoriografice a temei analizate, iar acolo unde a fost cazul, pentru a sublinia anumite chestiuni secundare care ajută înțelegerea tabloului general, am recurs la câte un necesar excurs istoriografic. Iată de ce am considerat să aduc în dezbatere încă din primele pagini problema feudalismului românesc sau cea a factorilor politici și sociali care au influențat evoluția boierimii

în societatea românească” (p. 15). Sigur că o problemă atât de specioasă, și puțin cercetată, ridică, cum am amintit, „dificultăți majore”, de care autorul este conștient: „Principala problemă a cercetării de față este determinată tocmai de dificultățile majore pe care o impune studiarea boierimii în ansamblul său, chiar dacă pentru o perioadă mai scurtă de timp. Mult mai facil ar fi fost pentru o teză de doctorat studiarea unei singure familii boierești, dar am propus această abordare, mai cuprinzătoare, din mai multe considerente, cel mai important motiv fiind dat de dorința de a prezenta o imagine de ansamblu a marii boierimi din Țara Românească între domnia lui Mihai Viteazul și sfârșitul domniei lui Matei Basarab” (p. 16).

Rezultanta se constituie, în cele din urmă – așa cum specialiștii în problematică cred că au a o releva, după parcurgerea acestui op –, într-o lucrare ce onorează Istoriografia noastră, iar autorul, specializat în studiarea Evului Mediu Românesc, sper ca, în câștigul științific al acesteia, va continua trudnicia pe acest domeniu de cercetare, vădit fiind înzestrat în a practica o cercetare de profunzime – și sârguincioasă, și temeinic documentată.

Mihai Maxim, *Regimul creștinilor în Casa Islamului. Cu privire specială la creștinii din Kazaua Brăilei (1538-1828), în lumina documentelor din arhiva otomană din Istanbul*. Studii și cercetări închinare ÎPS Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos cu prilejul împlinirii a 60 de ani de viață și a 25 de ani de slujire arhierescă. Cu un cuvânt înainte de Prof. univ. dr. Ionel Câdea (Brăila: Editura Muzeului Brăilei „Carol I”, 2015), 324 pp.; facs. ISBN 978-606-654-165-7

La Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I” au văzut lumina tiparului, în ultimii ani – prin osârdua ideatică și managerială a profesorului Ionel Câdea –, mai multe volume documentare, cu caracter inedit, datorate laboriosului și scrupulosului osmanist Mihai Maxim.

Volumul de față este împărțit în patru secțiuni tematice – *Cadrul juridic* (pp. 19-105), despre *Statutul de 'ahd în teoria și practica juridică musulmană* (un subcapitol din – *Țările Române și Înalta Poartă. Cadrul juridic al relațiilor româno-otomane în Evul Mediu*. Cu o prefață de Prof. Halil Inalcık –, publicat în 1993) și *Statutul zimmi-ilor în dâr al-Islâm* (extras din – *Țările Române și Înalta Poartă... și studiul din 1980 – Le régime juridique des chrétiens dans les ports roumains sous administration ottomane XVIe-XVIIe siècles*); apoi, *Cadrul istoric* (pp. 107-176) – trei materiale, publicate în 1983 (*Teritoriile românești sub administrație otomană în secolul al XVI-lea*, I-II), 2008 (despre înființarea kazalei Brăila – *Noi documente turcești privind Țările Române și Înalta Poartă: 1526-1602*), 2011 (despre instituția Kadiului de Brăila – extras din volumul *Brăila 1711*), *Creștinii din Brăila Otomană* (pp. 177-267), un material publicat în 2012 (*Extras din registrul otoman de recensământ din 1570*, din volumul *O istorie a relațiilor româno-otomane cu documente noi din arhivele turcești*) și un

altul din 2013 (referitor la registre de recensământ din secolul XVI privind târgul și kazaua Brăilei – extras din volumul *Brăila otomană. Materiale noi din arhivele turcești*); urmează *Regimul Bisericii Greco-Ortodoxe* (pp. 269-319) – două materiale, publicate în 2015 (despre Mitropolia Brăilei – respectiv, articolul *Mitropolia Brăilei. Arhiva Otomană din Istanbul și istoria Mitropoliei Brăilei*) și în 1999 (despre mitropoliile Moldovei și Țării Românești – articolul *Les relations des pays roumains avec l'archevêché d'Obriid à la lumière de documents turcs inédits*). Ca încheierea – *O privire comparativă* (pp. 321-324).

În *Cuvânt înainte* (pp. 9-11), prof. univ. dr. Ionel Câdea arată că „Actualitatea unei astfel de scrieri, rară dacă nu chiar unică în spațiul istoriografiei noastre, abia dacă mai trebuie relevată. Profesorul Mihai Maxim descifrează nu doar documentele arhivelor otomane, ci și mecanismele istorico-juridice, militare, economice și spirituale ale vieții creștinilor de aici, de la Dunărea de Jos, sub stăpânirea otomană” (p. 11). De asemenea, în *Prefața autorului* (pp. 13-17) se relevă, între altele, că, „În legătură cu acest titlu trebuie precizat că prin *Casa Islamului* (în arabă și osmană: *dâr al-Islâm*) se înțelege Islamul în ansamblul său, adică atât zona mai largă, controlată și administrată direct de către autoritățile islamice, așa numita *dâr al-Islâm*, cât și zona mai restrânsă, numită *dâr al-'ahd* (Casa Legământului, Casa Păcii), pe care juriștii riguroși ai Islamului, inclusiv cei ai doctrinei hanefite adoptată de Imperiul otoman, nu o consideră o zonă aparte, intermediară între *dâr al-Islâm* și *dâr al-'ahd*, ci o parte integrantă a Casei Islamului. Fac precizarea că principatele tributare ale Moldovei și Țării Românești făceau parte din *controversata zonă dâr al-'ahd*, față de care autoritățile otomane de stat aveau o poziție contradictorie (cum se va vedea în această lucrare): în funcție de epocă și circumstanțe aceste autorități acceptau sau nu existența acestei lumi intermediare, pe care juriștii români și autoritățile de stat românești o considerau a fi plasată în afara lumii islamice propriu-zise, cu alte cuvinte Țările Române nefiind părți integrante ale Imperiului Otoman, ci doar state tributare. (...) Noutatea acestor studii a constat la vremea apariției lor, dar ea e valabilă și astăzi, în prezentarea surselor de drept islamice și documentelor juridice din istoria Islamului, care au servit drept model pentru statutul juridic în Țările Române față de Înalta Poartă și pentru regimul creștinilor din *kaza*-ua Brăilei” (pp. 15-16).

Iar în *O privire comparativă*, autorul sintetizează, de asemenea, elocvent, rezultatele cercetărilor sale în planul tematicii respective: „În contrast cu atitudinea tolerantă față de creștini (în genere față de nemusulmani), pe care a dovedit-o până în secolul al XIX-lea Imperiul otoman clasic, care n-a intervenit în nici un fel în treburile religioase ale românilor și nu a îngăduit construirea nici unei moschei pe pământul principatelor, Habsburgii catolici – creștini ca și români – aveau să aplice în Transilvania și Bucovina o politică dură față de ortodocși, ilustrată, printre altele, de ordinul din 1761 al generalului Adolf Buccov de a fi incendiate sau dărâmate mănăstirile ortodoxe din Transilvania, drept represalii pentru o revoltă anticatolică. În urma acestui ordin au fost incendiate sau rase cu tunul circa 150 de biserici și mănăstiri ortodoxe. Nicăieri pe cuprinsul

imperiului tricontinental al sultanilor, în lungile secole ale stăpânirii Islamului otoman, nu s-a întâmplat ceva cât de cât comparabil, dovadă clară și limpede, prin contrast, a *toleranței religioase otomane*, complementară faimosului *pragmatism otoman*. Aceste caracteristici ale Islamului otoman au fost dictate de o rațiune financiară foarte limpede: de numărul și prosperitatea contribuabililor nemuslmani (creștini, evrei, armeni), plătitori de impozitul-capitație *cizye*, depindea bogăția Visteriei statului, care avea drept principală sursă de venit tocmai încasarea acestui impozit.

Drept rezultat, comunitățile nemuslmane din teritoriile otomane și-au putut păstra identitatea și viața proprie. Am găsit în fabuloasa Arhivă Otomană de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri (*Başbakanlık Osmanlı Arşivi*) din Istanbul, fosta arhivă a marilor viziri documente financiare (chitanțe privind plata capitației la nivel de comunitate și nu individual), încă târziu în secolul XVII, de către așa-ziișii *Akkermaniyân*, adică «cei de la Cetatea Albă (*Akkerman*)», cucerită în 1484 de către Bayezid II din Moldova lui Ștefan cel Mare. În chip asemănător (după sistemul numit *maktu*) își plăteau «birul» și evreii sefarzi, care, la 1492, izgoniți din Spania «regilor catolici», au ales Istanbulul și teritoriile otomane pentru a-și contionua traiul potrivit cu credința și tradițiile proprii” (pp. 321-322).

Profunzimea studiilor documentare, mărturiile arhivistice inedite, interpretarea istorică a lor așează pe profesorul și cercetătorul Mihai Maxim în rândul reputaților osmaniști europeni de astăzi.

Florin Anghel, Gabriel Stelian Manea, Metin Omer (coord.), *Marea. Loc al memoriei și al desfășurărilor geostrategice* (Asociația pentru Dialog Intercultural și Studii Istorice INTERMARIUM) (Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2014), 446 pp.; il., h., grafice. ISBN 978-606-537-244-3

Ființează din 2013, la Pontul Euxin, o nouă asociație cultural-științifică, fondată de un grup de inimioși intelectuali – cadre didactice la Facultatea de Istorie și Științe Politice din Constanța și/sau absolvenți: Florin Anghel (n. 28 februarie 1968), Cosmin Popa (n. 4 august 1974), Georgiana Țăranu (Florea), Gabriel-Stelian Manea (n. 30 decembrie 1983), Cristian-Andrei Leonte (n. 2 mai 1989), Andreea Pavel (n. 21 octombrie 1988), Emanuel Plopeanu (n. 17 iulie 1974), Metin Omer (n. 8 iulie 1987), Daniel Valentin Citirigă (n. 21 ianuarie 1982). Este un merituos grup de lucru științific care, iată, și-a materializat intențiile programatice în volumul de față: „Noi, contributorii de față, credem că există o memorie a mării, în sensul locurilor simbolice și al desfășurărilor pe parcursul istoriei, nu poate fi cuprinsă nici într-un volum, nici într-o bibliotecă. Se poate devoala, cel mult, o mică lumină în întunericul ce așteaptă să fie reconstituit, repovestit și pus în circuit. O astfel de intenție a stat la baza proiectului acesta, al unot tineri entuziaști din Asociația pentru Dialog Intercultural și Studii Istorice *Intermarium*. Lor li s-au adăugat – *consemnează pentru Istorie, într-un sensibil Argument*

Florin Anghel și Gabriel Stelian Manea – prieteni destoinici în spirit, câțiva au venit chiar din spații marine diferite și, într-un fel, vecine nouă [Turcia, Polonia, Letonia, Republica Moldova]” (p. 10).

Contributorii, români și străini, aparțin unor generații diferite de slujitori ai lui Clio – de la mentorii Șerban Papacostea și Halil Inalcik la tineri istorici, aflați în plină afirmare științifică. Contributorii și studiile sunt – Șerban Papacostea, *O cotitură în istoria europeană: devierea celei de-a patra cruciate (1204)* (pp. 12-28); Halil Inalcik, *Turcii și Balcanii* (pp. 29-53); Ovidiu Cristea, *Război și supremație maritimă în epoca cruciadelor: două exemple de la asediul orașului Tyr (1123-1124, 1187)* (pp. 54-65); Ileana Căzan, *Marea în Evul Mediu – de la rute trans și intercontinentale la „mondializarea” economiei europene (secolele XI-XVII)* (pp. 66-83); Ahmet Türk, *Ottoman Empire and the Security of the Black Sea (1354-1700)* (pp. 84-101); Adriana Cîteia, *Marea și metamorfozele identității în opera lui Sebastian Brandt – Narrenschiff* (pp. 102-111); Andreea Atanasiu-Croitoru, *Câteva considerații privind tipurile de nave și personalul navigant din zona dunăreano-maritimă (secolele XV-XVIII)* (pp. 112-126); Constantin Ardeleanu, *Aspecte calitative și cantitative privind navigația pe Dunărea maritimă în perioada 1829-1853* (pp. 127-142); Mehmet Seyitdanlioğlu, *Industria otomană în perioada Tanzimatului (1839-1876)* (pp. 143-156); Bekir Koç, *Reformele lui Midhat Pașa în vilaetul Niş și Tuna (Dunărea)* (pp. 157-165); Georgiana Țăranu, *Nicolae Iorga și „orașul gloriei fulgerătoare”: o jumătate de secol în note de călătorie venețiene (1890-1938)* (pp. 166-184); Daniel Citirigă, *Valurile Dunării: Confederația Danubiană, între teoria vidului politic/economic și pericolul Anschluss-ului* (pp. 185-208); Andreea Pavel, *Un genocid uitat? Confesiunile armenilor despre familiile ucise în anul 1915* (pp. 209-224); Joanna Gierowska-Kallaur, *Question of the Acces of Restored Polish State to the Baltic Sea, in Opposition to German Interests* (pp. 225-238); Marek Kornat, *Problema accesului Poloniei la mare ca o chestiune internațională (1919-1939)* (pp. 239-261); Adrian-Alexandru Herța, *Proiectul Legii electorale românești din martie 1926 și modelul său, Legea electorală italiană din decembrie 1923. Țara reală și țara legală* (pp. 262-286); Metin Omer, *Diplomația turcă și statutul Strămtorilor de la Lausanne la Montreux* (pp. 288-306); Przemyslaw Olstowski, *The Idea of Maritime Poland in the Programme and Activity of the Maritime and Colonial League (1930-1939)* (pp. 307-315); Florin Anghel, *The Lost World: Balcic Royal Domain. Romanian Bulgarian Negotiations from Summer 1940* (pp. 316-334); Ilze Jermacāne, *Latvian Soldiers in German and Soviet Armed Forces during World War II (1941-1945). A Brief Retrospective* (pp. 335-353); Emanuel Plopeanu, *Strategia sovietică în direcția Turciei și a Strămtorilor (1945-1946) și reacția occidentală. Cronica unui eșec recunoscut* (pp. 354-369); Cosmin Popa, *Politica externă sovietică în primul deceniu postbelic sau în prizonieratul contradicțiilor* (pp. 370-384); Gabriel Stelian Manea, „*Opt furci, patru lopeți și trei târnăcoape*”. *Organizarea muncii deținuților politici la Canalul Dunăre-Marea Neagră (1949-1953)* (pp. 385-398); Nicolae Enciu, *Nistrul, ca frontieră naturală între spațiul sud-est european și spațiul „slav”. Aspecte geopolitice ale conflictului transnistrean* (pp. 399-413); Carmen Irène Atanasiu, *Regiunea extinsă a Mării Negre. Probleme de securitate regională* (pp. 414-426); Cristian

Andrei Leonte, *Ce a mai rămas după un secol de conviețuire: urmele germanilor în Dobrogea* (pp. 427-446).⁸

Studiile sunt, aproape toate, în directă legătură cu subiectul enunțat în titlu; bogat documentate, ele reprezintă, fiecare în parte, contribuții originale în cercetările respective, iar volumul, în ansamblul său, se constituie într-o originală și relevantă contribuție a istoriografiei noastre la problematica, tot mai aprofundată în ultimii ani, a Mării.

Florian Bichir, *Pamfil Șeicaru. Un condei de geniu, strivit între două date: 23 august 1944-23 august 1976*. Cuvânt-înainte [Ceașescu îl aduce pe Pamfil Șeicaru la București!]: Ion Cristoiu. Prefață [O manieră demnă de un detectiv de profesie]: Marian Moșneagu (București: Editura Militară, 2014), 176 pp. ISBN 978-973-32-0970-6

Între avantajele de netăgăduit ale schimbărilor politice operate în decembrie 1989 – sub impactul exigențelor mondializării și a hotărârilor capilor celor două sisteme social-politice – se află, fără nici o îndoială, deplina libertate la accesul documentelor de arhivă și, pe baza acestora, a cercetării și des/scrierii a diferite fapte și despre diferiți oameni – lucruri inaccesibile până atunci.

Unul dintre aceste persoane – o veritabilă personalitate a României secolului XX, socotit de un ziarist din zilele noastre cu cea mai mare autoritate profesională și onestitate, a fi „Cel mai mare gazetar dintre cele două războaie mondiale” (p. 7) (apreciere ce comportă, totuși, discuțiuni, ca orice hiperbolizare în câmpul faptelor umane și, mai ales, a ierarhizării acțiunii oamenilor) – este gazetarul și patriotul Pamfil Șeicaru, „actorul” volumului de față.

Lucrarea se deschide printr-un *Cuvânt-înainte*, respectiv articolul *Ceașescu îl aduce pe Pamfil Șeicaru la București!*, semnat de Ion Cristoiu, în „Adevărul”, 24 iunie 2012 (pp. 7-9). Urmează o *Prefață* semnată de comandor dr. Marian Moșneagu, șeful Serviciului Istoric al Armatei (pp. 11-14), în care, printre altele, se arată că autorul, „un detectiv de profesie” (p. 14), a „sesizat o realitate care poate fi punct de plecare pentru o radiografiere obiectivă a relației lui Nicolae Ceașescu cu marii români din exil” (p. 9), conchizându-se: „Iată suficiente argumente – dacă mai era nevoie – pentru ca Editura Militară să pună în circuit lucrarea dr. Florian Bichir, un rafinat, elevat, dar și pasionat exeget al vieții sociale, culturale, politice și militare contemporane, capabil să-l reevalueze pe «gangsterul de presă» Pamfil Șeicaru la justa sa valoare profesională, morală și spirituală” (p. 14).

Demersul creativ (bazat pe documente arhivistice inedite) propriu-zis al autorului – cunoscut și incisiv, la rândul-i, gazetar și publicist din zilele noastre – debutează printr-un *Argument* subintitulat *Cel mai mare gazetar al României Mari* (pp. 15-18): „Pamfil Șeicaru este considerat, spunem noi, pe bună dreptate, cel mai mare jurnalist român. Unii îl consideră drept creatorul presei moderne românești.

Până să apuce drumul exilului, Șeicaru era perceput de mulți colegi de breaslă drept «figura numărul unu a presei bucureștene». Unii autori, după cum notează profesorul Fănel Teodorașcu, îl numesc pe Șeicaru «cel mai mare gazetar al României Mari», pentru că el a fost «fondatorul presei moderne sub aspectele stilistici și tehnologicului». Iar un alt exeget, Mircea Coloșenco, merge chiar mai departe și îl așează pe Pamfil Șeicaru alături de pionierii presei din țara noastră: Ion Heliade-Rădulescu, Gheorghe Asachi și Gheorghe Bariț” (p. 15).

În conceperea și structurarea volumului – cu titluri inspirate, și nu se putea altminteri, din câmpul gazetăresc –, autorul-gazetar devoalează, într-un crescendo al excursului narativ, „fotografii” din viața exilatului Pamfil Șeicaru în principal pe canavaua „recuperării” sale de către autoritățile Statului Român postbelic. După o necesară creionare biografică (*În loc de biografie. Fișe necesare*: pp. 19-40), autorul dă drumul „povestirii” – *O problemă de interpretare: „șantajul și etajul”* (pp. 41-46); „Detențiune pe viață și degradațiune civică pe timp de 10 ani” (pp. 47-52); *Direcția Generală de Informații Externe (DGIE) preia controlul* (pp. 53-63); „*Scrie neobosit, ziua și noaptea*”. *Un portret psihologic și câteva impresii despre Vulpea roșcată* (pp. 65-73); „*Am considerat ca fiind posibilă o apropiere de Șeicaru Pamfil*” (pp. 75-81: respectiv, despre „măsuri premergătoare în vederea contactării lui Pamfil Șeicaru în 1963); „*Steagul țării*” și *intervenția maiorului Caraman* (pp. 83-91), „În buna sa tradiție, Securitatea promitea mult, dar nu se ținea de cuvânt” (p. 83-91); *Nicolae Ceaușescu aprobă deconturile lui Șeicaru* (pp. 93-97: în iulie 1966, 3.000 dolari. „Munca operativă a ofițerilor DIE era urmărită cu sufletul la gură chiar de Nicolae Ceaușescu. Într-o scrisoare adresată fiicei sale, aflată la Paris, în 1966: „Toți de aici – în afară de legionari – ne simțim mândri că la conducerea țării sunt buni români, care apără, în pofida riscurilor personale, biata noastră țară. Niciodată nu s-a scris atât și cu așa admirație despre România. Ce diferență de epocă, când propaganda în străinătate era făcută cu banii țării pentru anumiți oameni politici, nu pentru țară”); *Grațiat* [la 12 decembrie 1966] *de Chivu Stoica la ordinul lui Ceaușescu* (pp. 99-108: în *Expunerea de motive*, „În prezent, Pamfil Șeicaru, ca emigrant, are o atitudine corespunzătoare și desfășoară în străinătate, prin scris, o activitate utilă țării noastre”); *La București, toată lumea știa de grațiere...* (pp. 109-115); Securitatea făcea recenzii... (pp. 117-131: Într-un *Raport* din 19 noiembrie 1967 se arată că „Până în prezent, «Vlad» ne-a predat un manuscris de 322 de pagini dactilografiate, urmând ca, în scurt timp, să ne trimită pe restul. El a acceptat ca, după terminare, manuscrisul să fie supus analizei unor oameni de specialitate din țară, să i se aducă corecturile necesare în raport de interesele României, după care să-i fie restituit pentru tipărire și difuzare”; de asemenea, gazeta „Creierul românesc care se află sub controlul nostru [Paris, 1967]”; sau: „Recent, am primit informații de la rezidența Paris, din care rezultă că prof. Ceterchi Ioan, de la Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă CC al PCR, aflat la specializare în Franța, împreună cu tovarășul Titus Georgescu, redactor-șef al «Analelor de istorie» ale PCR, intenționează ca, prin conducerea Ambasadei, să intre în legătură cu «Vlad», folosindu-se de fiica acestuia din Paris,

pentru a discuta problema editării și publicării cărții 50 de ani de la intrarea în război a României împotriva monarhiei habsburgice. Considerăm că, datorită situației specifice în care se află «Vlad» (refugiat politic condamnat în țară pentru crimă de război), munca cu el și acțiunile întreprinse trebuie să se desfășoare în continuare în mod conspirat, deoarece oficializarea lor sau depistarea de către unele organe contrainformative ar putea atrage după sine, pentru statul nostru, unele complicații de ordin politic”); *Marele ziarist și evenimentele din 1968* (pp. 133-152); *Șeicaru la parada de 23 August 1976!* (pp. 153-158); *Colaboraționism sau avantaje reciproce?* (pp. 159-164); *Concluzie. Interesul național sau întoarcerea la izvoare?* (pp. 165-166: „putem să ne întrebăm cititorii dacă Pamfil Șeicaru, în relația sa cu structurile de informații ale statului român, nu s-a încadrat în ceea ce numim îndeobște interesul național. Credem că antisovietismul său, cât și mișcarea de independență față de Kremlin a Bucureștiului au fost hotărâtoare în decizia sa. La acestea se adaugă, ce-i drept, și repulsia față de exilații români. Frica de ruși, de parcă urma butada lui Take Ionescu – «Rusia ne este un dușman natural» –, l-a aruncat fără îndoială în brațele puterii de la București. Însă așa cum am arătat în paginile anterioare, Pamfil Șeicaru a rămas toată viața un anticomunist, chiar dacă nu a ezitat să-i laude pe unii lideri comuniști. În plus, colaborarea sa – fără a forța nota sau a-l disculpa total pe Pamfil Șeicaru – aduce cu relația dintre scriitor și editorul său. Îți ofer volumul X, cât dai, asta da, se poate tăia, asta nu...”); *Bibliografie* (pp. 167-175).

Volumul de față completează în mod fericit, la un nivel de documentare științifică și analiză proprie istoricului prob, seria de lucrări dedicate acestei personalități complexe a României secolului XX, printre cei mai de seamă gazetari și polemisti ai neamului nostru, un autentic patriot.

Florin Iordăchiță, *Alegerile parlamentare în timpul domniei lui Carol I (1866-1914)* [Cuvânt înainte: prof. univ. dr. Nicolae Isar] (Alexandria: Editura Tipoalex. Colecția *Drum* – serie nouă 11, 2015), 290 pp. ISBN 976-606-621-067-6

Viața politică postdecembristă – din cuprinsul României republicane pluripartidiste – își are începuturile parlamentare, pe fond, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea; actorii parlamentari de azi re-joacă roluri într-o nouă piesă, al cărui un prim act s-a derulat în perioada 1866-1914, în vremea domniei lui Carol I. A fost o perioadă de multiplu progres în țara noastră – ca, de altfel, în întreaga regiune sud-est europeană –, viața politică conturându-se, treptat, ca un element definitoriu al modernității. În cartea de față – în fapt, Teză de Doctorat (susținută în 2005 la Facultatea de Istorie a Universității din București) –, profesorul teleormănean Florin Iordăchiță purcede la o analiză documentară unei componente a vieții politice – anume, alegerile parlamentare.

Așa cum arată coordonatorul tezei, profesorul Nicolae Isar, în *Cuvânt înainte* (pp. 5-8), „Referindu-se la imperfecțiunile regimului politic pluripartidic, autorul trimite la reacțiile pe care acestea le generează în opinia publică: pe de o parte, apariția tendinței de contestare a necesității existenței partidelor politice, pe de alta apatia și indiferența electoratului. Merită semnalat aici și observația autorului trimitând la lucrări mai vechi sau mai noi, despre involuția elitelor politice românești, în succesiunea câtorva generații, pornind de la generația de aur de la 1848 luată ca etalon: apoi generația de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, cu o treaptă inferioară valoric; apoi generația de după al Doilea Război Mondial, la rândul ei mai slabă decât precedenta, și în sfârșit, adaugă autorul, «din păcate anul 1989 nu a fost mult așteptatul punct de inflexiune al acestei curbe secular descendente.» Și la acest punct al analizei putem să fim sau nu de acord cu autorul, dar nu-i putem contesta opțiunea pentru investigații originale, cu o largă respirație critică” (p. 7).

Încă din *Introducere* (pp. 9-14), autorul relevă – punându-l în gardă pe cititor – că „Alegerile dintre 1866 și 1914 au fost de cele mai multe ori o formă fără fond, o imitație a unui mecanism occidental care legitima o grupare politică ce deținea puterea. Rolul acestor alegeri – așa cum o presupunea modelul în sine – era ca poporul (*Sic!*) cu drept de vot să se pronunțe asupra cărei organizații politice să îi revină sarcina guvernării. Această decizie era luată însă de cele mai multe ori de Carol I, care hotăra de unul singur când trebuia un partid să se retragă și când trebuia celălalt să îi urmeze la putere”; de asemenea: „Considerăm că implicarea activă a regelui în alternanța grupărilor și partidelor la putere a avut un efect pozitiv și stabilizator pentru societatea românească, lipsită de maturitatea necesară pentru a asigura o transmitere civilizată a puterii de la o organizație (*recte*: partid – n.n.) la alta. Fără această implicare a suveranului s-ar fi produs agitații mult mai grave între diversele grupări și partide, și așa aflate de multe ori pe punctul de a se dezlănțui în mod violent în apriga luptă pentru putere” (p. 11).

Lucrarea este structurată în șapte capitole (necompartimentate) – I. *Orizont electoral internațional* (pp. 15-39); II. *Originile regimului parlamentar de la 1866* (pp. 40-58); III. *Alegerile parlamentare dintre 1866 și 1914* (pp. 59-152); IV. *Masele și politica sau despre Colegiul „țărănesc”* (pp. 153-172); V. *Falsificarea alegerilor parlamentare – „necesitate națională”?* (pp. 173-200); VI. *Partidele, presa și propaganda electorală* (pp. 201-232); VII. *Românii și democrația – perspectiva finală* (pp. 233-252).

Cercetarea studiosului autor s-a bazat pe o foarte bogată documentare – arhivistică, dar, mai ales (pentru acest gen de cercetare tematică) a surselor de epocă (periodice, memorialistică, lucrări de statistică). Practic, autorului nu i-au scăpat surse relevante necercetate, dovedindu-se un autentic cercetător al trecutului nostru istoric, laborios și prob totodată. *Anexe* (pp. 256-268) și *Bibliografie* (pp. 269-287) completează arhitectura acestui valoros volum.

În *Concluzii* (pp. 253-255), autorul ține să arate – și pe bună dreptate – că „Această joacă de-a alegerilor a avut și un aspect pozitiv: i-a obișnuit pe români cu ideile de democrație, alegeri, vot, drepturi politice, partide etc. *Democrația a fost*

instalată un pic prea devreme (subl.n.), când marea masă a poporului era mult prea săracă, incultă și nepregătită pentru a participa la acest proces atât de important, iar elita prea lipsită de spirit civic. Din păcate, deși au trecut multe decenii de atunci, democrația a rămas până în prezent în România în același stadiu: al eternei copilării...” (p. 255).

Lucrarea de față se constituie, fără tăgadă, în o contribuție de cea mai mare însemnătate la cunoașterea vieții noastre politice din trecut; este o carte ce s-ar cuveni a fi pe larg cunoscută nu doar de către confracții în slujirea lui Clio; se cuvine a fi răspândită printre membrii celor două camere ale Parlamentului, înmânată altor politicieni – mai ales tineri. Cu speranța că, citind-o, ar fi evitate multe dintre neajunsurile vieții parlamentare de astăzi. Spre a nu se repeta greșelile trecutului...

Jipa Rotaru, Horia Dumitrescu, *Comisia Centrală de la Focșani. 10 mai 1859-12 februarie 1862* [Cuvânt înainte /de/ Prof. Dumitru Huțanu, pp. 7-8] (Academia Oamenilor de Știință din România – Secția Științe Istorice și Arheologice. Muzeul Vrancei) (Focșani: Editura Pallas, 2015), 512 pp.; il. ISBN 978-973-7815-59-0

În evoluția modernă a românilor, nașterea statului modern România – prin emblematicul actul de la 24 Ianuarie 1859, al „Micii Uniri” – constituie, fără îndoială, reperul fundamental asupra căruia s-ar părea că istoricii nu mai au ce spune, din perspectiva evaluărilor documentare. Că s-a cercetat și s-a scris suficient. Lucrurile nu stau, firește, așa – întotdeauna abordările proaspete sunt mai mult decât binevenite, iar „redescoperirea” și punerea în valoare a unor surse documentare fundamentale se înscriu în efectuarea de noi pași în progresul științei istorice.

Este ceea ce în vremea din urmă s-au ostenit a face autorii impozantului tom de față, împărțit în două părți și, respectiv trei capitole – I: *Unirea Principatelor Moldova și Muntenia, deziderat milenar al tuturor românilor* (pp. 9-39); II: „*Unirea ce Mică*” *De la idee la fapt împlinit* (pp. 39-121); III: *Al doilea pilon al Unirii Principatelor Române: Comisia Centrală de la Focșani (10 mai 1859-12 februarie 1862)* (pp. 122-379); de asemenea – *Încheiere* (pp. 380-381) și *Anexe* (pp. 383-512).

În *Cuvânt înainte* (pp. 7-8), profesorul-muzeograf Dumitru Huțanu, reliefând „locul și rolul Comisiei Centrale de la Focșani în cadrul formării, consolidării și evoluției statului român modern”, subliniază că activitatea acesteia se constituie în „ imaginea vlăstarului societății românești pășită pe un drum încă nebătătorit, al progresului și democrației, al idealurilor izvodite de secole, cu conștiința apartenenței europene și integrării”. Sunt, în adevăr, obiective ce au stat în fața Comisiei Centrale (considerată de către cei doi autori drept „al doilea pilon al Unirii Principatelor”), instituție ce „s-a achitat de misiunile sale”, autorii concluzionând: „Ca principală instituție legislativă, atribut statornicit de către

puterile europene protectoare și Puterea suverană (Poarta otomană) prin Convenția de la Paris din august 1858, pătrunși de semnificația rolului lor, comisarii s-au străduit și în cea mai mare parte au reușit să elaboreze, aproape în toate domeniile acele legi absolut necesare și utile funcționării unitare a Principatelor Unite. Și chiar dacă unele dintre legile votate de Comisia Centrală de la Focșani, n-au fost niciodată aplicate în practică, ele au totuși meritul de a fi deschis acele orizonturi pe baza cărora după Unirea deplină din ianuarie 1862 și apoi, mai ales, după lovitura de stat înfăptuită de Alexandru Ioan Cuza împreună cu cel mai apropiat sfetnic al său, Mihail Kogălniceanu, în 1864. Legile adoptate de Comisia Centrală au fost elaborate – *subliniază cu îndreptățire cei doi cunoscuți istorici români de azi* – în spiritul vremii, al împrejurărilor concret istorice ale vieții politice românești din primele luni după actul UNIRII Principatelor Române, care cereau o rapidă evoluție a societății noastre pe calea civilizației europene, aveau mai mult decât oricând nevoie de principii moderne și legi adecvate unei rapide și cât mai grabnice evoluții spre modernitate, spre înnoire în toate domeniile. Se impunea o liberalizare a societății românești închistată de veacuri în resturile rânduieilor feudale” (p. 380).

Meritul deosebit al autorilor este osârdia cu care pun în valoare științifică documente arhivistice fundamentale de la începuturile modernității instituțiilor Statului Modern Român (respectiv, prin apelul la *Fondul Comisiei Centrale de la Focșani*, de la Arhivele Naționale), comentate, dar și *in extenso*, la *Anexe*. Substanța volumului, bogat ilustrat, o constituie menționatul cap. III, analizat în profunzime, atât din perspectivă istorică dar și în coordonatele juridice ale documentelor instituționale respective.

Nu este de prisos, cred, o reluare a acestui capitol pentru o variantă, mai concisă, în limba engleză – cu folos pentru specialiștii, istorici și juriști, din mediile științifice din străinătate; după cum, primele două capitole pot fi publicate (și) separat, într-un volum de sine stătător – cu largă audiență mai ales pentru însușirea cunoștințelor despre istoria națională din partea tinerelor generații.

Studii și Cercetări Istorice Bănățene ([Timișoara], nr. 1/2015; nr. 2/2016), 438 pp.; il., tabele + 376 pp., il., tabele, facs. ISSN 2457-3167. ISSN-L 2457-3167

La Timișoara (desemnată în septembrie 2016 capitală a Culturii Europene pentru anul 2021, alături de Novi Sad și Eleusis) scrisul istoric se află într-o amplă dezvoltare, apărând numeroase volume ce tratează istoria națională – unele, explicit în context european – și, cu precădere, istoria Banatului (numai la Editura Eurostampa, în *Colecția „Patrimonium”*, au apărut începând din anul 200 până astăzi, 2016, aproape 60 de titluri de lucrări cu caracter istoric!). Profesorul universitar Radu Păiușan (volumul său, *Activitatea Uniunii Patrioților (1944-1945) și a Partidului Național-Popular (1946-1949) în Sud-Vestul României*, a primit în 2015

Premiul «A.D. Xenopol» al Academiei Române) este cel care, cu precădere, a stimulat, din anii '90, această efervescență editorială, el stând și la baza creării, în 1990, a Asociației Istoricilor Bănățeni, respectiv a publicației acesteia – revista „Clio”. Iar colegul său din același Oraș al Florilor de pe malul Begăi, profesorul Mihai Pârvulescu – doctor în Istorie, autorul volumului *Școală și societate în Banat secolul al XIX-lea. Contribuția școlii românești la formarea elitelor românești* (Timișoara: Brumar, 2016; 202 pp.) – ostenește și dânsul de peste patru decenii în slujba lui Clio, cu rezultate nu mai puțin remarcabile; dânsul nu este doar un foarte apreciat dascăl de Istorie și un longeviv manager școlar (este din 1994 directorul Școlii Gimnaziale nr. 16 „Take Ionescu” din Timișoara” – aici, dascălii și elevii nu s-au dezis de uniforma școlară!), ci și un constant susținător al cercetării științifice din partea colegilor săi preuniversitari, concretizate în simpozioane, lucrările respective fiind materializate în volume de sine stătătoare – cum este anuarul „Școală și societate în Banat” (în 2016, ajuns la vol. XIII), periodic al Filialei Timiș a Societății de Științe Istorice din România (al cărui președinte este).

Acești doi vrednici istorici bănățeni sunt și la originea unui nou periodic timișan (un Proiect cofinanțat de Consiliul Județean Timiș) – *Studii și Cercetări Istorice Bănățene* (apărut în 2015, respectiv 2016), foarte bogat și diversificat tematic (director onorific: prof. univ. dr. Radu Păiușan, redactor-șef: prof. dr. Mihai Pârvulescu)

Conținutul numărului pe 2015 este următorul – Dr. Ludwig Anton Holczinger, *Etape în devenirea istorică a germanilor din Banat* (pp. 5-15); Dr. Ioan Hațegan, *Mathias Bell. Comitatul Timișului* (pp. 16-46); Dr. Tiberiu Ciobanu, *Vașnicul apărător al creștinătății, genialul și aprigul conducător de oști român bănățean – Pavel Chinezu* (pp. 47-77); Drd. Alexandru Kósa, *Filippo Scolari – un comite bănățean în lupta antiotomană* (pp. 78-85); Ioan Emanuel Povian, *Domenico Scandella (1532-1601)* (pp. 86-95); Dr. Mihai Pârvulescu, Alina Jucuți, *Evoluția intelectualității românești în Banat în secolul al XIX-lea* (pp. 96-120); Dr. Adina Muntean, *Aspecte ale îmbunătățirii raporturilor agrare în societatea bănățeană de la sfârșitul secolului al XIX-lea și debutul secolului XX* (pp. 121-129); Dr. Ofelia-Liana Mitrache, *Revișorul școlar și alte autorități în Mehedinți între anii 1864-1918* (pp. 130-149); Dr. Angela Dumitrescu, *Structura profesională și etnică a populației bănățene în secolul XX. Consecințe în evoluția învățământului* (pp. 150-165); Dr. Florin Zamfir, *Evoluția manualelor din școlile românești bănățene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea* (pp. 166-172); Mihaela Zamfir, *Evoluția învățământului în comuna Variaș, în perioada 1919-1944* (pp. 173-176); Drd. Maria Alexandra Pantea, *Problema manualelor școlare, preocupare a intelectualilor bănățeni la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX* (pp. 177-189); Dr. Alina Cristian Scridon, *Protopopiatul Ortodox din Timișoara. Implicarea bisericii în viața socială. 1867-1918* (pp. 189-194); Drd. Maria Alexandra Pantea, *Măsurile luate de Episcopia Aradului pentru susținerea și dezvoltarea învățământului confesional. 1867-1914* (pp. 195-217); Gabriela Adina Marco, *Episcopul Ioan (Ignatie) Papp și lupta sa pentru apărarea românismului din Eparhia Aradului* (pp. 218-224); Dr. Ciprian Glăvan, *Biserica la șvabii bănățeni până la instaurarea regimului dualist* (pp. 225-

230); Masterand Silviu Mureșan, *Tulburările social-confesionale în cadrul Episcopiei Caransebeș-Vârșeț. Raporturile dintre români și sârbi în sec. XVIII* (pp. 231-244); Dr. Eusebiu Narai, *Aspecte ale evoluției agriculturii în județul Severin (1944-1948)* (I) (pp. 245-271); Dr. Radu Păiușan, *Activitatea Partidului Național-Popular în Banat la sfârșitul anului 1947* (pp. 272-298); Marcin Martynowski, *Revoluția din 1989 la Timișoara și urmările ei. În câteva fotografii din Agenția Centrală de Fotografie din Polonia* (pp. 299-304); Dr. Dumitru Tomoni, *Sorin Leia (1967-1989). Povestea unui erou ucis pe treptele Catedralei* (pp. 305-323); Dr. Adrian Deheleanu, Adriana Deheleanu, Traian Vuia. *Viața și opera* (pp. 324-338); Dr. Vasile Dudaș, *Die einföhrung der Rumänischen verwaltung im Östlichen teil des Banats (Kreise Caraș-Severin und Timiș-Torontal* (pp. 339-353); Paul Krizner, *Importanța Liturghierului Românesc și inovațiile eterodoxe asupra Sfintei Liturghii pe teritoriul țării noastre între secolele XVIII-XXI. Studiu istorico-liturgic* (pp. 354-377); Paul Krizner, *Contribuții la istoriografia Moliftelnicului Ortodox* (pp. 378-406); Gabriela Adina Marco, *Pictura bisericii ortodoxe din Nădlac, prima lucrare a pictorului Ioan Zaicu* (pp. 407-422); Dr. Mircea Măran, *Începuturile mișcării culturale la Satu Nou (Banatsko Novo Selo) 1871-1914* (pp. 423-431), Dr. Mircea Măran, Aleksandra Durić-Milovanović, *Minoritățile duble din Serbia* (pp. 432-434)

Iar cel al volumului pe 2016 – Dr. Tiberiu Ciobanu, *Istoria medievală a Banatului reflectată în opera lui Nicolae Stoica de Hațeg* (pp. 5-26); Prof. dr. Miodrag Ciurușchin, *Evoluția demografică a populației județului Timiș în perioada postbelică, 1945-1989* (pp. 27-39); Dr. Adrian Deheleanu, *Revista timișoreană de cultură „Orizont” în anul 1965. O istorie* (pp. 40-67); Prof. dr. Angela Dumitrescu, *Contribuția bisericii și a școlii confesionale din Banat la îmbunătățirea stării sanitare a locuitorilor la începutul secolului XX* (pp. 68-77); Prof. dr. Gabriela Hajdu, *Implicarea bisericii romano-catolice în susținerea școlilor confesionale din comitatul Caraș-Severin* (pp. 78-85); Prof. drd. Paul Krizner, *Literatura istoriografică a Liturghierului ortodox. Studiu istoric* (pp. 86-93); Dr. Ștefan Lifa, *Ideii privind răspândirea creștinismului în alte regiuni europene* (pp. 94-103); Prof. Daniela Lobază, *Contribuții la monografia Școlii Gimnaziale nr. 24 Timișoara* (pp. 104-116); Dr. Mircea Măran, *Un combatant anticomunist originar din Banatul sârbesc – Iosif Mandriș* (pp. 117-124); Drd. Gabriela Adina Marco, *Istorie, tradiție și cântare bisericească ortodoxă pe meleaguri nădlăcane. Corul bisericii ortodoxe române (1882-prezent)* (pp. 125-138); Prof. drd. Marcin Martynowski, *Contribuția la cercetarea cu privire la istoria aromânilor* (pp. 138-143); Prof. dr. Ofelia Mitache, *Pagini din istoria învățământului în județul Mehedinți între anii 1864-1918* (pp. 144-177); Prof. dr. Adina Muntean, *Legislația agrară din Banat în anii Dualismului Austro-Ungar 1867-1918* (pp. 178-214); Dr. Eusebiu Narai, *Aspecte ale evoluției agriculturii în județul Severin (1944-1948)* (II) (pp. 215-250); Dr. Maria Alexandra Pantea, *Măsuri luate de Episcopia Aradului pentru o mai bună formare și educare a învățătorilor în secolul al XIX-lea* (pp. 251-261); Prof. dr. Mihai Pârvulescu, prof. Alina Jucuți, *Contribuția Liceului Piarist la formarea intelectualității din zona Banatului* (pp. 262-285); Dr. Radu Păiușan, *Activitatea Partidului Național-Popular în Banat în ultimele luni ale anului 1947* (pp. 286-309); Prof. Clarisa Rădulescu, *Considerații cu privire la evoluția sistemului bancar din*

Banat după Marea Unire (pp. 310-317); Ibolya Şipoş, *Contribuţii la formarea Bisericii Ortodoxe din Banat până la începutul secolului al XIX-lea. Formarea Protopopiatului Lugoj* (pp. 318-338); Lect. univ. dr. Mihaela Vlăsceanu, *Reperele ideologice, formale și stilistice ale arhitecturii și sculpturii din Banat în secolul al XIX-lea* (pp. 339-357); Dr. Florin Zamfir, *Emeric Andreescu (1844-1923)* (pp. 358-372).

După cum se poate vedea, autorii – cvasitotalitatea, profesori cu proiecte de cercetare la un nivel științific superior – dezvoltă, într-un variat număr de pagini (unele teme, vădit „extrase” din lucrări mai ample), diverse teme din istoria socială, culturală, politică, economică, ecleziastică a Banatului; sunt lucrări serioase (în conținutul titlurilor, o delimitare temporală nu ar fi de prisos; de asemenea, o mai atentă corectură și, mai ales, o uniformizare a aparatului critic), întemeiate pe documente arhivistice, pe alte mărturii de epocă (din presa vremii, memorialistică), care, supuse unor riguroase analize istorice, contribuie la cunoașterea trecutului acestei zone vestice a spațiului românesc.

Cele două volume – popularizate corespunzător, mai ales prin includerea lor în colecțiile bibliotecilor județene, ale bibliotecilor universitare și ale principalelor licee din Țară – mărturisesc nu doar dragostea pentru istorie și pasiunea pentru cercetare a autorilor (cam aceiași, după cum se observă), dar ele se constituie, totodată, în produse demne de semnalat ale Istoriografiei noastre de azi.

Vasile Câdea, Mircea Degeratu, Doru Sabin Delion, *Album aniversar 1935-2015. Academia de Științe din România. Asociația Oamenilor de Știință din România. Academia Oamenilor de Știință din România. Anniversary Album 1935-2015. Romanian Academy of Sciences. Association of Romanian Scientists. Academy of Romanian Scientists* (București: RAO Distribuție, Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, 2016), 448 pp.; il., facs., tab. ISBN 978-606-8516-10-3

Volumul apărut în 2016 – într-o prezentare grafică somptuoasă, așa cum se cuvine la aniversări mai rotunde – atestă evoluția unei instituțiuni academice octogenare, cu rosturi bine definite și împliniri tot mai valoroase în peisajul cultural științific național. Este o sinteză binevenită, cititorului român și străin (*Albumul* este redactat bilingv) fiindu-i prezentate repere esențiale ale istoriei acesteia, cu focalizarea pe enumerarea și activitatea membrilor săi.

Astfel, după o *Scurtă prezentare* a instituției, urmează cea a președinților – *Constantin Angelescu* (1936-1947), *Dimitrie D. Pompeiu* (1947-1948), *Traian Săvulescu* (1956-1963), *Athanasie Joja* (1963-1972), *Nicolae Teodorescu* (1972-1994), *Vasile Câdea* (1994-2016 [din mai a.c.: președinte de onoare; noul președinte: *Adrian Alexandru Badea*]), respectiv a „Savanților români și străini laureați ai Premiului Nobel, membri ai Academiei de Științe din România (actualmente Academia Oamenilor de Știință din România)” (pp. 11-17): Friedrich Bergius (chimist

german: 1884-1949), Max Born (matematician și fizician german: 1882-1970), [al șaptelea duce] Louis de Broglie (fizician francez: 1892-1987), Hans Fischer (chimist german: 1881-1945), Werner Heisenberg (1901-1976: fizician german), Paul Karrer (1889-1971: chimist elvețian), George Emil Palade (1912-2008, medic și om de știință american de origine română), Jean Baptiste Perrin (1870-1942: fizician francez), Paul Sabatier (1854-1941: chimist francez). Pe larg, apoi, sunt prezentate diferitele categorii de membri, români și străini deopotrivă (fondatori, de onoare, corespondenți) ai Academiei de Științe din România (1935-1948) (pp. 19-172), în ordinea celor zece secții; a membrilor Asociației Oamenilor de Știință din România (1956-1996) „personalități ale științei românești”), respectiv a celor din conducerea acesteia; ultima parte a *Albumului*, reprezentând aproape jumătate din economia sa (pp. 199-413), se referă la membrii Academiei Oamenilor de Știință din România (1996 – prezent), respectiv a celor XIII secții.

Exprimarea convingerii autorilor că „Prin publicarea acestui *Album aniversar* nutrim speranța că răspundem cu onestitate atât la contestările îndreptate împotriva Academiei noastre, cât și împotriva Academiei Române, cu care am colaborat permanent, recunoscând-o drept cel mai înalt for științifico-cultural al României” (p. 9) – este pe deplin îndreptățită, cititorului oferindu-i-se, prin tomul de față, un veritabil regal editorial și cultural-științific (iar difuzarea sa cât mai largă în străinătate îi potențează cu atât mai mult însemnătatea).

Un astfel de op ar trebui să stea pe masa de lucru a intelectualilor probi și onești, și nu mai puțin a decidenților politici și a jurnaliștilor-formatori de opinie – spre o conștientizare mai potențată a dimensiunilor cercetării academice instituționale din țara noastră.

Ionuț Cojocaru, *România și Turcia actori importanți în sistemul de relații internaționale 1918-1940* [Cuvânt înainte: Prof. univ. dr. Mihai Retegan] (Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2016), 230 pp.; il. ISBN 978-606-537-211-5

Lucrarea cercetătorului Ionuț Cojocaru – autor care s-a impus în ultimii ani ca specialist în istoria contemporană a Turciei, numărându-se, totodată, printre cei mai autorizați comentatori a evoluției de azi a marelui stat euroasiatic – este o reușită Teză de Doctorat susținută la Universitatea din București, sub îndrumarea profesorului Mihai Retegan. Ea este concepută potrivit uzului științific și standardelor – *Introducere* (pp. 9-18), patru capitole (pp. 19-219), *Indice* (pp. 220-223) și *Bibliografie* (pp. 224-230) (nu conține segmentul *Încheiere*).

Cele patru capitole sunt subîmpărțite tematic – I. *România și Turcia: transformări politico-teritoriale după Primul Război Mondial* (pp. 19-87), cu subcapitolele: *De la Imperiu la Republică. Frământări interne și externe. Rolul Marilor Puteri (1918-1923)*, *Lupta diplomatică și tratativele duplicitare. Recunoașterea mișcării kemaliste, Desființarea Sultanatului. Momentul Lausanne – Punct de plecare al statului turc,*

România și Convenția Strâmtoarelor, Momentul 29 octombrie 1923; II. România și Turcia – actori importanți în confirmarea unei înțelegeri zonale (pp. 89-138), cu subcapitole: *Strâmtoarele, dispută între Turcia și Marile Puteri, perspective ale politicii externe turce în documente, Schimbarea alfabetului, Activitatea diplomatică a Turciei, Conferințele balcanice (1930-1933) – momente semnificative în istoria statelor din această arie geografică; III. Salvarea păcii – obiectiv general în strategiile de politică externă ale României și Turciei (1934-1938)* (pp. 139-178), cu subcapitole referitoare la: *Înțelegerea Balcanică, Rolul și locul Înțelegerii Balcanice în spațiul european. Negocieri. Aderarea Turciei. Colaborarea turco-română, Adoptarea de măsuri europene implementate pe modelul turcesc, Momentul de criză în relațiile turco-române. Nota turcă, Conferința de la Montreux. Colaborarea turco-sovietică, Anul 1938 pentru Turcia și România. Decesul liderului turc și impactul asupra zonei balcanice, Politica externă a Turciei cu privire la naționalitatea evreiască; IV. Începutul războiului mondial. Poziția României și Turciei cu privire la modificările teritoriale din Europa Estică (1939-1940)* (pp. 179-219), cu subcapitole referitoare la *tensiuni diplomatice, eforturile româno-turce și inițiative comune, Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințe asupra zonei locale, poziția României și Turciei după izbucnirea războiului.*

După cum se poate observa, autorul a procedat la o riguroasă și aplicată cercetare și analiză a problematicii abordate, atât pe baza bibliografiei existente (cu lucrări și în limba turcă; lipsesc, însă, lucrări originale ale autorilor români – precum Petre Ghiață, dar nu numai; sau nu s-a făcut apel și la numeroasele studii și articole din presa bucureșteană și revistele de specialitate relativ la relațiile româno-turce, respectiv la Atatürk), cât și, mai ales, a explorării documentelor arhivistice de la București și Ankara – așa cum arată și profesorul Mihai Retegan: „Grație accesului la istoriografia și sursele documentare turcești, autorul a putut să ofere noi informații referitoare la Antanta Balcanică și poziția Turciei față de evoluția situației României la sfârșitul perioadei interbelice și în primul an de război. Se analizează cu ajutorul aceluiași documente limitările politicii externe desfășurate de Turcia și România, încercând să găsească și explicații la anumite poziții: ca de pildă, izolarea României și Turciei față de Uniunea Sovietică” (p. 8). Având la îndemână un bogat și inedit material arhivistic, meritul autorului este de a-l fi introdus în circuitul științific, pe baza unei analize riguroase, problematicile respective fiind încadrate, totodată, contextului istoric: „Există și diferențe majore care despărteau România de Turcia din punctul de vedere al situației geostrategice. În fond este vorba despre un stat european, cu interese europene și despre un stat asiatic, cu interese în bazinul est mediteranean și în Orientul Mijlociu. Interesele acestora nu au cum să se acomodeze! Și această situație nu este proprie momentului 1939, ci apare imediat după 1918. Ar mai trebui apoi de găsit – *relevă, îndreptățit, profesorul Retegan* – și locul pe care decizia lui Nicolae Titulescu din martie 1936 l-a ocupat în «intrarea în amorțeală» a Antantei Balcanice și a Micii Antante, atunci înregistrându-se un decalaj major între opțiunile României, de o parte, și ale aliaților săi” (p. 8). Deși nu conține partea concludivă, autorul realizează la finele fiecărui capitol considerații de sinteză, așa cum face și la finalul amplei *Introduceri* (o sinteză a istoriei Imperiului Otoman din ultimele trei-patru

secole, „pregătindu-l” pe cititorul mai puțin avizat): „În privința problemelor din Imperiul Otoman lucrurile intraseră pe un drum fără întoarcere. Flacăra revoluționară odată aprinsă cu greu putea fi stinsă. Problema era pentru cei care se pronunțau pentru o Turcie modernă, o Turcie în care o constituție să stabilească principiile democratice și raporturile dintre instituții. În plan extern declinul otomanilor continua. Austro-Ungaria a anexat Bosnia și Herzegovina după întâlnirea de la Reval, 9 și 10 iunie 1908, întâlnire la care șefii de stat ai Imperiului Țarist și Marii Britanii au pecetluit ulterior înțelegerea anglo-rusă. Temerile Vienei erau justificate, deoarece și o Turcie întărită poate să-și valorifice pretențiile asupra provinciilor pe care le controlase de secole. Prin această decizie echilibrul de forțe, menținut cu atâtea sacrificii a fost grav zdruncinat. Ocuparea Bosniei și Herzegovinei a indus și alte lovituri Imperiului Otoman. Prințul Ferdinand al Bulgariei, vasal Sultanului, a găsit momentul oportun și și-a transformat țara în regat independent. Mai mult, Grecia a luat în stăpânire Creta. Cum otomanii observau neputincioși aceste fapte, au găsit de cuviință să aibă o inițiativă nesemnificativă și anume boicotarea comerțului cu austriecii. Constantinopolul își punea speranțele în înțelegerea anglo-rusă, mai ales că Marea Britanie se pronunțase pentru îndreptarea «barbarilor» de pe Bosfor” (p. 18).

Lucrarea de față se adaugă, cu succes (dincolo de necesitatea ca, la o ediție ulterioară, să se revadă corectura – lipsa diacriticilor, între altele, este, totuși, de neacceptat la un asemenea nivel științific –, uniformizarea subsolului și a unor termeni istorici), literaturii române de specialitate în cercetarea și cunoașterea relațiilor a „doi actori importanți” în sistemul relațiilor internaționale (interbelice), iar actualitatea ei este de netăgăduit în lumea de azi – când relațiile dintre aceiași „actori” au căpătat valențe și dimensiuni specifice într-o epocă tot mai „mondializată”, în care unul dintre „actori” se impune, tot mai mult, ca printre principalii „jucători” în relațiile internaționale... Iată de ce, opul profesorului Ionuț Cojocaru ar trebui cunoscut de către politicienii și formatorii de opinie de azi – și nu numai concetățeni de ai noștri: o traducere a lui în limbile engleză și turcă s-ar constitui într-un bun câștigat în planul progresului științei istorice și a relațiilor culturale româno-turce.

Ioan-Aurel Pop, *Transilvania, starea noastră de veghe*. Cuvânt înainte de Mircea Muthu (Cluj-Napoca: Editura Școala Ardeleană (Colecția *Școala ardeleană de istorie*) [pe cop. I: *Serie de autor*], 2016), 298 pp. ISBN 978-606-8770-92-5

O tânără editură transilvăneană (este de sine stătătoare din 2014) inaugurează, în acest an, o promițătoare *Serie de autor*, respectiv dedicată istoricului și universitarului Ioan-Aurel Pop, membru al Academiei Române. Este vorba despre o suită de articole și eseuri, publicate în ultimii ani, adunate sugestiv – „acum când se apropie centenarul *celui mai important gest al națiunii române* (subl.n.)

din întreaga sa istorie” (p. 16) – sub titulatura emblematică de *Transilvania, starea noastră de veghe*. Așa cum arată prefațatorul, eseistul și istoricul literar Mircea Muthu în *Cuvânt înainte*, „Prezentând mărturiile scrise, unele notate stângaci pe margini de hrisoave, «ca să se știe», cum menționa un diac necunoscut din Ardeal, Ioan-Aurel Pop restituie la modul științific, dar și afectiv, o *forma mentis* autohtonă, continuând astfel linia de referință a istoricilor și universitarilor transilvăneni” (p. 9).

În adevăr, polivalentul istoric transilvănean – rector, totodată, al Universității „Babeș-Bolyai” – își seduce cititorii prin formulări memorabile, apelând, așa cum se relevă în paginile de față, la descrieri narative accesibile oricărui iubitor de Istorie, pe baza documentelor și a mărturiilor de epocă; în același timp, suntem în fața unor luări de atitudine explicite, ferme și constante *pro* Transilvania, în contextul mai general al evoluției sale istorice: „Este în această generoasă Transilvanie loc pentru sporirea varietății și a diversității, dar cu o condiție: garantarea perpetuării personalității regiunii, a zestrei sale istorice, a valorilor tradiționale care au consacrat-o și care i-au ceat specificul”; dânsul propune cititorilor ca „prin această carte, să ne gândim împreună la Transilvania, cu mintea și cu spiritul, sporind și preamărind «a lumii taină», acum când se apropie centenarul celui mai important gest al națiunii române din întreaga sa istorie” (p. 26).

Cele 21 de materiale se referă, cele mai multe, firește, la Transilvania; dar nu numai. Astfel, sunt – *Argument pentru Transilvania sufletului meu* (pp. 11-16), *Ce este Transilvania* (pp. 17-33), *Școala Ardeleană și națiunea română din Transilvania în Secolul Luminilor* (pp. 34-42), *Români și România în Europa: între Occidentul latin și Orientul bizantin* (pp. 59-84), *Dimitrie Cantemir și Transilvania. Câteva considerații* (pp. 43-58), *Marea Unire și Sărbătoarea Națională* (pp. 85-96), *Contribuția transilvănenilor la fondarea Academiei Române* (pp. 117-122): este un prilej de slăvire a limbii noastre „romanice”, limba română sau „latina dunăreană” nefiind „altceva decât limba latină așa cum evoluase ea pe parcursul a două milenii. Cât mici și excentrici sunt, pe lângă acești titani care ne-au asigurat existența culturală, cei care ponegresc și pocesc limba, destinând-o doar sudalmelor! Lor, generațiilor de erudiți fondatori și continuatori ai Academiei Române, care au crezut în limba eternă, în valoarea ei de liant și de promotor al valorilor, le datorăm viața noastră spirituală demnă. Vreme de circa un secol, Academia și-a continuat cu succes opera normatoare și creatoare, extinzându-și preocupările la toate domeniile culturii și primind membri din toată românitatea” (p. 122); *Istorici transilvăneni la Accademia di Romania din Roma în perioada interbelică* (pp. 123-142), „*Maramureșul... intrând pe furie la moldoveni*”. *Reflecții pe marginea unei idei de unire românească din secolul al XIV-lea* (pp. 97-116), *Contribuția transilvănenilor la fondarea Academiei Române* (pp. 117-122), *Câteva evocări* (pp. 123-142), *Câte ceva despre români și maghiari în trecut* (pp. 143-150), *Influența modelelor germane și germanofone asupra românilor. Câteva considerații* (pp. 151-159); precum și – *Să ne amintim de marii istorici: Hadrian Daicovicu (1932-1984)* (pp. 207-215); *Hașul*, „a fost acel erudit rar, dăruit cu harul de a refăce și explica trecutul

ca și cum ar fi fost prezent, trecut inteligibil și pentru cel mai rafinat savant, ca și pentru omul de pe stradă, curios să știe” (p. 211); *Pompiliu Teodor. O evocare prin vorbe și fapte antologice* (pp. 214-226): „a modernizat, ca nimeni altul din generația sa, câmpul cercetării istorice, introducând modalități noi de abordare a trecutului, discipline noi, accente venite din câmpul inovațiilor occidentale etc.” (p. 219); *Ștefan Pascu. O evocare* (pp. 227-226): „Aș vrea să spun însă tinerei generații să nu se lase amăgită de aparențe. Nu trebuie să credem că regimul comunist, în sine, i-a putut face pe oameni buni sau răi. Au fost și atunci, ca și acum, oameni excepționali și oameni josnici, cei mai mulți fiind ființe obișnuite, într-o societate ternă, fără culoare și contur. Profesorul Ștefan Pascu a fost o personalitate de-a lungul întregii sale vieți și nu a fost creat nici ca savant și nici ca dascăl de partidul conducător” (pp. 233-234).

Dar, sunt și altele – nu mai puțin relevante prin formularea titlurilor respective, ce ilustrează fertila implicare a profesorului român născut din Transilvania în dezbateri social-culturale contemporane, cu răspiccate poziționări, în suita patriotismului predecesorilor săi – familia și oamenii de știință deopotrivă – și în cadrele adevărului istoric: *Miturile naționale și educația românilor prin istorie* (pp.160-172): „Sunt mulți care cred că această Europă nu reușește fiindcă e prea variată, fiindcă păstrează prea multe valori vechi, perimate, fiindcă se mai cramponează de identități naționale. Ca soluție, se caută formule de educație globalizată, de creare a «conștiinței europene», omogenizate, lipsite de nuanțe, obediente. Forțarea notei în acest sens a generat reacții disproporționate, fie de respingere *de plano* a integrării, fie de revigorare a unor formule naționaliste înguste și egoiste, scoase uneori din arsenalul extremei drepte de odinioară” (p. 238); *Poezia lui Eminescu și Evul Mediu românesc* (pp. 173-195); *Eminescu și străinii. O reconsiderare* (pp. 196-206); *Despre educație prin limbă și istorie* (pp. 237-249): „discursul identitar este orientat în direcții preconcepționate, ori foarte generale, iar dimensiunea istorică este aproape complet ignorată sau deviată” (p. 240). „Ce să înțeleagă elevii și chiar profesorii din acest amestec întâmplător de lecții și teme? Profesorii, care au învățat la facultate că istoria înseamnă studierea trecutului omenirii din cele mai vechi timpuri până astăzi, în conformitate cu specificul unor spații geografice și comunități, văd că spațiul și timpul nu mai au nici un rol în aceste «abordări moderne». Iar ideea fertilă că faptele, evenimentele, procesele istorice ar avea anumite conexiuni între ele (de exemplu, că nu putem înțelege Renașterea fără Evul Mediu și nici Revoluția de la 1848 fără Revoluția Franceză), că ele decurg adesea unele din altele *este socotită de-a dreptul subversivă* (subl.n.), ca și cum toți aceia care, de la Polibios până la Giovanni Battista Vico și de la Xenopol până la Toynbee, au căutat anumite constante în derularea trecutului ar fi fost impostori!” (pp. 245-246); *Povestea unui manual unic de educație europeană* (pp. 150-264); *Atentatul împotriva educației naționale și consecințele acestuia* (pp. 265-282).

Istoric al Evului Mediu, în primul rând, profesorul Ioan-Aurel Pop nu se cantonează însă – o stau mărturie nu doar studiile și sintezele elaborate, ci, iată, și paginile tomului de față dezvoltate laturile creative ale unei personalități

polivalente – doar la studiul acestor timpuri îndepărtate, fibra intelectuală a unui veritabil om al Cetății și al neamului său regăsindu-se în constante și fără de ecghivoc convingeri: „Suntem, prin urmare, produsul occidentului și al orientului european deopotrivă. Dar nu avem voie să uităm că din occident ne-au venit ființa – *Vocația occidentală a românilor* (pp. 283-298) –, numele și limba, că ne-am construit cu suport occidental destinul cel bun și că, din câte se pare, tot pe calea magistrală a occidentului ne pregătim viitorul. Până la urmă, cercul se va închide: dinspre apus ne-a venit numele, originea și limba și, în ciuda tuturor răătăcirilor, în lumea apuseană (cât va mai dura ea) trebuie să ne găsim și regăsim locul” (p. 298).

„Astra Sabesiensis” [Asociațiunea Transilvană pentru Literatură Română și Cultura Poporului Român. Despărțământul „Vasile Moga” Sebeș (Proiect finanțat de Primăria Municipiului Sebeș], [III], nr. 2, 2016), 244 pp., il., h., facs. ISSN 2457-8150

În noiembrie anul trecut – 2015 – își făcea apariția primul număr al noi reviste de istorie, editată de Despărțământul ASTRA «Vasile Moga» din Sebeș, eveniment care „reprezintă atât pentru comunitatea științifică, cât și pentru publicul larg, un prilej de aleasă bucurie și satisfacție, prin aceasta – *arăta în acest număr inaugural* (p. 7) *regretatul profesor Nicolae Bocșan* – Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA) reintrând în spațiul academic”. Era un proiect ambițios, finanțat de Primăria municipiului Sebeș, coordonat și animat de tânărul doctorand Mihai-Octavian Groza, căruia „îi revine meritul incontestabil de a concentra eforturile unor tineri masteranzi, doctoranzi, cercetători în vederea deschiderii unui atelier de lucru care, din aproape în aproape, s-a transformat într-un anuar științific”. Aprecierile laudative ale multregretatului dascăl universitar (n. 1947) – încetat din viața în această vară, la 19 iunie, în urma unei grele suferințe – s-au vădit a nu fi de complezență, substanța celui de-al doilea număr, cel de față, stând mărturie pentru ilustrarea unui consistent, din punct de vedere științific, proiect istoriografic.

Numărul pe acest an este deschis prin două materiale dedicate personalității amintitului profesor, fost rector al Universității „Babeș-Bolyai” (2004-2008), m.a. al Academiei Oamenilor de Știință din România, unul dintre cei mai respectați și apreciați, mai onești și sânguincioși istorici transilvăneni, mentor a numeroși studenți și doctoranzi (am avut onoarea de a-l avea, la vremea respectivă, membru în Comisia de Doctorat); ele sunt semnate de profesorul Rudolf Gräf, de la Universitatea „Babeș-Bolyai: *Nicolae Bocșan (1947-2016): elogiu modestiei* (pp. 9-10): „Odată cu Nicolae Bocșan, cercetarea istorică din România îl pierde pe liderul cercetării istorice a Banatului, colegii și colaboratorii pe omul care le-a stat mereu la dispoziție, studenții și doctoranzii pe profesor și noi toți pe omul care prefera oricând să intre în bibliotecă sau arhivă, să se așeze la masa de scris sau să se întâlnească cu studenții și care te întâmpina întotdeauna cu un

zâmbet”; respectiv, de doctorandul Mihai-Octavian Groza (președinte al Despărțământului ASTRA „Vasile Moga” din Sebeș): *Nicolae Bocșan (1947-2016): istoric, profesor și prieten* (pp. 11-16): „Pentru noi toți, ucenici și prieteni, lumea este mai săracă. Profesorul Nicolae Bocșan a dus cu el în mormânt o experiență istorică de o viață, o adevărată școală istorică, una dintre puținele școli științifice afirmate în jurul unui profesor, clădite pe principiile corectitudinii, profesionalismului și dăruirii de sine”.

Numărul de față este tematic, situație regăsită mai rar în istoriografia din ultima vreme – cu atât mai mult cuvenindu-se a remarca și din această perspectivă valoarea sa, principiile editoriale de reală consistență științifică ale Colegiului Științific și, respectiv, ale Colegiului de Redacție (în acesta din urmă – membrii sunt proaspeți doctori în Istorie, doctoranzi și chiar masteranzi). Cele 15 studii sunt axate pe problematica circumscrisă Primului Război Mondial. Este vorba despre lucrările unor tineri autori (dar nu numai, aici publicând și istorici de notorietate, precum profesorul Ioan Bolovan, m.a. al A.O.Ș.R.), care deja se anunță de bun augur – prin conținutul științific al materialelor prezentate – pentru istoriografia noastră; ele sunt solide din punct de vedere documentar, investigând noi zone tematice – și se bazează pe noi surse arhivistice și mărturii de epocă, fructificând, firește, concluziile științifice eventual deja enunțate de către alți cercetători. Este vorba despre studiile elaborate de – Emanuil Ineoan, *Chestiunea Epirului de Nord – o avanpremieră balcanică a Primului Război Mondial* (pp. 19-33); Alina-Oana Șmigun, *1915: Opinia publică și imaginea beligeranților în România Vechiului Regat* (pp. 34-46); Iuliu-Marius Morariu, *Imaginea Primului Război Mondial reflectată în cântecele funebre din zona Năsăudului* (pp. 47-54); Valeria Soroștineanu, *Reuniunea Femeilor Române din Sibiu în anii Primului Război Mondial* (pp. 55-75); Mircea-Gheorghe Abrudan, „Participarea mea în Primul Război Mondial”. *Jurnalul inedit al sasului transilvănean Otto Folberth* (pp. 75-86); Oana Habor, *Pe front și în spatele frontului. Serviciul sanitar în monarhia austro-ungară în timpul Primului Război Mondial* (pp. 87-94); Ionela Zaharia, *Cărțile de rugăciuni pentru soldați – vademecum spiritual și cultural în timpul Marelui Război* (pp. 95—106); Ioan Bolovan, „Pierderile” lui Ioan Slavici în timpul Primului Război Mondial (pp. 107-114); Andrei Păvălean, *Participarea italiană la Marele Război receptată de românii transilvăneni* (pp. 115-127); Lucian Turcu, *Biserica Greco-Catolică din Transilvania la sfârșitul Primului Război Mondial. Perspectivele Sinodului Electiv de la Blaj* (pp. 128-158); Mihai-Octavian Groza, *Dimensiunea violentă a revoluției transilvănene și bănățene de la fînele Marelui Război* (pp. 159-168); Ionel Sigarteu, *În sprijinul României Mari. Misiunile lui Mihail Guin în Rusia și Ungaria (1918-1920)* (pp. 169-180); Gabriela-Margareta Nisipeanu, *Implicațiile Primului Război Mondial asupra conflictului arabo-israelian* (pp. 181-192); Andreea Dăncilă Ineoan, *Investigând Primul Război Mondial din perspectiva unei anchete interbelice* (pp. 193-202); Mihai-Octavian Groza, Diana-Maria Dăian, *The Politic Action of the Transylvanian Social-Democrats from the Autumn and the Winter of the Year 1918 as Reflected in the Romanian Historiography (1919-2016)* (pp. 203-220). Cum șade bine unui asemenea produs științific – ce onorează deopotrivă și pe patrioții edili ai Sebeșului, ce-i

asigură suportul material –, partea a doua este cea *Recenziilor*, un număr de șase lucrări, apărute inclusiv și în străinătate, fiind prezentate de către tineri istorici transilvăni.

Această promițătoare inițiativă editorială istoriografică, de consistență științifică de netăgăduit – căreia îi dorim a avea o viață cât mai lungă, în frumoasa tradiție culturală a centenarei asociațiuni transilvane – merită a fi susținută și încurajată, mai ales într-o perioadă când asupra științei și disciplinei tutelate de Clio se încearcă tot felul de minimalizări valorice și „re-interpretări” deseori conjuncturale.

Valentin Ciorbea, *Contraamiralul Horia Macellariu (1894-1989). Autobiografie din temniță. Miscellanea* (Academia Oamenilor de Știință din România. Arhiepiscopia Râmnicului. Centrul de Cercetări a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu” cu sediul la Mănăstirea Dintr-un Lemn) (București: Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, 2016), 360 pp.; il., tab. ISBN 978-606-8636-20-7

Au apărut, în ultimele două decenii, o multitudine de titluri referitoare la o tematică tabu în perioada fostului regim politic – anume, viața din închisori și lagăre de muncă, din alte locuri de detenție, respectiv, viața deținuților politici, a anchetelor cărora le fuseseră aceștia subiecți, inclusiv la avatarurile existenței lor de după punerea în libertate. Pe lângă sutele de volume memorialistice – aparținând nu numai unor figuri cunoscute prin activitatea lor profesională și politică în perioada monarhiei constituționale, ci și a unor simpli cetățeni, aflați și ei în detenție –, tineri cercetători au adus la lumina zilei numeroase și zguduitoare – deseori – mărturii documentare, excerptate mai ales din fonduri arhivistice ale fostelor organe cu atribuții, la vremea respectivă, în siguranța națională, respectiv în asigurarea obiectivelor specifice ale partidului unic de guvernământ.

Un astfel de volum este cel de față – și el vizează o personalitate care realmente pe drept cuvânt poate fi astfel apelată, un ofițer superior nu doar cu pregătire profesională de excepție, cum au fost mulți camarazi de-ai săi în epocă, ci și cu o conștiință civică și națională care l-a ghidat în vremuri de mare încărcătură istorică și complexitate conjuncturală. Un ofițer-patriot, ale cărei convingeri național-politice s-au găsit în opoziție, spre finele Marii Conflagrații și în anii imediat următori – ai reșezărilor geopolitice –, cu noile realități reieșite din rezultatele înclătării Marilor Puteri, *recte* – a înțelegerilor... Și cărora le-au căzut *jerfje* atâția oameni de bună credință – cei mai mulți neștiind că sunt, în fapt, victime ale unor jocuri imperialiste deja făcute și parafate.

Viața și faptele contraamiralul Horia Macellariu sunt, fără îndoială, oglinzi ale avatarurilor istoriei europene și române de pe la mijlocul secolului trecut; crucialele sale hotărâri în actul de comandă în timpul Războiului Mondial, fermele luări de atitudine în anii următori – pe fondul, totuși, al unui idealism politic,

probabil asumat ca atare, căci este greu de presupus că nu era conștientizat contextul istoric postbelic –, când se implică în lupta politică clandestină („în februarie 1948 «Horia Macellariu și colaboratorii săi au întocmit și lista unui guvern» care să preia imediat conducerea în România” /p. 15/), fac din dânsul o figură tragică a istoriei contemporane române.

Tomul memorialistic și documentar de față este datorat osârdiei și tenacității iscoditorului cercetător Valentin Ciorbea – să amintim, aci, că acest laborios cavalier al lui Clio l-a „descoperit”, într-un fel, și a pus în evidență istoriografică pe o altă personalitate, la fel de tragică, a Armatei Române, coordonând în 2013 volumul de studii *Generalul adjutant Paul (Pavel) Teodorescu (1888-1981). Vocația creativității* –, cel care, cu ajutorul unor colegi mai tineri din domeniul arhivistic a depistat „autobiografiile din temniță”, păstrate „în dosarele Securității” : „Domnia sa (cercetătorul-arhivist Silviu B. Moldovan – n.n.) m-a informat că amiralul (*Sic!*) are numeroase dosare în fondul „P” (Penal) și numai două la Informativ (...) care nu fuseseră încă studiate de cineva din afara instituției și am șansa să fiu primul care cercetează documentele” (p. 24).

În adevăr, substanța volumului documentar îngrijit de profesorul Ciorbea (fiu de ofițer, el însuși fost ofițer activ în cadrul unei instituții de învățământ militar superior – Academia Navală „Mircea cel Bătrân”), care semnează și un consistent studiu introductiv (pp. 9-25), *Contraamiralul Horia Macellariu (1894-1989) – un destin tulburător*, constă în depistarea și „asamblarea” – însoțită de numeroase, bogate și lămuritoare note de subsol – a documentelor arhivistice ce l-au drept autor – sau „obiectiv” de investigație pe cel care, la 15 mai 1964, în Penitenciarul Gherla începea a-și descrie, olograf, *Viața mea*: „Născut la 16 ani după Războiul de Independență al țării, în care tatăl mamai mele luptase, dânsa mă legăna în cântecele aceluia război, dar alăptându-mă, în durerea copiilor pierduți (în număr de șase, din cauza scarlatinei – n.n.) îmi transmitea starea ei de enervare, încât eu nu tăceam decât când mă ținea cu capul sus și-mi cânta cântece de război. Aceasta l-a făcut pe tatăl meu să mă ursească: *acest copil va fi un revoluționar!*” (p. 29). Viața acestui „revoluționar” va fi povestită de sine însuși spre sfârșitul detenției, în 1964 – pe 105 file –, până la 23 iunie, ultimele consemnări constituind (mai mult decât cele anterioare, din 22 iunie, când are cuvinte laudative – sincere, cum reiese din context – la realizările regimului) o chintesență a convingerilor sale: „Tot ceea ce am făcut în viața mea trecută a fost numai pe convingere – iar dacă am greșit, am fost de bună credință. M-am străduit să-mi servesc patria și neamul cu devotament, abnegație și onoare! Acestea au fost, sunt și rămân *coordonatele vieții mele de cetățean* de la care nu vreau să mă abat.

În memoriul meu calificativ de ofițer se găsesc 2 caracterizări la care țin:

- una, a amiralului Nicolae Negrescu, din 1917 în războiul de întregire a neamului: «e un caracter» (pretențioasă pentru vârsta mea tânără de atunci [...]);
- a doua, a amiralului francez Durand-Viral din 1928, la absolvirea școlii de Război Naval din Paris: «a făcut onoare țării sale» (eram în plină vigoare, 34 ani).

Nu cred că i-am dezmințit și nici nu doream pt. rest să-i dezmint! Reintru în viață cu cugetul împăcat! Sfios și grav!” (p. 196).

Cele trei „secțiuni” sunt: I. *Autobiografii din temniță* (pp. 29-236): *Viața mea, Declarațiune, Autobiografie din Penitenciarul Dej*; II. *Miscellanea* (pp. 239-348): Memoriu (pp. 239-292), note informative din partea unor „surse”, rapoarte ale ofițerilor de Securitate (pp. 293-315), memorii, scrisori, cereri ale lui Horia Macellariu (pp. 316-342 – cu titlu de exemplu, pentru pobitatea morală și civică, a se vedea memoriul datat 15 septembrie 1964, adresat *Tovarășului Director al Secției Pensilor din Ministerul Forțelor Armate*, pp. 316-321: „Condițiile, împrejurările, mediul în care m-am aflat în 1945 mi-au confirmat convingerea că poporul muncitor român (manual, tehnic și intelectual) nu accepta regimul de la 6 martie 1945, la care s-a adăugat datoria ce o aveam ca ofițer de a apăra Statul Constituțional de atunci. Eram un ofițer al României și nu puteam să am o altă comportare, decât aceea pe care am avut-o. Nu o spun aceasta acum ca o scuză. Am făcut ceea ce trebuia să fac ca ofițer. Și nu eram decât un ofițer! Am trăit în închisoare într-o mare întunecime (a fost arestat la 19 aprilie 1948 – n.n.), până în ziua de 17 aprilie 1963, când mi s-a pus la îndemână material de orientare asupra schimbărilor și realizărilor împlinite în Țara noastră de către poporul muncitoresc român, sub directiva conducătorilor săi. Fără voința, munca, talentul și virtutea neamului nostru nimic nu s-ar fi putut realiza, iar eu, ca militar, îmi dau perfect de bine seama de armonia care a trebuit să existe între concepția conducătorilor și execuția poporului. Aceste realizări românești, propășirea internă, prestigiul Țării noastre în exterior, mi-au format convingerea că Patria noastră este suverană și independentă, că poporul român este liber și fericit, că nici un străin nu are influență și amestec în țara noastră și că putem să privim în liniște și cu încredere viitorul. Orientarea mea cetățenească a fost, este și va fi cu poporul muncitor român și nu împotriva poporului; coordonatele politice ale mele au fost, sunt și vor fi atitudinea și manifestarea poporului român – căruia aparțin. Oricine va face un rău și se va opune fericirii poporului nostru, este dușmanul meu și oricine contribuie la binele și fericirea neamului nostru este prietenul meu”); Scrisoarea căpitanului de port I Octavian Sved adresată lui Horia Macellariu (pp. 343-348), datată *Constanța, 1 dec. 1983*: „Comandorul Bardescu N. care nu fusese un apropiat al Dvs., în afara serviciului, vă caracterizase ca CEL MAI MARE AMIRAL AL ROMÂNIEI, motivând aprecierea cu ceea ce ați făcut pentru binele țării”; respectiv, „Secțiunea a III-a”: *Imagini fotografice* (pp. 349-360).

Volumul de față constituie un exemplu istoriografic de recuperare și punere în evidență științifică a unor documente arhivistice cu deosebit de mare relevanță testimonială, de ilustrare a unei veritabile saga a ofițerului și omului, a patriotului Horia Macellariu.

Nicoleta Ciachir, Sorin Marcel Colesniuc (coord.), *În amintirea unui istoric român – Nicolae Ciachir* (București: Editura Etnologică, 2016), 1.162 pp. + 30 pp. il. ISBN 978-606-8830-02-5

Se vor împlini, nu peste mult timp, nouă decenii de la nașterea (20 decembrie 1927) unuia dintre cei mai reprezentativi istorici români din a doua jumătate a secolului al XX-lea (a trecut la cele veșnice la 12 iulie 2007) – profesorul Nicolae Ciachir, personalitate cu adevărat inconfundabilă a istoriografiei naționale, unul dintre cei mai de seamă balcanologi europeni ai vremii (lucrările sale fundamentale nefiind traduse în limbi de circulație internațională, dimensiunea europeană a istoriografiei noastre nu s-a relevat ca atare la vremea ei).

În semn de pios omagiu, fiica regretatului om de știință, în colaborare cu un tânăr cercetător de la Muzeul de Arheologie „Callatis” din Mangalia, a făcut să apară în vara acestui an un amplu volum omagial, „compus” din 40 de „amintiri” și 62 de „studii”. Dânsa este semnatara materialului *În amintirea unui istoric român ca argument* (pp. 25-32), în care, între altele, „demontează” „iluzia” originii găgăuze a familiei Ciachir (a se vedea, totuși, la pp. 1116-1127, materialul semnat de drd. Blagovest Nikolov, *Гăгăузуме – непознатуме предци на проф. Чакыр* [Găgăuzii – strămoșii necunoscuți ai profesorului Ciachir]), care, potrivit autoarei, „își trage obârșia din Șabla, Bulgaria; prigonită de turci, se stabilește în zona Ploieștiului, iar în 1790, cu sprijinul boierului Balș, se așează la răsărit de Prut, în comuna Gura Galbenă, Tighina”, concluzionând: „Așa cum bunicul său, preotul cărturar Mihail Ciachir, a fost un militant neobosit pentru cauza Basarabiei și a românismului, așa și Nicolae Ciachir, originar din sudul Basarabiei, un adevărat mozaic etnic, era cosmopolit (*Sic!*) în suflet, tolerant din fire, român ca istoric care a susținut cu tărie și curaj punctul de vedere românesc, nu de puține ori s-a manifestat, chiar riscant, în atacarea problemelor tabu. Într-un cuvânt, și-a asumat misiunea istoricului de apărător al dreptății naționale. Pentru Nicolae Ciachir istoria era o știință în care nu își aveau locul nici pasiunea exaltată, nici fanatismul, nici provincialismul. A fost un cercetător al adevărului istoric în adevăratul sens al cuvântului” (pp. 27-28).

Acestui devotat, pasionat și onest slujitor al lui Clio – la pp. 33-44 îi sunt repertorizate *Contribuțiile istoriografice* – au ținut să-i aducă omagiul lor 83 de autori, inclusiv din străinătate (Bulgaria, Franța, Germania, Polonia, Serbia, Ucraina): „Volumele omagiale nu sunt, pur și simplu, cărți, ci expresia cea mai evidentă a recunoașterii meritelor științifice și amintirilor frumoase lăsate de cei omagiați, semne de prețuire și profund respect– *consemnează dr. Nicoleta Ciachir* –, păstrătoare pentru posteritate a portretelor, gândurilor, aspirațiilor, realizărilor celor cărora le dedicăm. *Autorii evocărilor din acest volum s-au bucurat de înalta prețuire a tatălui meu* (subl.n.), ca oameni și specialiști” (p. 31).

Este vorba despre – Vladimir Iliescu (*Amintiri de tinerețe despre Nicolae Ciachir*), Gheorghe Dumitrașcu (*Mult prea puține rânduri pentru romanul fluviu al vieții*)

unui om adevărat, Nicolae Ciachir), Ștefan Olteanu (*Amintiri despre colegul meu, Nicu Ciachir*), Pavel Mocanu (*Amintirea lui Nicolae Ciachir*), Ioan Opriș (*Nicolae Ciachir – un istoric de neuitat*), Gelcu Maksutovici (*Istoricul Nicolae Ciachir, mentor și prieten*), Radu Ștefan Vergatti (*Peste patru decenii alături de profesorul Nicolae Ciachir*), Iulian Cârțână (*Nicolae Ciachir – model de generozitate și omenie*), Maria Totu (*Un om și un istoric excepțional, profesorul universitar doctor Nicolae Ciachir*), Ioan Scurtu (*Nicolae Ciachir – așa cum l-am cunoscut*), Virgil Ștefan Nițulescu (*Domnul profesor Nicolae Ciachir*), Alexandru Oșca (*Omagiul magistrului Nicolae Ciachir*), Constantin Hlihor (*Amintiri despre profesorul și istoricul Nicolae Ciachir*), Ion Constantin (*Câteva gânduri și amintiri despre profesorul Nicolae Ciachir*), Constantin Geambașu (*Profesorul Nicolae Ciachir așa cum l-am cunoscut*), Cristian Petru Bălan (*O amintire despre prof. univ. dr. Nicolae Ciachir*), Corneliu-Mihail Lungu (*Istoricul, dascălul, cercetătorul Nicolae Ciachir*), Dinică Ciobotea (*Nicolae Ciachir, In memoriam*), Nikolai Jechev (*Câteva cuvinte despre profesorul Nicolae Ciachir*), Ștefan Doinov (*Amintire despre profesorul Nicolae Ciachir*), Miodrag Milin (*Nostalgii și gânduri răzlețe cu profesorul Nicolae Ciachir*), Virgil Coman (*Nicolae Ciachir, un balcanolog de excepție și un admirabil dascăl*), Ilie Luceac (*Un istoric cu Bucovina-n suflet*), Ștefan Păun (*Profesorul Nicolae Ciachir*), Ion Calafeteanu (*Nicolae Ciachir*), Gheorghe Sbărnă (*Nicolae Ciachir, o viață închinată catedrei universitare și cercetării științifice*), Gheorghii Gotev (*Nicolae Ciachir, prietenul de familie care îmi amintea de Tom Jones, precum și Cine a modificat data nașterii lui Botev? Bulgaria a trecut sub tăcere descoperirea istoricului român Nicolae Ciachir*), Lucia Kerciov-Pățan (*Nicolae Ciachir – autorul cărții „Hristo Botev în România”*), Marius Dobrescu (*Un gând despre profesorul Nicolae Ciachir*), Ovidius Băscănu (*Evocare*), Iulian Oncescu, Cornel Mărculescu, Marius Vintilă (*Profesorul Nicolae Ciachir – fondator al școlii de istorie de la Târgoviște*), Ramona Elena Stanciu (*Un gând despre profesor doctor Nicolae Ciachir, un istoric cu o viață de istoric*), Daniel Diaconescu (*In memoriam prof. dr. Nicolae Ciachir – așa cum l-am cunoscut*), Grigore Ilie Ioniță (*Cine n-are bătrâni, să-și cumpere!*), Nicolae Răzvan Mitu (*Domnului profesor, un gând frumos*), Melanica-Rita Barbu (*Nicolae Ciachir, profesorul și omul (1927-2007)*), Irimie Borzea (*O amintire americană despre domnul profesor Nicolae Ciachir*), Iurie Colesnic (*Rădăcinile*), Stoica Lascu (*Profesorul Nicolae Ciachir – crâmpete de viață narată, răzlețit, de sine însuși*).

Materialele nu sunt compartimentate tematic, ci cronologic. Ele acoperă largi palete istoriografice – cercetate și familiare, aproape toate, și profesorului omagiat – și aparțin mai multor generații de slujitori ai lui Clio – de la tineri doctoranzi la somități ale istoriografiei noastre.

Astfel, subsumate istoriei naționale sunt studiile – *Cu privire la fundamentarea conceptului de „Epocă Brâncovenească” în istoria românilor* (prof. univ. dr. Ștefan Olteanu: pp. 283-287), *Memorie și cinstire: cuvântări și discursuri rostite la readucerea capului lui Mihai Viteazul la Târgoviște (26 august 1920)* (conf. univ. dr. Iulian Oncescu: pp. 765-772; cu o ilustrație), *Gândirea și politica economică românească în deceniul ce a urmat obținerii independenței de stat (1877-1887)* (prof. dr. Ovidiu Băscănu: pp. 490-508), *Cu cărțile de turism despre România* (prof. univ. dr. Ioan Opriș: pp. 439-446), *Dezvoltarea Marinei Militare Române în timpul regelui Carol I* (dr.

Andreea Atanasiu-Croitoru: pp. 447-459), *O spioană otomană la București: Charlota Rijfat Fuchs (1915)* (lect. univ. dr. Alin Spânu: pp. 702-706), *Evoluția aprovizionării armatei române cu materiale de război în cursul anului 1917. Mărturii documentare franceze* (conf. univ. dr. Hadrian Gorun: pp. 707-726), *Basarabia și interesele Marilor Puteri în anii Primului Război Mondial* (dr. Constantin Cheramidoglu: pp. 688-701), *Documente privind activitatea unor organizații locale ale Partidului Național-Liberal cu ocazia pregătirii Congresului general al partidului în anul 1936* (prof. univ. dr. Ștefan Păun: pp. 834-847, facsimilate), *Oppression et résistance à la collectivisation dans la Dobroudja (1949-1957)* (prof. univ. dr. Marian Cojoc: 961-980), *Aspecte ale societății românești interbelice, reflectate în numărul inaugural al revistei „Justiția” (decembrie 1937)* (drd. George Lascu: pp. 808-833), *Breviar istoric privind Întreprinderea de Mașini Agricole și Tractoare din Craiova [Fondată în 1878]* (prof. univ. dr. Dinică Ciobotea: pp. 460-464), *Paul Sfetcu, fostul șef de Cabinet al lui Gheorghiu-Dej, despre oamenii din jurul liderului P.M.R.* (conf. univ. dr. Andrei Șiperco: pp. 990-996), *Încercări ale liderilor basarabeni pentru sensibilizarea oficialităților comuniste românești în legătură cu problema teritoriilor ocupate de URSS* (cercet. șt. dr. Ion Constantin: pp. 997-1014), *22 decembrie 1989: stări de spirit la ultima ședință a CPEX* (prof. univ. dr. Ion Calafeteanu: pp. 1082-1087).

Câteva studii pot fi circumstanțiate României în contextul relațiilor internaționale – *România și redeschiderea Crizei Orientale (1876)* (prof. univ. dr. Vladimir Osiac: pp. 478-482), *Parlamentarii români la Conferința Uniunii Interparlamentare de la Istanbul din 1934* (prof. univ. dr. Gheorghe Sbârână: pp. 848-855), *Pactul Înțelegerii Balcanice. Considerații despre dimensiunea militară* (prof. univ. dr. Alexandru Oșca: pp. 856-869; cu schițe, scheme), *Relațiile româno-turce în cel de-Al Doilea Război Mondial* (prof. dr. Grigore Ilie Ioniță: pp. 888-904), *România și U.R.S.S.: de la război la aliniere (1944-1947)* (prof. univ. dr. Silviu Miloiu: pp. 936-960), *Proiecte de securitate ale României în cadrul Adunării Generale a ONU pentru zona Balcanilor (1957-1965)* (cercet. șt. dr. Andreea-Iuliana Bădilă: pp. 981-989), *Politica externă a României sub impactul destinderii internaționale* (asist. univ. dr. Cezar Stanciu: pp. 1015-1028), *Relații bilaterale România-Israel (1970-1974)* (dr. Florin C. Stan: pp. 1029-1039), *Relații cultural-științifice, de învățământ, mass-media și sportive între România și Columbia, în a doua parte a secolului XX* (dr. Lavinia Dumitrașcu: pp. 1040-1070).

Altele, la fel de interesante, surprind problematici ale provinciilor române aflate sub stăpâniri străine – *Aspectul politic al fenomenului de imperiu în istoria Bucovinei habsburgice* (dr. Marin Gherman: pp. 288-300), *Nicolae Ciachir badacz problematyki bukowińskiej* [Nicolae Ciachir, cercetător al problemelor Bucovinei] (dr. hab Helena Krasowska: pp. 301-306), *Dimitrie Onciul în conștiința bucovinenilor* (prof. univ. dr. Ilie Luceac: pp. 645-655), *Minoritățile naționale din Bucovina istorică (1918-1940)* (dr. Daniel Hrenciuc: pp. 727-747), *Influența factorilor geopolitici și etnici asupra soartei Bucovinei în timpul conflagrațiilor mondiale și a reglementărilor postbelice* (dr. Serhii Hakman: pp. 905-928); sau ale românilor balcanici – *Asasinarea românului macedonean Ștefan Mihăileanu (1859-1900) – în lumina câtorva opinii bulgare de epocă* (prof. univ. dr. Stoica Lascu: pp. 540-564), *În jurul problemei românești: o carte și*

actualitatea ei (Doru Neagu: pp. 565-592), *Pericle Papahagi – mărturii din arhivele Constanței* (dr. Virgil Coman: pp. 792-807; cu o săptămână înainte de neașteptatu-i sfârșit pe lumea aceasta, 5 august 2016, multregretatul istoric dobrogean s-a aflat printre participanții și vorbitorii – Mangalia, 28 iulie – la lansarea prezentului volum...). În economia impozantului volum sunt și câteva materiale referitoare la spațiul dobrogean – *Societatea română de cultură și limbă din Silistra – 1870* (drd. Daniel-Silviu Niculae, Diana Cristiana Lupu: pp. 417-428) (autorii nu cunosc sau nu fac nici o referire bibliografică – și sunt destule, măcar de-ar fi fost menționat doar arhivistul Tudor Mateescu – la problematica respectivă, lăsând unui cititor neavizat, dar de bună credință, a înțelege că invocarea prevederilor respectivelor *Statute* este de dată recentă...), *Seriozitatea și... neseriozitatea presei dobrogene la începutul secolului XX* (dr. Mădălina Lasca: pp. 593-603), *Nicolae Iorga și problema Dobrogei* (prof. univ. dr. Radu-Ștefan Vergatti: pp. 656-665), *Sistemul social și regimul proprietății în Dobrogea (1878-1940)* (cercet. șt. dr. Enache Tușa: pp. 666-687).

Ori se referă la aspecte din spațiul balcanic – *Războaiele balcanice în caricaturile din ziarul „Veselia”* (dr. Delia Bălăican: pp. 604-617; cu ilustrații); *Din istoricul relațiilor româno-bulgare – de la paginile de prietenie din epoca Renașterii naționale bulgare la neîncrederea în adevărul celuilalt* (prof. dr. Nicoleta Ciachir: pp. 315-416), *Monumente creștin-ortodoxe și de cinstire națională româno-bulgare din timpul războiului antiotoman din anii 1877-1878* (cercet. șt. dr. Lucia Taftă: pp. 483-489; cu ilustrații), *Forme ale asocierii etnicilor bulgari din Galați [1866-c. 1951]* (Marius Mitrof: pp. 429-438), *Iordan Iovkov – diplomat și scriitor bulgar la București (1920-1927)* (Anna-Maria Atanasova: pp. 773-792); respectiv – *Centenarul independenței național-statale a Albaniei* (prof. dr. Gelcu Maksutovici: pp. 618-624), *România și consolidarea pe plan intern și internațional a Albaniei (1912-1914)* (dr. Cornel Mărculescu: pp. 625-644), *Albanezii, între realitate și legendă* (Marius Dobrescu: 1110-1115).

Istoria universală (cu tematici diverse, mai ales referitoare la spațiul polonez) este, de asemenea, arborescent prezentă – *Papyrusul antic, din nord-estul Balcanilor, salvat de oameni de știință slavi* (cercet. șt. dr. Sorin Marcel Colesniuc: pp. 219-240), *Polonia în timpul domniei lui Kazimierz al III-lea Wielki. Unirea Poloniei cu Lituania* (prof. univ. dr. Constantin Geambașu: pp. 241-249), *Mitropolia de la Karlowitz și relațiile sârbo-române din cuprinsul Monarhiei Habsburgice* (dr. Drago Njegovan, dr. Miodrag Milin: pp. 250-267), *Corsari russi e navi veneziene nel Mediterraneo del settecento* [Corsarii ruși și navele veneziene din Mediterană în sec. XVIII] (dr. Marco Cassioli: pp. 307-314), *De la războiul limitat la războiul total* (lect. univ. dr. Melanica-Rita Barbu: pp. 465-477), *Începuturile naționalismului arab* (prof. dr. George Varsami: pp. 509-523), *Revolta colonelului Ahmad Urabi Pacha [1882] în comunicarea diplomatică a legațiilor României cu Ministerul Afacerilor Externe* (prof. univ. dr. Gabriel Leahu: pp. 524-539), *Politica externă poloneză dinaintea München în viziunea diplomatului Constantin Vișoianu* (dr. Nicolae Mareș: pp. 870-874), *Războiul din Iugoslavia și cucerirea puterii de către comuniști* (dr. Nicolae Răzvan Mitu: pp. 929-935), *Revoluția științifică și impactul ei asupra tehnologiei militare. Proiectul Manhattan* (drd. Mariana Harapcea: pp. 875-887), *Poziția R.P. Chineze și U.E.S. față de conflictul*

din Vietnam în prima jumătate a deceniului al șaptelea (cercet. șt. dr. Marius Grigoriu: pp. 1070-1081), *Proiectarea Soft Power în relațiile internaționale și imaginea de țară* (prof. univ. dr. Constantin Hlihor, lect. univ. dr. Ecaterina Hlihor: pp. 1088-1109); de asemenea, un material mai aparte, nu mai puțin relevant – *Nostalgia miticului Illo tempore* (prof. univ. dr. emerit Ioan Rebușapcă: pp. 1141-1146).

Nu mai puțin semnificative sunt și studiile de istorie ecleziastică – *Temerea de Dumnezeu și respectarea Decalogului în viziunea Sfinților Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Fură de Aur* (prof. univ. dr. Gheorghe F. Anghelescu, asist. univ. dr. Ionuț Chircalan: 1128-1149), *Aspecte al reglementărilor organizatorice și canonice ale Bisericii Ortodoxe Române* (dr. Costin Scurtu: pp. 268-282), *Perspective moderne în pictura religioasă românească* (dr. Laura Stroe: pp. 756-764), *Premisele înființării Patriarhiei Române* (dr. Lucian Dindirică: pp. 748-755).

Spre finalul volumului, *În loc de concluzii*, unul dintre coordonatori semnează materialul documentar *File din istoria Asociației de Balcanistică și Slavistică din România* (cercet. șt. dr. Sorin Marcel Colesniuc: pp.1149-1156), asociație înființată la 8 octombrie 1990 din inițiativa profesorului Ciachir, asociație prezentă în viața cultural-științifică prin o serie de notabile manifestări.

Amplul volum dedicat profesorului Nicolae Ciachir, la care au trudit cei doi coordonatori (ca o imagine generală însă, structura studiile respective păstrează amprenta autorilor, editorii neuniformizându-le – cum este uzanța în asemenea întreprinderi de natură științifică; de asemenea, cred că s-ar fi impus o enumerare totală a „contribuțiilor istoriografice” ale marelui istoric român, nu doar „selectivă”; după cum, cu un proxim prilej este necesară și foarte utilă și o repertoriere a notelor de lectură/recenziilor, dar și a articolelor cu caracter publicistic, respectiv a interviurilor acestuia), se înscrie, prin calitatea studiilor și relevanța mărturiilor, între „productele” cele mai semnificative ale istoriografiei noastre de azi.

Stoica LASCU